

CYNGOR SIR YNYS MÔN / ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL	
CYFARFOD:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13 Mawrth 2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Adroddiad yn dilyn Adolygiad o Gofrestr Diddordebau Cynghorau Tref a Chymuned
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Adrodd ar y canfyddiadau a wnaed yn ystod adolygiad o sampl o Gofrestrau Diddordeb y Cynghorau Tref a Chymuned.
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) mwyys@anglesey.gov.uk 01248 752566
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxcs@anglesey.gov.uk 01248 752586

1. CYFLWYNIAD A CHEFNDIR

- 1.1 Fel rhan o'i raglen waith ar gyfer 2018-2019, penderfynodd y Pwyllgor Safonau gynnal adolygiad o'r gofrestr o ddiddordebau aelodau mewn sampl o'r cynghorau tref a chymuned, er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r cod ymddygiad.
- 1.2 Yn ei gyfarfod ar 12 Medi 2018, penderfynodd y Pwyllgor Safonau adolygu'r Cynghorau Tref. Cynhaliwyd yr adolygiadau rhwng mis Rhagfyr 2018 a Chwefror 2019.
- 1.3 Penderfynwyd ym mis Medi 2018 y byddai adroddiad cyffredinol yn cael ei ddosbarthu i'r holl gynghorau tref a chymuned, yn rhoi manylion am y canfyddiadau a wnaed yn ystod yr adolygiad, mewn ymdrech i gynorthwyo'r holl gynghorau tref a chymuned trwy rannu arfer dda a dwyn sylw at faterion cyffredin y mae angen mynd i'r afael â hwy.
- 1.4 Paratowyd adroddiad cyffredinol ac mae'r adroddiad hwn ynghlwm yn **ATODIAD 1**.
- 1.5 Anfonwyd llythyr personol hefyd at bob cyngor a fu'n rhan o'r adolygiad, yn rhoi cyngor penodol i'r cyngor hwnnw, yn dilyn pob cyfarfod adolygu. Ni chafodd yr adroddiadau hynny eu cylchredeg na'u rhannu gydag eraill.

2. CANFYDDIADAU CYFFREDINOL

- 2.1 Ystyrir bod yr adolygiad wedi bod yn ymarferiad buddiol. Ar y cyfan, roedd y Pwyllgor Safonau yn fodlon gyda'r canfyddiadau a wnaed oherwydd nodwyd sawl

enghraifft o arferion da. Canfuwyd rhai meysydd cyffredin o bryder hefyd, ac fel yr eglurir yn yr adroddiad (**ATODIAD 1**) mae'r rhain angen sylw.

2.2 Mae manylion y canfyddiadau wedi eu cynnwys yn adran D **ATODIAD 1**.

3. CADARNHAD BOD YR ADRODDIAD WEDI'I DDOSBARTHU GAN GLERCOD CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

3.1 Wrth anfon yr adroddiad at glercod y cyngorau tref a chymuned, bwriedir dilyn yr un drefn ag yn 2017 pan wnaed cais:

(a) I'r adroddiad gael ei gynnwys ar agenda cyfarfod y cyngorau tref/cymuned, i sicrhau eu bod wedi dwyn sylw'r aelodau at ei gynnwys,

ac

(b) i gopi o'r cofnodion ar gyfer y cyfarfod perthnasol, sy'n cadarnhau eu bod wedi trafod yr adroddiad, gael ei anfon ymlaen i sylw'r Pwyllgor Safonau.

Bwriedir anfon yr adroddiad at y cyngorau tref a chymuned yn fuan ar ôl y cyfarfod hwn gyda chais am (a) cadarnhad a (b) copi o'r cofnodion erbyn diwedd mis Gorffennaf 2019. Dylai hyn roi digon o amser i'r cyngorau tref a chymuned ymateb ac i swyddogion allu cyflwyno adroddiad ar yr ymatebion a dderbyniwyd i gyfarfod nesaf y Pwyllgor Safonau a gynhelir ym mis Medi 2019.

4. NODYN BRIFFIO AR OFYNION DIDDORDEBAU PERSONOL YN Y CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

4.1 Wrth gynnal yr adolygiad, rhoddwyd ystyriaeth i gynnwys y Nodyn Briffio ar gyfer Cyngorwyr Tref a Chymuned mewn perthynas â datgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu. Cafodd y Nodyn Briffio hwnnw ei baratoi yn 2016 ac ystyrir ei bod yn bryd adolygu'r nodyn ac anfon copi o'r Nodyn Briffio newydd at yr holl gynghorwyr tref a chymuned fel rhan o'r Adroddiad ar yr Adolygiadau.

4.2 Mae Nodyn Briffio drafft diwygiedig ar ddatgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu ynghlwm yn **ATODIAD 2**.

5. ARGYMHELLIAD

5.1 Gofynnir i'r Pwyllgor Safonau nodi cynnwys yr adroddiad sydd yn **ATODIAD 1**.

5.2 Gofynnir i'r Pwyllgor Safonau gadarnhau y gellir anfon yr adroddiad yn **ATODIAD 1** at yr holl gynghorau tref a chymuned gyda chais eu bod yn trafod yr adroddiad mewn cyfarfod o'r cyngor tref / cymuned a bod copi o'r Cofnodion yn cael ei anfon ymlaen.

5.3 Bod adroddiad pellach yn cael ei gynhyrchu ar gyfer cyfarfod y Pwyllgor Safonau ym mis Medi 2019 yn rhoi manylion yr ymatebion a dderbyniwyd i'r cais yn 3.1 uchod.

5.4 Gofynnir i'r Pwyllgor Safonau ystyried y Nodyn Briffio yn **ATODIAD 2**.

- 5.5 Yn wyneb y datblygiadau yn ystod yr Adolygiad hwn, gofynnir i'r Pwyllgor Safonau gadarnhau ei fod yn cytuno i'r Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) adolygu'r Nodyn Cyngor Methodoleg (Pwyllgor Safonau: Adolygiad o Gofrestr Diddordebau y Cyngorwyr Tref a Chymuned – Nodyn Cyngor Methodoleg (Medi 2018)).

**Adroddiad Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn ar Gofrestrau Diddordebau Aelodau y
Cyngorau Tref a Chymuned**

Dyddiad paratoi'r adroddiad – Chwefror 2019

A) CYFLWYNIAD A CHEFNDIR

Mae'r Pwyllgor Safonau yn ymrwymedig i gynorthwyo aelodau Cyngorau Tref a Chymuned mewn perthynas â'u cyfrifoldebau o dan y Cod Ymddygiad.

Fel rhan o'i raglen waith ar gyfer 2018-19, penderfynodd y Pwyllgor Safonau gynnal adolygiad o Gofrestrau Diddordebau aelodau mewn sampl o'r Cyngorau Tref a Chymuned, er mwyn asesu a sicrhau cydymffurfiaeth â'r Cod Ymddygiad. Penderfynwyd y byddai adroddiad cyffredinol yn cael ei ddosbarthu i'r holl Gyngorau Tref a Chymuned yn rhoi manylion am ganlyniad yr ymarfer hwnnw.

Mae'r adolygiad bellach wedi'i gwblhau ac mae'r Pwyllgor Safonau wedi llunio'r adroddiad cyffredinol hwn, sydd wedi ei ddosbarthu i'r holl Gyngorau Tref a Chymuned. Nid oes yr un Cyngor yn cael ei enwi yn yr adroddiad hwn; anfonwyd llythyr personol at bob Cyngor a fu'n rhan o'r adolygiad, yn rhoi cyngor penodol. Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys trosolwg cyffredinol o'r canfyddiadau a'r argymhellion.

B) SYLWADAU CYFFREDINOL

Yn gyntaf oll, hoffai'r Pwyllgor Safonau ddiolch i'r clerod, a'r aelodau, yn y Cyngorau Tref a Chymuned a adolygwyd am eu hamser a'u croeso. Ystyrir bod yr adolygiadau wedi bod yn ymarfer buddiol; yn gyffredinol roedd y Pwyllgor Safonau yn fodlon â'r canfyddiadau, gan iddo weld sawl enghraifft o arferion da. Fodd bynnag, nodwyd meysydd cyffredin a oedd yn achosi pryder hefyd ac mae'r rhain angen sylw. Mae'r Adroddiad hwn yn anelu at gynnwys y ddwy elfen hon, fel ei fod yn arweiniad defnyddiol i'r holl Gyngorau Tref a Chymuned ar yr hyn sydd angen ei wneud.

C) DOGFENNAU / GWAITH PAPUR A ADOLYGWYD

Ym mhob Cyngor Tref / Cymuned a adolygwyd gofynnwyd i gael gweld y dogfennau canlynol, a oedd yn dyddio'n ôl i fis Mai 2017 (h.y. dyddiad yr etholiad diwethaf):

- Cofrestr o Ddiddordebau Personol;
- Ffurflenni Datganiadau o Ddiddordeb a wnaed yng nghyfarfodydd y Cyngor;
- Rhaglen a Chofnodion ar gyfer y Cyngor a'i Is-bwyllgorau;
- Rhestr o enwau'r holl aelodau (a manylion unrhyw sedd wag) a chopi o'r ffurflen derbyn swydd gan bob aelod cyfredol, gan gynnwys yr ymgymeriad statudol i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad;
- Y Cod Ymddygiad y mae'r Cyngor wedi'i fabwysiadu;
- Y Protocol Datrys Anghydfodau Lleol y mae'r Cyngor wedi'i fabwysiadu (os o gwbl);
- Cofnod o hyfforddiant aelodau a'r cler.

Gofynnwyd am wybodaeth ynglŷn â'r canlynol hefyd:

- cyfeiriad gwefan y Cyngor, a
- a oedd caniatâd arbennig yn ddilys ar gyfer unrhyw un o Aelodau'r Cyngor.

CH) CANFYDDIADAU

- 1) Daeth y Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016 i rym ar 1af Ebrill 2016. Mae'n golygu bod Cod Ymddygiad diwygiedig wedi'i greu, ac

mae'n ofynnol i bob Cyngor Tref a Chymuned fabwysiadu'r Cod diwygiedig hwn. Ar ôl ei fabwysiadu, mae'n rhaid cyhoeddi hysbyseb mewn un neu ragor o bapurau newydd sy'n cylchredeg yn yr ardal leol ac anfon copi o'r Cod at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. Mae copi pellach o'r Cod Ymddygiad statudol wedi ei amgáu yn **Atodiad 1** er hwylustod.

Mae'r Pwyllgor Safonau wedi anfon gohebiaeth ar y mater hwn at yr holl Gynghorau Tref a Chymuned ers mis Mai 2016.

Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch o nodi bod yr holl Gynghorau Tref a Chymuned wedi mabwysiadu'r Cod.

Gofynnir i bob Cyngor sicrhau eu bod yn dwyn sylw eu haelodau at y Cod diweddaraf (**Atodiad 1**) a'u bod yn ei fabwysiadu os nad ydynt wedi gwneud hynny yn barod.

- 2) Ar ddechrau pob cyfnod yn y swydd, mae'n ofynnol i bob aelod lofnodi ymrwymiad newydd i lynu wrth y Cod. Disgwylwyd felly y byddai yna ffurflen ar gyfer pob Cynghorydd yn dilyn yr etholiadau lleol ym mis Mai 2017, p'un a oedd yr aelod wedi'i ailethol ai peidio ac, yn wir, p'un a gynhaliwyd etholiad ai peidio ar gyfer y Cyngor Tref / Cymuned hwnnw.

Mae hyn yn rhywbeth a gafodd ei wneud yn yr holl Gynghorau Tref a Chymuned a adolygwyd. Yn wahanol i'r adolygiad yn 2016, roedd y Pwyllgor Safonau yn falch fod yr ymrwymiad yn cael ei lofnodi ym mhresenoldeb tyst (manyir ar statws y tyst yn adran 83 (3) Deddf Llywodraeth Leol 1972); [y clerc yw'r tyst fel arfer, yn rhinwedd ei swydd fel swyddog priodol y Cyngor, ac mae'r drefn hon yn cydymffurfio].

- 3) Mae'r Pwyllgor Safonau yn pryderu, mewn rhai Cynghorau Tref a Chymuned, nad yw aelodau'n deall y gofyniad i ddatgan diddordebau personol a / neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu pan fyddant yn codi. Mae'r gwendid hwn, ynghyd â diffyg unrhyw gofnod o hyfforddiant (a drafodir yn 8 isod) yn arwain y Pwyllgor Safonau i gredu fod yna ddiffyg dealltwriaeth ymysg rhai aelodau. Gall fod yn werth atgoffa aelodau o'r hyn a ganlyn:-

- Diddordeb personol yw un o'r rheini sydd wedi'u cynnwys yn y rhestr benodol yn y Cod Ymddygiad;
- Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol y byddai arsylwr gwrthrychol yn ystyried sydd mor arwyddocaol nes ei fod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu aelod i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd;
- Mae'r gwahaniaeth rhyngddynt yn bwysig oherwydd bod gan aelodau hawl i gymryd rhan pan fydd ganddynt ddiddordeb personol, ond nid pan fydd ganddynt ddiddordeb personol sydd hefyd yn un sy'n rhagfarnu. Os yw'r diddordeb yn un sy'n rhagfarnu, mae'n rhaid i aelodau hefyd adael y cyfarfod tra bod yr eitem yn cael ei thrafod.

Dylai Aelodau sicrhau eu bod yn deall eu cyfrifoldebau o dan y Cod Ymddygiad, ac os nad ydynt, dylent drefnu hyfforddiant priodol drwy eu clercod. Mae Nodyn Briffio ar ddatgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu gan Aelodau Cynghorau Tref a Chymuned ynghlwm yn **Atodiad 2** i chi ei rannu gyda'ch Aelodau.

Os oes ganddynt unrhyw gwestiynau penodol, dylent fod yn ceisio cyngor gan eu clerc neu gysylltu â'r Swyddog Monitro yng Nghyngor Sir Ynys Môn ar lbxc@ynysmon.gov.uk

- 4) Ers mis Mai 2015, mae'n ofyniad statudol i Gynghorau Tref a Chymuned fod â gwefan ac i gyhoeddi gwybodaeth benodol arni. Cyhoeddwyd Canllawiau Statudol i gynorthwyo Cynghorau i gyflawni'r ddyletswydd hon ac mae copi pellach o'r Canllawiau hyn ar gael yn **Atodiad 3**.

Mae'r Pwyllgor Safonau yn croesawu'r gwaith a wnaed mewn perthynas â chreu gwefannau, ond mae'n siomedig mewn perthynas â faint o wybodaeth a gyhoeddir ar rai o'r gwefannau a sefydlwyd. Atgoffir Cynghorau o'r gofynion sylfaenol a nodir yn **Atodiad 3**.

- 5) Un o'r dogfennau y mae'n rhaid eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor yw'r Gofrestr o Ddiddordebau. Nid oes fformat penodol ar gyfer y Gofrestr hon, ond roedd gan y rhan fwyaf o'r Gynghorau Tref a Chymuned a adolygwyd Gofrestrau a oedd yn cynnwys y Cofnodion ar gyfer y cyfarfod perthnasol (yn gadarnhau'r datganiad o ddiddordeb a wnaed ar lafar) a'r ffurflenni Datgan Diddordeb a gwblhawyd gan bob aelod yn dilyn datganiad llafar o ddiddordebau personol a/neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu am y tro cyntaf yn ystod y cyfarfod. Mae hwn yn fformat boddhaol.

Nodwyd bod nifer o Gynghorau Tref a Chymuned yn mynd tu hwnt i'r gofyniad yn y Cod i gadarnhau datganiad llafar pan wneir ef am y tro cyntaf trwy gadarnhau pob datganiad llafar gyda chadarnhad ysgrifenedig (o ganlyniad, gellid cael sawl ffurflen ddatganiad gan yr un aelod mewn perthynas â'r un mater mewn sawl cyfarfod gwahanol). Ymddengys fod hyn yn arfer dda ac yn fformat haws i'r cyhoedd allu gweld y ffurflenni. Serch hyn, nid yw'n ofyniad o dan y Cod Ymddygiad.

Nid oedd unrhyw enghreifftiau o gadarnhad ysgrifenedig gan Aelodau fod manylion y diddordebau hynny sydd wedi'u datgan yn eu Cofrestr wedi newid. Atgoffir Aelodau o'u dyletswydd i gadarnhau unrhyw newidiadau i ddiddordebau personol/diddordebau sy'n rhagfarnu ac sydd wedi'u cofrestru o fewn 28 diwrnod i pryd digwyddodd y newid.

Atgoffir aelodau hefyd y bydd diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu ond yn cael ei weld fel un a ddatgelwyd yn flaenorol os yw hysbysiad ysgrifenedig wedi'i ddarparu ers y dyddiad diwethaf pan gafodd yr unigolyn ei ethol, ei benodi neu ei enwebu fel aelod o'r Cyngor Tref/Cymuned. Dylai aelodau gadw hyn mewn cof yn enwedig yn wyneb yr etholiadau a gynhaliwyd ym mis Mai 2017 – os cafodd datganiad ei wneud a'i gofrestru cyn hynny, ni allai'r Aelod ddibynnu ar y cofrestriad hwnnw gan fod etholiad wedi digwydd ers hynny ac felly byddai angen i'r Aelod gadarnhau datganiad llafar yn ysgrifenedig eto fel ei fod yn ddilys ar gyfer y Tymor hwn.

Mae angen i Gynghorau Tref a Chymuned sicrhau bod y Gofrestr ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd ar bob adeg resymol, ac ar wefan y Cyngor Tref neu Gymuned. Roedd yn ymddangos o'r adolygiad fod y Cofrestrau papur yn cael eu cadw'n dda ar y cyfan ond mae angen gwneud gwaith i sicrhau eu bod ar gael ar-lein cyn gynted ag y bo modd. Roedd hyn yn bryder a nodwyd yn ystod Adolygiad 2016, ac mae dal yn bryder heddiw.

- 6) Nid oes un fformat penodol ar gyfer y Ffurflen Datgan Diddordeb i'w defnyddio er mwyn cadarnhau datganiad o ddiddordeb personol a/neu ddiddordeb sy'n rhagfarnu a wnaed ar lafar mewn cyfarfod. Roedd y rhan fwyaf o'r 'Ffurflenni Datganiad' a adolygwyd gan y Pwyllgor Safonau yn foddhaol o ran y wybodaeth sydd ei hangen. Fodd bynnag, er hwylustod, mae'r un a ddefnyddir gan CSYM ynghlwm yn **Atodiad 4**; gellir ei newid a'i haddasu yn ôl yr angen ar gyfer eich Cyngor Cymuned chi.

Er bod y ffurflenni eu hunain yn cydymffurfio o ran y wybodaeth sydd ei hangen, roedd yn amlwg nad oedd rhai aelodau bob amser yn llenwi'r ffurflenni yn llawn ac yn gywir. Cyfrifoldeb pob aelod unigol yw hyn; mae methiant i ddarparu cadarnhad ysgrifenedig llawn o ddatganiad llafar a wnaed mewn cyfarfod am y tro cyntaf yn golygu nad yw'r aelod yn cydymffurfio â'r Cod Ymddygiad. Atgoffir aelodau i ateb yr holl gwestiynau perthnasol yn llawn ar y Ffurflen Ddatganiad.

- 7) Nid oes fformat penodol ar gyfer Rhaglenni a Chofnodion; fodd bynnag, mae'r Pwyllgor Safonau yn ystyried ei bod yn arfer da cynnwys 'Datganiadau o Ddiddordeb' fel eitem sefydlog ar Raglen pob un o gyfarfodydd y Cyngor, a hynny fel ffordd o atgoffa aelodau. Teimlwyd yn gyffredinol y dylid cynnwys mwy o wybodaeth yn y Cofnodion o dan yr eitem 'Datganiadau o Ddiddordeb' h.y. (a) enw'r aelod sy'n gwneud y datganiad llafar, (b) yr eitem y mae'r datganiad yn ymwneud â hi, a (c) a oedd y datganiad a wnaed yn ddiddordeb personol ynteu'n ddiddordeb sy'n rhagfarnu. Ar ben hynny, o dan yr eitem o

fusnes ei hun, byddai'n arfer da i'r Cofnodion gadarnhau (a) a wnaed datganiad o ddiddordeb, a chan bwy, (b) a yw'r diddordeb yn un personol ynteu'n un sy'n rhagfarnu, (c) manylion y diddordeb personol / diddordeb sy'n rhagfarnu, a (ch) yn achos diddordeb sy'n rhagfarnu, cadarnhad bod yr aelod wedi gadael yr ystafell gyfarfod. Mae cynnwys gwybodaeth o'r fath yn gymorth i gwrdd â'r gofyniad i gadw Cofrestr o Ddiddordebau sy'n gofrestr ystyrlon, ond mae hefyd yn cynorthwyo'r cyhoedd o ran sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn dryloyw ac er budd y cyhoedd. Efallai y byddai'n arfer da hefyd, pan fo datganiad llafar yn ymwneud â diddordeb y mae'r Aelod wedi'i gofrestru'n barod (h.y. wedi'i ddatgan ar lafar am y tro cyntaf ac wedi wedi'i gadarnhau yn ysgrifenedig), i'r Cofnodion gadarnhau'r manylion ynghylch pryd cafodd y diddordeb ei gofrestru gan yr Aelod – byddai hyn yn sicrhau tryloywder ar gyfer y cyhoedd pe byddent yn cwestiynu hynny.

- 8) O'r Cynghorau a adolygwyd, roedd gan bob un Gofnod Hyfforddiant ond serch hynny, roedd hi'n amlwg fod aelodau'n gyndyn o fynychu hyfforddiant (am amryw o resymau). Nid oes unrhyw ofyniad statudol i gadw Cofnod Hyfforddiant, ond mae'r Pwyllgor Safonau yn ystyried ei fod yn arfer da. Bydd mynychu hyfforddiant yn cynorthwyo aelodau gyda materion fel y rheini a nodir yn 3 uchod (materion personol/sy'n rhagfarnu). Ymddengys fod y clerod yn rhoi gwybod i aelodau am hyfforddiant gan Un Llais Cymru, ond mae'r aelodau'n methu/yn anfodlon mynychu'r hyfforddiant. Byddai'r Pwyllgor Safonau yn annog Cynghorau Tref/Cymuned i ystyried anghenion hyfforddiant yr aelodau a'r staff ac i fod â chynllun hyfforddiant mewn lle, a gweithredu'r cynllun hwnnw. Byddai'n ddoeth sicrhau bod y cynllun hyfforddiant yn cael ei adolygu, bob chwe mis efallai, i sicrhau ei fod yn cael ei ddilyn.
- 9) Roedd yn amlwg o'r adolygiad y glynir wrth y gofynion yn fwy effeithiol pan fo perthynas o gyd-barch rhwng y clerc a'r aelodau. Atgoffir aelodau mai'r clerod yw'r swyddogion priodol o fewn y Cynghorau Tref/Cymuned ac y dylai'r aelodau roi sylw dyledus i'r cyngor a roddir gan y clerc. Bydd clerc sydd wedi ei hyfforddi'n briodol ac sydd â'r adnoddau priodol yn medru cynorthwyo'r Cyngor yn ei gyfarwydd, a bydd mewn sefyllfa well i gynghori aelodau, y tu mewn a'r tu allan i gyfarfodydd. I'r perwyl hwn, atgoffir Cynghorau y gellid cynnwys elfen ar gyfer hyfforddiant (i Glerod ac Aelodau) pan fydd y Cyngor yn gosod ei braesept. Roedd gan y Cynghorau a adolygwyd fel rhan o'r ymarfer hwn gyllideb hyfforddiant ar gael ond ymddengys nad oedd y gyllideb honno'n cael ei defnyddio; byddai'r Pwyllgor Safonau yn annog Cynghorau Tref/Cymuned i wneud defnydd o'r arian sydd ar gael ar gyfer unrhyw anghenion hyfforddiant a nodwyd.
- 10) Deallir bod y mwyafrif o Gynghorau Tref/Cymuned yn aelodau o Un Llais Cymru. Efallai y byddai'n ddoeth i rai Cynghorau ofyn i Un Llais Cymru am gefnogaeth mewn perthynas â (a) y polisiâu/rheolau sefydlog nad yw rhai Cynghorau Tref/Cymuned wedi eu mabwysiadu hyd yma, (b) hyfforddiant ar gyfer clerod ac aelodau (ar y cyd â Chynghorau Tref/Cymuned eraill yn yr ardal leol efallai?) fel bo'r gofyn a (c) datblygu / cynnal / y wybodaeth a gynhwysir ar y gwefannau.
- 11) O'r pum Cyngor Tref/Cymuned a adolygwyd, roedd dau wedi mabwysiadu'r model Protocol Datrys Anghydfodau Lleol sydd wedi'i baratoi gan Un Llais Cymru. Mae'r Pwyllgor Safonau yn croesawu'r ffaith fod Cynghorau Tref/Cymuned yn mabwysiadu'r fath Brotool, gan ei fod yn arfer da, ond nid yn fandadol serch hynny. Roedd y Pwyllgor Safonau hefyd yn croesawu'r ffaith nad oedd yr un o'r Cynghorau Tref/Cymuned sydd wedi mabwysiadu'r Protocol wedi cael rheswm i'w ddefnyddio ers ei fabwysiadu.
- 12) Nid oes llawer o aelodau Cynghorau Tref/Cymuned i weld yn ymgeisio am ganiatadau arbennig. Mae caniatadau arbennig ar gael i Aelodau pan fo ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu, ond, oherwydd un o'r seiliau statudol, dylai'r aelod allu cymryd rhan yn y drafodaeth, er gwaetha'r diddordeb sy'n rhagfarnu (e.e. oherwydd arbenigedd yr Aelod, neu pan fo gan fwy na hanner aelodau'r Cyngor Tref/Cymuned ddiddordeb sy'n rhagfarnu).

Mae Nodyn Briffio – sy'n ymgorffori'r Ffurflen Gais ei hun – ar Ganiatadau Arbennig ar gael yn **Atodiad 5**.

D) CASGLIAD / ARGYMHELLION

Yn gyffredinol, roedd y Pwyllgor Safonau yn fodlon gyda'r canfyddiadau a nodwyd amryw o arferion da:

- 1) cofnodion sy'n dangos bod aelodau yn llofnodi ymgymeriad i lynu wrth y Cod Ymddygiad ar ddechrau pob tymor newydd yn y swydd;
- 2) cadw'r Gofrestr bapur o Ddiddordebau'r Aelodau;
- 3) y 'Ffurflenni Datganiad' a ddefnyddir ar gyfer datgan diddordebau personol / diddordebau sy'n rhagfarnu mewn cyfarfodydd ffurfiol.

Fodd bynnag, nodwyd rhai meysydd i'w gwella:

- 1) mae angen mynd i'r afael â diffyg dealltwriaeth ymddangosiadol rhai aelodau ynghylch y gwahaniaeth rhwng diddordebau personol a/neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu;
- 2) methu â chwblhau'r 'Ffurflenni Datganiad' yn llawn;
- 3) diffyg gwybodaeth ar wefannau (yn cynnwys cyhoeddi'r Gofrestr o Ddiddordebau Aelodau);
- 4) mynychu Hyfforddiant, a chofnodi'r Hyfforddiant gan Aelodau a swyddogion;
- 5) cynnwys manylion am ddiddordebau a ddatganwyd ar Raglenni/Cofnodion pob cyfarfod o'r Cyngor.

Gofynnir i Glercod ddod â chynnwys yr adroddiad hwn i sylw eu holl aelodau drwy ei gynnwys fel eitem ar Raglen cyfarfod nesaf eu Cyngor ac i anfon copi o Gofnodion y cyfarfod hwnnw i'r Pwyllgor Safonau erbyn diwedd Gorffennaf 2019.

Os bydd gan aelodau neu glercod unrhyw ymholiadau mewn perthynas â'r adroddiad hwn, cysylltwch os gwelwch yn dda gyda Swyddog Monitro Cyngor Sir Ynys Môn (Lynn Ball, 01248 752586/lbxcs@ynysmon.gov.uk)

Michael Wilson
Cadeirydd y Pwyllgor Safonau

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

WELSH
STATUTORY INSTRUMENTS

2008 Rhif 788 (Cy.82)

2008 No. 788 (W.82)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**
**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008

The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008

NODYN ESBONIADOL**EXPLANATORY NOTE**

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Gorchymyn)

(This note is not part of the Order)

Sefydlodd Rhan III o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("y Ddeddf") fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru.

Part III of the Local Government Act 2000 ("the Act") established a new ethical framework for local government in Wales.

Mae adran 50(2) o'r Ddeddf yn darparu y caiff Cynulliad Cenedlaethol Cymru ("y Cynulliad") drwy orchymyn ddyroddi cod enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau perthnasol yng Nghymru ei arddel. Trosglwyddir y swyddogaeth hon oddi wrth y Cynulliad i Weinidogion Cymru gan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Section 50(2) of the Act provides that the National Assembly for Wales ("the Assembly") may by order issue a model code as regards the conduct which is expected of members and co-opted members of relevant authorities in Wales. This function of the Assembly is transferred to the Welsh Ministers by paragraph 30 of schedule 11 to the Government of Wales Act 2006.

Awdurdodau perthnasol yng Nghymru at ddibenion y Gorchymyn hwn yw cynghorau sir, cynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau Parciau Cenedlaethol. Nid yw awdurdodau heddlu'n awdurdodau perthnasol at ddibenion y Gorchymyn hwn.

Relevant authorities in Wales for the purposes of this Order are county councils, county borough councils, community councils, fire and rescue authorities and National Park authorities. Police authorities are not relevant authorities for the purposes of this Order.

Mae'n rhaid i god ymddygiad a ddyroddir gan Weinidogion Cymru o dan adran 50(2) o'r Ddeddf fod yn gyson â'r egwyddorion a bennir yn unol ag adran 49(2) o'r Ddeddf a geir ar hyn o bryd yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001. Mae adran 50(3) o'r Ddeddf yn rhoi'r hawl i Weinidogion Cymru i ddiwygio cod enghreifftiol sydd wedi ei ddyroddi.

A code of conduct issued by the Welsh Ministers under section 50(2) of the Act must be consistent with the principles specified pursuant to section 49(2) of the Act currently set out in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001. Section 50(3) of the Act entitles the Welsh Ministers to revise a model code which has been issued.

Mae'r Gorchymyn hwn yn dirymu Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001 ac offerynnau statudol blaenorol sy'n diwygio ac yn dyroddi cod enghreifftiol diwygiedig yn unol ag adran 50(2) a (3) o'r Ddeddf. Mae'r

This Order revokes the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001 and previous amending statutory instruments and issues a revised model code in pursuance of section 50(2) and (3) of the Act. This Order also continues the disapplication of

Gorchymyn hwn hefyd yn parhau datgymhwysiad darpariaethau statudol sy'n ymwneud â Chod Cenedlaethol Ymddygiad Llywodraeth Leol yng Nghymru (ymhlith eraill).

Mae'r cod enghreifftiol diwygiedig yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn.

Mae Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â dehongli.

Mae Rhan 2 o'r cod enghreifftiol yn darparu ar gyfer darpariaethau cyffredinol y cod enghreifftiol.

Mae Rhan 3 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â buddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu ac â datgelu'r cyfryw fuddiannau gan aelodau ac aelodau cyfetholedig ac â chyfrannu gan aelodau ac aelodau cyfetholedig mewn cysylltiad â'r cyfryw fuddiannau.

Mae Rhan 4 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â'r gofrestr fuddiannau, ac â chofrestru rhoddion a lletygarwch.

statutory provisions relating to (among others) the National Code of Local Government Conduct in Wales.

The revised model code is in the Schedule to this Order.

Part 1 of the model code deals with interpretation.

Part 2 of the model code provides for the general provisions of the model code.

Part 3 of the model code concerns personal interests and prejudicial interests and disclosure of and participation by members and co-opted members in respect of such interests.

Part 4 of the model code concerns the register of interests, registration of gifts and hospitality.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

2008 Rhif 788 (Cy.82)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008**

Gwnaed 20 Mawrth 2008
*Gosodwyd gerbron Cynulliad
Cenedlaethol Cymru* 25 Mawrth 2008
Yn dod i rym 18 Ebrill 2008

Drwy arfer y pwerau a roddwyd i Gynulliad Cenedlaethol Cymru gan adrannau 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000(1) ac a freiniwyd(2) bellach ynddynt hwy, ac ar ôl gwneud y cyfryw ymgynghoriad ag sy'n ofynnol yn rhinwedd adran 50(5) o'r Ddeddf honno, mae Gweinidogion Cymru, a hwythau'n fodlon bod y cod ymddygiad enghreifftiol a ddyroddir o dan adran 50(2) yn gyson â'r egwyddorion a bennir yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001(3) a wnaed yn unol ag adran 49(2), yn gwneud y Gorchymyn canlynol:

Enwi, cychwyn a chymhwyso

1.—(1) Enw'r Gorchymyn hwn yw Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008 a daw i rym ar 18 Ebrill 2008.

(2) Mae'r Gorchymyn hwn yn gymwys i bob awdurdod perthnasol yng Nghymru.

-
- (1) 2000 p.22. Diwygir adran 50 gan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chymwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007 (p.28).
(2) Trosglwyddwyd swyddogaethau Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adrannau 50, 81 a 105 i Weinidogion Cymru o dan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (p.32).
(3) O.S. 2001/2276 (Cy.166) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2005/2929 (Cy.214).

WELSH
STATUTORY INSTRUMENTS

2008 No. 788 (W.82)

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

**The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008**

Made 20 March 2008
*Laid before the National
Assembly for Wales* 25 March 2008
Coming into force 18 April 2008

The Welsh Ministers, in exercise of the powers conferred on the National Assembly for Wales by sections 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) and 105 of the Local Government Act 2000(1) and now vested(2) in them, having carried out such consultation as is required by virtue of section 50(5) of that Act and being satisfied that the model code of conduct being issued under section 50(2) is consistent with the principles specified in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001(3) made pursuant to section 49(2), make the following Order:

Title, commencement and application

1.—(1) The title of this Order is the Local Authorities (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2008 and it comes into force on 18 April 2008.

(2) This Order applies to each relevant authority in Wales.

-
- (1) 2000 c.22. Section 50 is amended by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007 (c.28).
(2) The functions of the National Assembly for Wales under sections 50, 81 and 105 were transferred to the Welsh Ministers under paragraph 30 of Schedule 11 to the Government of Wales Act 2006 (c.32).
(3) S.I. 2001/2276 (W.166) as amended by S.I. 2005/2929 (W.214).

Dehongli

2. Yn y Gorchymyn hwn —

mae i "aelod" ("*member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; ac

ystyr "y Ddeddf" ("*the Act*") yw Deddf Llywodraeth Leol 2000.

Cod Ymddygiad Enghreifftiol

3.—(1) Ceir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn god enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau o awdurdod perthnasol ei arddel.

(2) At ddibenion adran 50(4) o'r Ddeddf, mae darpariaethau'r cod enghreifftiol i'w hystyried yn rhai gorfodol.

Darpariaethau i'w datgymhwyso

4.—(1) Os bydd awdurdod perthnasol yn gyngor sir, cyngor bwrdeistref sirol neu gyngor cymuned, neu'n awdurdod tân ac achub sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os ydynt yn gymwys i'r awdurdod perthnasol—

- (a) adrannau 94 i 98 a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972(1); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989(2).

(2) Os bydd awdurdod perthnasol yn awdurdod Parc Cenedlaethol sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os yw'n gymwys i'r awdurdod perthnasol —

- (a) paragraffau 9 a 10 o Atodlen 7 i Ddeddf yr Amgylchedd 1995(3); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989.

(3) Bydd adran 16(1) o Ddeddf Dehongli 1978(4) yn gymwys i ddatgymhwysiad o dan baragraff (1) neu baragraff (2) uchod fel pe bai'n ddiddymiad, gan Ddeddf, o ddeddfiad.

(1) 1972 p.70.

(2) 1989 p.42.

(3) 1995 p.25.

(4) 1978 p.30.

Interpretation

2. In this Order —

"the Act" ("*y Ddeddf*") means the Local Government Act 2000;

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order;

"member" ("*aelod*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order; and

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order.

Model Code of Conduct

3.—(1) A model code as regards the conduct which is expected of members of a relevant authority is set out in the Schedule to this Order.

(2) For the purposes of section 50(4) of the Act, the provisions of the model code are to be regarded as mandatory.

Provisions to be disapplied

4.—(1) Where a relevant authority which is a county, county borough or community council or fire and rescue authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) sections 94 to 98 and 105 of the Local Government Act 1972(1); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989(2).

(2) Where a relevant authority which is a National Park authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) paragraphs 9 and 10 of Schedule 7 to the Environment Act 1995(3); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989.

(3) Section 16(1) of the Interpretation Act 1978(4) will apply to a disapplication under paragraph (1) or (2) above as if it were a repeal, by an Act, of an enactment.

(1) 1972 c.70.

(2) 1989 c.42.

(3) 1995 c.25.

(4) 1978 c.30.

Dirymu

5. Dirymir y gorchmynion canlynol:

- (a) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001(1);
- (b) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Diwygio) (Cymru) 2004(2); ac
- (c) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2004(3).

Darpariaethau Trosiannol ac Arbedion

6. Mae'r gorchmynion y cyfeirir atynt yn erthygl 5 yn parhau i fod yn effeithiol at ddibenion y canlynol ac at ddibenion sy'n gysylltiedig â'r canlynol —

- (a) ymchwilio i unrhyw honiad ysgrifenedig o dan Ran 3 o'r Ddeddf, pan fo'r honiad hwnnw'n ymwneud ag ymddygiad a ddigwyddodd cyn y dyddiad pryd, yn unol ag adran 51 o'r Ddeddf(4)—
 - (i) y bydd yr awdurdod perthnasol yn mabwysiadu cod ymddygiad sy'n ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn lle ei god ymddygiad presennol;
 - (ii) y bydd yr awdurdod perthnasol yn diwygio'i god ymddygiad presennol i ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; neu
 - (iii) y bydd darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn gymwys i aelodau neu aelodau cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol o dan adran 51(5)(b) o'r Ddeddf honno;
- (b) dyfarnu (neu benderfynu) ar fater a godir mewn honiad o'r fath; ac
- (c) apêl yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau, tribiwnlys achos interim neu dribiwnlys achos mewn perthynas â honiad o'r fath.

Revocation

5. The following orders are revoked:

- (a) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001(1);
- (b) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Amendment) (Wales) Order 2004(2); and
- (c) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) (Amendment) (No. 2) Order 2004(3).

Transitional Provisions and Savings

6. The orders referred to in article 5 continue to have effect for the purposes of and for purposes connected with —

- (a) the investigation of any written allegation under Part 3 of the Act, where that allegation relates to conduct that occurred before the date when, pursuant to section 51 of the Act(4)—
 - (i) the relevant authority adopts a code of conduct incorporating the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order in place of its existing code of conduct;
 - (ii) the relevant authority revises its existing code of conduct to incorporate the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order; or
 - (iii) the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order apply to members or co-opted members of the relevant authority under section 51(5)(b) of that Act;
- (b) the adjudication (or determination) of a matter raised in such an allegation; and
- (c) an appeal against the decision of a standards committee, an interim case tribunal or case tribunal in relation to such an allegation.

(1) O.S. 2001/2289 (Cy. 177) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2004/163 (Cy. 18); O.S. 2004/1510 (Cy.159); O.S. 2005/2929 (Cy. 214); ac O.S. 2006/362 (Cy. 48).

(2) O.S. 2004/163 (Cy.18).

(3) O.S. 2004/1510 (Cy.159).

(4) Diwygir adran 51 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 gan adran 35 o Ddeddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005 a pharagraffau 1 a 3 o Atodlen 4 iddi a chan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chynnwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007.

(1) S.I. 2001/2289 (W.177) as amended by S.I. 2004/163 (W.18); S.I. 2004/1510 (W.159); S.I. 2005/2929 (W.214); and S.I. 2006/362 (W.48).

(2) S.I. 2004/163 (W.18).

(3) S.I. 2004/1510 (W.159).

(4) Section 51 of the Local Government Act 2000 is amended by section 35 and paragraphs 1 and 3 of Schedule 4 to the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005 and by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007.

Brian Gibbons

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a
Llywodraeth Leol, un o Weinidogion Cymru

Minister for Social Justice and Local Government, one
of the Welsh Ministers

20 Mawrth 2008

20 March 2008

YR ATODLEN

Y COD YMDDYGIAD ENGHREIFFTIOL

RHAN 1 DEHONGLI

1.—(1) Yn y cod hwn —

mae "aelod" ("*member*") yn cynnwys aelod cyfetholedig onid yw'r cyd-destun yn mynnu fel arall;

ystyr "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*"), mewn perthynas ag awdurdod perthnasol, yw person nad yw'n aelod o'r awdurdod ond—

(a) sy'n aelod o unrhyw bwyllgor neu is-bwyllgor i'r awdurdod, neu

(b) sy'n aelod o unrhyw gyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod, ac sy'n cynrychioli'r awdurdod arno, ac sydd â'r hawl i bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu mewn unrhyw gyfarfod o'r pwyllgor neu o'r is-bwyllgor hwnnw;

ystyr "eich awdurdod" ("*your authority*") yw'r awdurdod perthnasol yr ydych chi'n aelod neu'n aelod cyfetholedig ohono;

ystyr "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yw—

(a) cyngor sir,

(b) cyngor bwrdeistref sirol,

(c) cyngor cymuned,

(ch) awdurdod tân ac achub a gyfansoddwyd drwy gynllun o dan adran 2 o Ddeddf Gwasanaethau Tân ac Achub 2004⁽¹⁾ neu gynllun y mae adran 4 o'r Ddeddf honno yn gymwys iddo,

(d) awdurdod Parc Cenedlaethol a sefydlwyd o dan adran 63 o Ddeddf yr Amgylchedd 1995⁽²⁾;

ystyr "cyfarfod" ("*meeting*") yw unrhyw gyfarfod —

(a) o'r awdurdod perthnasol,

(b) o unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod perthnasol,

(c) o unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod perthnasol neu unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor o'r fath i unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod, neu

(ch) y mae aelodau neu swyddogion yr awdurdod perthnasol yn bresennol ynddo ac eithrio cyfarfod grŵp gwleidyddol a gyfansoddwyd yn unol â rheoliad 8 o Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990⁽³⁾,

ac mae'n cynnwys amgylchiadau pan fo aelod o weithrediaeth neu fwrdd neu swyddog sy'n gweithredu ar ei ben ei hun yn arfer un o swyddogaethau awdurdod; ac

ystyr "chi" ("*you*") yw chi fel aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol.

Mewn perthynas â chyngor-cymuned, mae cyfeiriadau at swyddog monitro awdurdod a phwyllgor safonau awdurdod i'w darllen, yn y drefn honno, fel cyfeiriadau at swyddog monitro ac at bwyllgor safonau'r cyngor sir neu'r cyngor bwrdeistref sirol y mae ganddo swyddogaethau mewn perthynas â'r cyngor cymuned y mae'n gyfrifol amdano o dan adran 56(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

(1) 2004 p.21.

(2) 1995 p.25.

(3) O.S. 1990/1553 fel y'i diwygiwyd gan O.S. 1991/1389; O.S. 1993/1339; O.S. 1998/1918; ac O.S. 1999/500.

RHAN 2

DARPARIAETHAU CYFFREDINOL

2.—(1)Ac eithrio pan fo paragraff 3(a) yn gymwys, rhaid i chi gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn —

- (a) pa bryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich awdurdod, neu'n bresennol mewn un o gyfarfodydd eich awdurdod;
- (b) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu yn rôl aelod y cawsoch eich ethol neu eich penodi iddi;
- (c) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu fel un o gynrychiolwyr eich awdurdod; neu
- (ch) ar bob adeg ac mewn unrhyw gapasiti, mewn cysylltiad ag ymddygiad a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) a 7.

(2) Dylech ddarllen y cod hwn ar y cyd â'r egwyddorion cyffredinol a ragnodir o dan adran 49(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 o ran Cymru.

3. Os byddwch wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i wasanaethu —

- (a) ar awdurdod perthnasol arall, neu ar unrhyw gorff arall, sy'n cynnwys awdurdod heddlu neu Fwrdd Iechyd Lleol rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw, gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw; neu
- (b) ar unrhyw gorff arall nad oes ganddo god sy'n ymwneud ag ymddygiad ei aelodau, rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran y corff arall hwnnw, gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn, ac eithrio pan yw'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithlon eraill y gall y corff hwnnw fod yn ddarostyngedig iddynt neu i'r graddau y mae'n gwrthdaro â'r cyfryw rwymedigaethau.

4. Rhaid i chi —

- (a) cyflawni eich dyletswyddau a'ch cyfrifoldebau gan roi sylw dyladwy i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed neu eu crefydd;
- (b) dangos parch at eraill ac ystyriaeth ohonynt;
- (c) peidio ag ymddwyn fel bwli neu harasio unrhyw berson; a
- (ch) peidio â gwneud dim sy'n cyfaddawdu, neu sy'n debygol o gyfaddawdu, didueddrwydd y sawl sy'n gweithio i'ch cyngor neu ar ei ran.

5. Rhaid i chi —

- (a) peidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heb gydsyniad datganedig person a awdurdodwyd i roi cydsyniad o'r fath, neu onid yw'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny;
- (b) peidio â rhwystro unrhyw berson rhag gweld gwybodaeth y mae gan y person hwnnw hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith.

6.—(1)Rhaid i chi —

- (a) peidio ag ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ei hystyried yn un sy'n dwyn anfri ar eich swydd neu ar eich awdurdod;
- (b) adrodd, p'un ai drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod neu'n uniongyrchol i'r awdurdod priodol, ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall neu gan unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran ac y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn golygu neu'n debygol o olygu ymddygiad troseddol (nad yw at ddibenion y paragraff hwn yn cynnwys tramgwyddau neu ymddygiad y gellir ei gosbi drwy gosb benodedig);
- (c) adrodd i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ac i swyddog monitro eich awdurdod ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn groes i'r cod ymddygiad hwn;
- (ch) peidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wacsaw yn erbyn aelodau eraill neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran.

(2) Rhaid i chi gydymffurfio ag unrhyw gais gan swyddog monitro eich awdurdod, neu gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mewn cysylltiad ag ymchwiliad a wneir yn unol â'u gwahanol bwerau statudol.

7. Rhaid i chi —

- (a) yn eich capasiti swyddogol neu fel arall, beidio â defnyddio neu geisio defnyddio eich safle yn amhriodol i roi neu i sicrhau mantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall, neu i greu neu i osgoi anfantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall;
- (b) peidio â defnyddio adnoddau eich awdurdod, neu awdurdodi eraill i'w defnyddio—
 - (i) yn annoeth;
 - (ii) yn groes i ofynion eich awdurdod;
 - (iii) yn anghyfreithlon;
 - (iv) ac eithrio mewn dull a fwriedir i hwyluso neu i ffafrio cyflawni swyddogaethau'r awdurdod neu'r swydd yr ydych wedi eich ethol neu eich penodi iddo neu iddi;
 - (v) yn amhriodol at ddibenion gwleidyddol; neu
 - (vi) yn amhriodol at ddibenion preifat.

8. Rhaid i chi —

- (a) pan fyddwch yn cyfrannu mewn cyfarfodydd neu'n gwneud penderfyniadau ynghylch busnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef, wneud hynny ar sail rhinweddau'r amgylchiadau o dan sylw ac er budd y cyhoedd gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol a ddarperir gan swyddogion eich awdurdod, ac yn benodol gan —
 - (i) pennaeth gwasanaeth taledig yr awdurdod;
 - (ii) prif swyddog cyllid yr awdurdod;
 - (iii) swyddog monitro'r awdurdod;
 - (iv) prif swyddog cyfreithiol yr awdurdod (y dylid ymgynghori ag ef pan fo unrhyw amheuaeth ynghylch pŵer yr awdurdod i weithredu, ynghylch a yw'r cam a arfaethir yn dod o fewn y fframwaith polisi y cytunwyd arno gan yr awdurdod neu os gallai canlyniadau cyfreithiol gweithredu neu fethu â gweithredu gan yr awdurdod gael ôl-ffeithiau pwysig);
- (b) rhoi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

9. Rhaid i chi —

- (a) parchu'r gyfraith a rheolau eich awdurdod sy'n llywodraethu hawlio treuliau a lwfansau mewn cysylltiad â'ch dyletswyddau fel aelod;
- (b) osgoi derbyn rhoddion oddi wrth neb, na lletygarwch (ac eithrio lletygarwch swyddogol, megis derbyniad dinesig neu weithio dros ginio, a awdurdodir yn briodol gan eich awdurdod) na buddiannau materol neu wasanaethau i chi eich hun neu i unrhyw berson os byddai gwneud hynny'n eich rhoi o dan rwymedigaeth amhriodol, neu os gallai'n rhesymol ymddangos fel pe bai'n gwneud hynny.

RHAN 3

BUDDIANNAU

Buddiannau Personol

10.—(1) Ym mhob mater rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol, ac a yw'r cod ymddygiad hwn yn ei gwneud yn ofynnol i chi ddatgelu'r buddiant hwnnw.

(2) Rhaid i chi ystyried bod gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef —

- (a) os yw'n gysylltiedig â'r canlynol, neu'n debygol o effeithio arnynt —
 - (i) unrhyw gyflogaeth yr ydych yn ymgymryd â hi neu fusnes yr ydych yn ei redeg;
 - (ii) unrhyw berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, unrhyw ffyrm yr ydych yn bartner ynddi neu unrhyw gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl;
 - (iii) unrhyw berson, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi rhoi taliad i chi mewn cysylltiad â'ch ethol neu mewn cysylltiad ag unrhyw dreuliau a dynnwyd gennych wrth i chi gyflawni eich dyletswyddau fel

aelod;

- (iv) unrhyw gorff corfforaethol y mae ganddo le busnes neu dir yn ardal eich awdurdod, ac y mae gennych chi fuddiant llesionol mewn dosbarth o warannau sydd gan y corff hwnnw ac sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £25,000 neu un ganfed ran o gyfanswm cyfalaf cyfrannau dyroddedig y corff hwnnw;
- (v) unrhyw gontract am nwyddau, gwasanaethau neu waith neu weithfeydd a wnaed rhyngoch chi, rhwng ffyrmyr yr ydych yn bartner ynddi, neu rhwng cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu rhwng corff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod a'ch awdurdod;
- (vi) unrhyw dir y mae gennych fuddiant llesionol ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod;
- (vii) unrhyw dir y mae eich awdurdod yn landlord arno ac y mae ffyrmyr yr ydych yn bartner ynddi, cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu gorff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod yn denant arno;
- (viii) unrhyw gorff yr ydych wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (ix) unrhyw —
 - (aa) awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus;
 - (bb) cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen, neu gorff arall a chanddo ddibenion elusennol;
 - (cc) corff y mae dylanwadu ar farn neu bolisi cyhoeddus ymhlith ei brif ddibenion;
 - (chch) undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu
 - (dd) clwb preifat neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal eich awdurdod,

yr ydych yn aelod ohono neu ohoni neu mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo neu ynddi;

- (x) unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded (ar eich pen eich hun neu ar y cyd ag eraill) i'w feddiannu am 28 o ddiwrnodau neu fwy;
- (b) pe byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd ganfod bod gwrthdaro rhwng eich rôl o ran gwneud penderfyniad, ar y busnes hwnnw, ar ran eich awdurdod yn gyfan a'ch rôl o ran cynrychioli buddiannau etholwyr yn eich ward neu eich dosbarth etholiadol; neu
- (c) pe byddai'n rhesymol ystyried penderfyniad arno yn benderfyniad a fyddai'n effeithio —
 - (i) ar eich llesiant neu eich sefyllfa ariannol, neu lesiant neu sefyllfa ariannol person yr ydych yn byw gydag ef, neu unrhyw berson y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef;
 - (ii) ar unrhyw gyflogaeth yr ymgwymerir â hi neu fusnes a reidr gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i);
 - (iii) ar unrhyw berson sy'n cyflogi neu sydd wedi penodi'r cyfryw bersonau ag a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i), unrhyw ffyrmyr y mae'r cyfryw bersonau'n bartneriaid ynddi, neu unrhyw gwmni y maent yn gyfarwyddwyr arno;
 - (iv) ar unrhyw gorff corfforaethol y mae gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) fuddiant llesionol mewn dosbarth o warannau sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £5,000; neu
 - (v) ar unrhyw gorff a restrir ym mharagraffau 10(2)(a)(ix)(aa) i (dd) y mae personau a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo,

a hynny i raddau mwy—

- (aa) yn achos awdurdod â dosbarthiadau etholiadol neu wardiau, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn y dosbarth etholiadol neu'r ward, yn ôl y digwydd, y bydd y penderfyniad yn effeithio arnynt; neu
- (bb) ym mhob achos arall, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, o bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn ardal yr awdurdod.

Datgelu Buddiannau Personol

11.—(1) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn bresennol mewn cyfarfod lle y caiff y busnes hwnnw ei ystyried, rhaid i chi ddatgelu ar lafar gerbron y cyfarfod hwnnw fodolaeth a natur y buddiant hwnnw cyn i'r cyfarfod ystyried y busnes neu ar ddechrau'r ystyriaeth, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg.

(2) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn gwneud —

- (a) cynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod ynghylch y busnes hwnnw, dylech gynnwys

manylion am y buddiant hwnnw yn y gyfathrebiaeth ysgrifenedig; neu

- (b) cynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r cyfryw gynrychioliadau, neu pan ddaw'n amlwg i chi fod gennych fuddiant o'r fath, a chadarnhau'r cynrychioliad a'r buddiant yn ysgrifenedig o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

(3) Yn ddarostyngedig i baragraff 14(1)(b) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch wedi gwneud penderfyniad wrth arfer un o swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd, rhaid i chi mewn perthynas â'r busnes hwnnw sicrhau bod unrhyw ddatganiad ysgrifenedig ynghylch y penderfyniad hwnnw'n cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant.

(4) Rhaid i chi, mewn cysylltiad â buddiant personol nas datgelwyd eisoes, cyn cyfarfod neu'n syth ar ôl diwedd cyfarfod pan ddatgelir y buddiant yn unol ag is-baragraff 11(1), roi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod yn unol ag unrhyw ofynion a nodir gan swyddog monitro eich awdurdod o bryd i'w gilydd ond, rhaid cynnwys o leiaf —

- (a) manylion am y buddiant personol;
- (b) manylion am y busnes y mae'r buddiant personol yn gysylltiedig ag ef; ac
- (c) eich llofnod.

(5) Pan fydd eich swyddog monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth sy'n ymwneud â'ch buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yn unol â pharagraff 16(1), mae eich rhwymedigaethau o dan y paragraff 11 hwn i ddatgelu'r cyfryw wybodaeth, p'un ai ar lafar neu'n ysgrifenedig, i'w disodli gan rwymedigaeth i ddatgelu bodolaeth buddiant personol ac i gadarnhau bod eich swyddog monitro wedi cytuno bod y cyfryw fuddiant personol o natur gwybodaeth sensitif.

(6) At ddibenion is-baragraff (4), dim ond os bod hysbysiad ysgrifenedig wedi ei ddarparu yn unol â'r cod hwn ers y dyddiad diwethaf pryd yr etholwyd chi, y penodwyd chi neu yr enwebwyd chi'n aelod o'ch awdurdod y bernir bod buddiant personol wedi ei ddatgelu eisoes.

(7) At ddibenion is-baragraff (3), os na ddarperir hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r paragraff hwnnw bernir na fyddwch wedi datgan buddiant personol yn unol â'r cod hwn.

Buddiannau sy'n Rhagfarnu

12.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (2) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu yn y busnes hwnnw os bydd y buddiant yn un y bydd yn rhesymol i aelod o'r cyhoedd sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol fod o'r farn ei fod mor arwyddocaol fel y bydd yn debygol o ragfarnu eich barn ynghylch buddiant cyhoeddus.

(2) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), nid ystyrir bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes os bydd y busnes hwnnw—

(a) yn gysylltiedig—

- (i) ag awdurdod perthnasol arall yr ydych hefyd yn aelod ohono;
- (ii) ag awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle yr ydych mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol;
- (iii) â chorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (iv) â'ch rôl fel llywodraethwr ysgol (os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod) oni bai bod y busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol yr ydych yn un o'i llywodraethwyr;
- (v) â'ch rôl fel aelod o Fwrdd Iechyd Lleol os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(b) yn gysylltiedig:

- (i) â swyddogaethau tai eich awdurdod os oes gennych denantiaeth neu les gyda'ch awdurdod, ar yr amod nad oes arnoch i'ch awdurdod ôl-ddyledion rhent o fwy na deufis, ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn arbennig â'ch tenantiaeth neu â'ch les;
- (ii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â phrydau ysgol, cludiant a threuliau teithio, os ydych chi'n warchodwr, yn rhiant, yn fam-gu neu'n nain neu'n dad-cu neu'n daid, neu os oes gennych gyfrifoldeb rhiant (fel y'i diffinnir yn adran 3 o Deddf Plant 1989) dros blentyn sy'n cael addysg lawnamser, onid yw'r busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol y mae'r plentyn hwnnw'n ei mynychu;
- (iii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â thâl salwch statudol o dan Ran XI o Ddeddf

Cyfraniadau a Budd-daliadau Nawdd Cymdeithasol 1992, os ydych yn cael, neu os oes gennych hawl i gael, taliad o'r fath gan eich awdurdod;

- (iv) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â lwfans neu daliad a wneir o dan adrannau 22(5), 24(4) a 173 i 176 o Deddf Llywodraeth Leol 1972, lwfans neu bensiwn o dan adran 18 o Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 neu lwfans neu daliad o dan adran 100 o Deddf Llywodraeth Leol 2000;
- (c) yn gysylltiedig â'ch rôl fel cynghorydd cymunedol mewn perthynas â grant, benthyciad neu fath arall ar gymorth ariannol a wnaed gan eich cyngor cymuned i gyrff cymunedol neu wirfoddol hyd at uchafswm o £500.

(3) Nid yw'r esemptiadau yn is-baragraff (2)(a) yn gymwys os yw'r busnes yn gysylltiedig â dyfarnu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

Pwyllgorau Trosolygu a Chraffu

13. Bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes sydd gerbron un o bwyllgorau trosolygu a chraffu eich awdurdod (neu un o is-bwyllgorau pwyllgor o'r fath)—

- (a) os bydd y busnes hwnnw'n gysylltiedig â phenderfyniad a wnaed (p'un a gafodd ei weithredu ai peidio) neu gam a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd, neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cyd-bwyllgorau neu o gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod; a
- (b) os oeddech chi, ar yr adeg pan wnaed y penderfyniad neu pan gymerwyd y cam, yn aelod o'r weithrediaeth, y bwrdd, y pwyllgor, yr is-bwyllgor, y cyd-bwyllgor neu'r cyd-is-bwyllgor a grybwyllir yn is-baragraff (a) a'ch bod chi'n bresennol pan wnaed y penderfyniad hwnnw neu pan gymerwyd y cam hwnnw.

Cyfrannu mewn Perthynas â Datgelu Buddiannau

14.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraffau (2), (3) a (4), os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef rhaid i chi, oni roddwyd i chi ollyngiad gan bwyllgor safonau eich awdurdod —

- (a) ymadael â'r ystafell, y siambr neu'r man lle y mae cyfarfod i ystyried y busnes yn cael ei gynnal—
 - (i) pan fo is-baragraff (2) yn gymwys, yn syth ar ôl i'r cyfnod ar gyfer gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes ddod i ben a beth bynnag cyn i ystyriaeth bellach o'r busnes ddechrau, p'un a ganiateir i'r cyhoedd aros yn bresennol ar gyfer y cyfryw ystyriaeth ai peidio; neu
 - (ii) mewn unrhyw achos arall, pa bryd bynnag y daw i'r amlwg bod y busnes hwnnw'n cael ei ystyried yn y cyfarfod hwnnw;
- (b) peidio ag arfer swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (c) peidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch y busnes hwnnw;
- (ch) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw; a
- (d) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) mewn cysylltiad â'r busnes hwnnw neu rhaid i chi roi'r gorau ar unwaith i wneud y cyfryw gynrychioliadau llafar pan ddaw'r buddiant sy'n rhagfarnu i'r amlwg.

(2) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef cewch fod yn bresennol mewn cyfarfod ond dim ond er mwyn gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes, ar yr amod y caniateir hefyd i'r cyhoedd fod yn bresennol yn y cyfarfod i'r un diben, p'un ai o dan hawl statudol neu fel arall.

(3) Nid yw is-baragraff (1) yn eich rhwystro rhag bod yn bresennol a chyfrannu mewn cyfarfod —

- (a) os gofynnir i chi fod yn bresennol mewn cyfarfod pwyllgor trosolwg neu graffu, gan y cyfryw bwyllgor ac yntau'n arfer ei bwerau statudol; neu
- (b) os oes gennych y fantais o fod gollyngiad wedi ei roi i chi ar yr amod—
 - (i) eich bod yn datgan yn y cyfarfod eich bod yn dibynnu ar y gollyngiad; a
 - (ii) eich bod, cyn y cyfarfod neu'n syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, yn rhoi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod a bod hwnnw'n cynnwys —
 - (aa) manylion y buddiant sy'n rhagfarnu;

- (bb) manylion y busnes y mae'r buddiant sy'n rhagfarnu'n gysylltiedig ag ef;
- (cc) manylion y gollyngiad a'r dyddiad pryd y'i rhoddwyd; a
- (chch) eich llofnod.

(4) Os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu a'ch bod yn gwneud cynrychioliadau ysgrifenedig neu lafar i'ch awdurdod gan ddibynnu ar ollyngiad, rhaid i chi ddarparu manylion am y gollyngiad o fewn unrhyw gynrychioliad ysgrifenedig neu lafar o'r fath ac, yn yr achos olaf hwn, rhaid i chi ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer eich awdurdod o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

RHAN 4

COFRESTR BUDDIANNAU AELODAU

Cofrestru Buddiannau Ariannol a Buddiannau Eraill ac Aelodaeth o Gyrff a Safleoedd Rheoli

15.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl—

- (a) i god ymddygiad eich awdurdod gael ei fabwysiadu neu i ddarpariaethau gorfodol y cod enghreifftiol hwn gael eu cymhwyso i'ch awdurdod; neu
- (b) i chi gael eich ethol neu eich penodi i swydd (os digwydd hynny'n ddiweddarach),

gofrestru eich buddiannau ariannol a'ch buddiannau eraill, os ydynt yn dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a) yng nghofrestr eich awdurdod a gedwir o dan adran 81(1) o Deddf Llywodraeth Leol 2000, drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl dod yn ymwybodol o unrhyw fuddiant personol newydd neu o newid i unrhyw fuddiant personol a gofrestrwyd o dan is-baragraff (1), gofrestru'r buddiant personol newydd hwnnw neu'r newid drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(3) Nid yw is-baragraffau (1) a (2) yn gymwys i wybodaeth sensitif a benderfynir yn unol â pharagraff 16(1).

(4) Ni fydd is-baragraff (1) yn gymwys os ydych yn aelod o awdurdod perthnasol sy'n gyngor cymuned pan fyddwch yn gweithredu yn eich capasiti fel aelod o awdurdod o'r fath.

Gwybodaeth sensitif

16.—(1) Os byddwch yn ystyried bod yr wybodaeth sy'n ymwneud ag unrhyw un neu rai o'ch buddiannau personol yn wybodaeth sensitif, a bod swyddog monitro eich awdurdod yn cytuno, nid oes angen i chi gynnwys yr wybodaeth honno pan fyddwch yn cofrestru'r buddiant hwnnw, neu, yn ôl y digwydd, newid i'r buddiant o dan baragraff 15.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi ddod yn ymwybodol o unrhyw newid yn eich amgylchiadau sy'n golygu nad yw gwybodaeth sydd wedi ei heithrio o dan is-baragraff (1) mwyach yn wybodaeth sensitif, hysbysu swyddog monitro eich awdurdod gan ofyn am i'r wybodaeth gael ei chynnwys yng nghofrestr buddiannau aelodau eich awdurdod.

(3) Yn y cod hwn, ystyr "gwybodaeth sensitif" ("*sensitive information*") yw gwybodaeth y mae ei rhoi ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd yn creu, neu'n debygol o greu, risg ddifrifol y gallech chi neu berson sy'n byw gyda chi fod yn destun trais neu fygythion.

Cofrestru Rhoddion a Lletygarwch

17. Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi gael unrhyw rodd, lletygarwch, buddiant materol neu fantais faterol, sy'n fwy na gwerth a bennir mewn penderfyniad gan eich awdurdod, ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod yn nodi bodolaeth a natur y rhodd honno, y lletygarwch hwnnw, y buddiant materol hwnnw neu'r fantais faterol honno.

SCHEDULE

THE MODEL CODE OF CONDUCT

PART 1 INTERPRETATION

1.—(1) In this code —

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*"), in relation to a relevant authority, means a person who is not a member of the authority but who —

- (a) is a member of any committee or sub-committee of the authority, or
- (b) is a member of, and represents the authority on, any joint committee or joint sub-committee of the authority,

and who is entitled to vote on any question which falls to be decided at any meeting of that committee or sub-committee;

"meeting" ("*cyfarfod*") means any meeting —

- (a) of the relevant authority,
- (b) of any executive or board of the relevant authority,
- (c) of any committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of the relevant authority or of any such committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of any executive or board of the authority, or
- (d) where members or officers of the relevant authority are present other than a meeting of a political group constituted in accordance with regulation 8 of the Local Government (Committees and Political Groups) Regulations 1990(1),

and includes circumstances in which a member of an executive or board or an officer acting alone exercises a function of an authority;

"member" ("*aelod*") includes, unless the context requires otherwise, a co-opted member;

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") means—

- (a) a county council,
- (b) a county borough council,
- (c) a community council,
- (d) a fire and rescue authority constituted by a scheme under section 2 of the Fire and Rescue Services Act 2004(2) or a scheme to which section 4 of that Act applies,
- (e) a National Park authority established under section 63 of the Environment Act 1995(3);

"you" ("*chi*") means you as a member or co-opted member of a relevant authority; and

"your authority" ("*eich awdurdod*") means the relevant authority of which you are a member or co-opted member.

(2) In relation to a community council, references to an authority's monitoring officer and an authority's standards committee are to be read, respectively, as references to the monitoring officer and the standards committee of the county or county borough council which has functions in relation to the community council for which it is responsible under section 56(2) of the Local Government Act 2000.

(1) S.I. 1990/1553 as amended by S.I. 1991/1389; S.I. 1993/1339; S.I. 1998/1918; and S.I. 1999/500.

(2) 2004 c.21.

(3) 1995 c.25.

PART 2

GENERAL PROVISIONS

2.—(1) Save where paragraph 3(a) applies, you must observe this code of conduct —

- (a) whenever you conduct the business, or are present at a meeting, of your authority;
- (b) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting in the role of member to which you were elected or appointed;
- (c) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting as a representative of your authority; or
- (d) at all times and in any capacity, in respect of conduct identified in paragraphs 6(1)(a) and 7.

(2) You should read this code together with the general principles prescribed under section 49(2) of the Local Government Act 2000 in relation to Wales.

3. Where you are elected, appointed or nominated by your authority to serve —

- (a) on another relevant authority, or any other body, which includes a police authority or Local Health Board you must, when acting for that other authority or body, comply with the code of conduct of that other authority or body; or
- (b) on any other body which does not have a code relating to the conduct of its members, you must, when acting for that other body, comply with this code of conduct, except and insofar as it conflicts with any other lawful obligations to which that other body may be subject.

4. You must —

- (a) carry out your duties and responsibilities with due regard to the principle that there should be equality of opportunity for all people, regardless of their gender, race, disability, sexual orientation, age or religion;
- (b) show respect and consideration for others;
- (c) not use bullying behaviour or harass any person; and
- (d) not do anything which compromises, or which is likely to compromise, the impartiality of those who work for, or on behalf of, your authority.

5. You must not —

- (a) disclose confidential information or information which should reasonably be regarded as being of a confidential nature, without the express consent of a person authorised to give such consent, or unless required by law to do so;
- (b) prevent any person from gaining access to information to which that person is entitled by law.

6.—(1) You must —

- (a) not conduct yourself in a manner which could reasonably be regarded as bringing your office or authority into disrepute;
- (b) report, whether through your authority's confidential reporting procedure or direct to the proper authority, any conduct by another member or anyone who works for, or on behalf of, your authority which you reasonably believe involves or is likely to involve criminal behaviour (which for the purposes of this paragraph does not include offences or behaviour capable of punishment by way of a fixed penalty);
- (c) report to the Public Services Ombudsman for Wales and to your authority's monitoring officer any conduct by another member which you reasonably believe breaches this code of conduct;
- (d) not make vexatious, malicious or frivolous complaints against other members or anyone who works for, or on behalf of, your authority.

(2) You must comply with any request of your authority's monitoring officer, or the Public Services Ombudsman for Wales, in connection with an investigation conducted in accordance with their respective statutory powers.

7. You must not —

- (a) in your official capacity or otherwise, use or attempt to use your position improperly to confer on or secure for yourself, or any other person, an advantage or create or avoid for yourself, or any other person, a disadvantage;
- (b) use, or authorise others to use, the resources of your authority —

- (i) imprudently;
- (ii) in breach of your authority's requirements;
- (iii) unlawfully;
- (iv) other than in a manner which is calculated to facilitate, or to be conducive to, the discharge of the functions of the authority or of the office to which you have been elected or appointed;
- (v) improperly for political purposes; or
- (vi) improperly for private purposes.

8. You must —

- (a) when participating in meetings or reaching decisions regarding the business of your authority, do so on the basis of the merits of the circumstances involved and in the public interest having regard to any relevant advice provided by your authority's officers, in particular by —
 - (i) the authority's head of paid service;
 - (ii) the authority's chief finance officer;
 - (iii) the authority's monitoring officer;
 - (iv) the authority's chief legal officer (who should be consulted when there is any doubt as to the authority's power to act, as to whether the action proposed lies within the policy framework agreed by the authority or where the legal consequences of action or failure to act by the authority might have important repercussions);
- (b) give reasons for all decisions in accordance with any statutory requirements and any reasonable additional requirements imposed by your authority.

9. You must —

- (a) observe the law and your authority's rules governing the claiming of expenses and allowances in connection with your duties as a member;
- (b) avoid accepting from anyone gifts, hospitality (other than official hospitality, such as a civic reception or a working lunch duly authorised by your authority), material benefits or services for yourself or any person which might place you, or reasonably appear to place you, under an improper obligation.

PART 3

INTERESTS

Personal Interests

10.—(1) You must in all matters consider whether you have a personal interest, and whether this code of conduct requires you to disclose that interest.

(2) You must regard yourself as having a personal interest in any business of your authority if —

- (a) it relates to, or is likely to affect —
 - (i) any employment or business carried on by you;
 - (ii) any person who employs or has appointed you, any firm in which you are a partner or any company for which you are a remunerated director;
 - (iii) any person, other than your authority, who has made a payment to you in respect of your election or any expenses incurred by you in carrying out your duties as a member;
 - (iv) any corporate body which has a place of business or land in your authority's area, and in which you have a beneficial interest in a class of securities of that body that exceeds the nominal value of £25,000 or one hundredth of the total issued share capital of that body;
 - (v) any contract for goods, services or works made between your authority and you or a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;

- (vi) any land in which you have a beneficial interest and which is in the area of your authority;
- (vii) any land where the landlord is your authority and the tenant is a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;
- (viii) any body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (ix) any —
 - (aa) public authority or body exercising functions of a public nature;
 - (bb) company, industrial and provident society, charity, or body directed to charitable purposes;
 - (cc) body whose principal purposes include the influence of public opinion or policy;
 - (dd) trade union or professional association; or
 - (ee) private club, society or association operating within your authority's area,
 in which you have membership or hold a position of general control or management;
- (x) any land in your authority's area in which you have a licence (alone or jointly with others) to occupy for 28 days or longer;
- (b) a member of the public might reasonably perceive a conflict between your role in taking a decision, upon that business, on behalf of your authority as a whole and your role in representing the interests of constituents in your ward or electoral division; or
- (c) a decision upon it might reasonably be regarded as affecting —
 - (i) your well-being or financial position, or that of a person with whom you live, or any person with whom you have a close personal association;
 - (ii) any employment or business carried on by persons as described in 10(2)(c)(i);
 - (iii) any person who employs or has appointed such persons described in 10(2)(c)(i), any firm in which they are a partner, or any company of which they are directors;
 - (iv) any corporate body in which persons as described in 10(2)(c)(i) have a beneficial interest in a class of securities exceeding the nominal value of £5,000; or
 - (v) any body listed in paragraphs 10(2)(a)(ix)(aa) to (ee) in which persons described in 10(2)(c)(i) hold a position of general control or management,
 to a greater extent than the majority of—
 - (aa) in the case of an authority with electoral divisions or wards, other council tax payers, rate payers or inhabitants of the electoral division or ward, as the case may be, affected by the decision; or
 - (bb) in all other cases, other council tax payers, ratepayers or inhabitants of the authority's area.

Disclosure of Personal Interests

11.—(1) Where you have a personal interest in any business of your authority and you attend a meeting at which that business is considered, you must disclose orally to that meeting the existence and nature of that interest before or at the commencement of that consideration, or when the interest becomes apparent.

(2) Where you have a personal interest in any business of your authority and you make —

- (a) written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) to a member or officer of your authority regarding that business, you should include details of that interest in the written communication; or
- (b) oral representations (whether in person or some form of electronic communication) to a member or officer of your authority you should disclose the interest at the commencement of such representations, or when it becomes apparent to you that you have such an interest, and confirm the representation and interest in writing within 14 days of the representation.

(3) Subject to paragraph 14(1)(b) below, where you have a personal interest in any business of your authority and you have made a decision in exercising a function of an executive or board, you must in relation to that business ensure that any written statement of that decision records the existence and nature of your interest.

(4) You must, in respect of a personal interest not previously disclosed, before or immediately after the close of a meeting where the disclosure is made pursuant to sub-paragraph 11(1), give written notification to your authority in accordance with any requirements identified by your authority's monitoring officer from time to

time but, as a minimum containing —

- (a) details of the personal interest;
- (b) details of the business to which the personal interest relates; and
- (c) your signature.

(5) Where you have agreement from your monitoring officer that the information relating to your personal interest is sensitive information, pursuant to paragraph 16(1), your obligations under this paragraph 11 to disclose such information, whether orally or in writing, are to be replaced with an obligation to disclose the existence of a personal interest and to confirm that your monitoring officer has agreed that the nature of such personal interest is sensitive information.

(6) For the purposes of sub-paragraph (4), a personal interest will only be deemed to have been previously disclosed if written notification has been provided in accordance with this code since the last date on which you were elected, appointed or nominated as a member of your authority.

(7) For the purposes of sub-paragraph (3), where no written notice is provided in accordance with that paragraph you will be deemed as not to have declared a personal interest in accordance with this code.

Prejudicial Interests

12.—(1) Subject to sub-paragraph (2) below, where you have a personal interest in any business of your authority you also have a prejudicial interest in that business if the interest is one which a member of the public with knowledge of the relevant facts would reasonably regard as so significant that it is likely to prejudice your judgement of the public interest.

(2) Subject to sub-paragraph (3), you will not be regarded as having a prejudicial interest in any business where that business—

(a) relates to —

- (i) another relevant authority of which you are also a member;
- (ii) another public authority or body exercising functions of a public nature in which you hold a position of general control or management;
- (iii) a body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (iv) your role as a school governor (where not appointed or nominated by your authority) unless it relates particularly to the school of which you are a governor;
- (v) your role as a member of a Local Health Board where you have not been appointed or nominated by your authority;

(b) relates to —

- (i) the housing functions of your authority where you hold a tenancy or lease with your authority, provided that you do not have arrears of rent with your authority of more than two months, and provided that those functions do not relate particularly to your tenancy or lease;
- (ii) the functions of your authority in respect of school meals, transport and travelling expenses, where you are a guardian, parent, grandparent or have parental responsibility (as defined in section 3 of the Children Act 1989) of a child in full time education, unless it relates particularly to the school which that child attends;
- (iii) the functions of your authority in respect of statutory sick pay under Part XI of the Social Security Contributions and Benefits Act 1992, where you are in receipt of, or are entitled to the receipt of such pay from your authority;
- (iv) the functions of your authority in respect of an allowance or payment made under sections 22(5), 24(4) and 173 to 176 of the Local Government Act 1972, an allowance or pension under section 18 of the Local Government and Housing Act 1989 or an allowance or payment under section 100 of the Local Government Act 2000;

(c) your role as a community councillor in relation to a grant, loan or other form of financial assistance made by your community council to community or voluntary organisations up to a maximum of £500.

(3) The exemptions in subparagraph (2)(a) do not apply where the business relates to the determination of any approval, consent, licence, permission or registration.

Overview and Scrutiny Committees

13. You also have a prejudicial interest in any business before an overview and scrutiny committee of your authority (or of a sub-committee of such a committee) where—

- (a) that business relates to a decision made (whether implemented or not) or action taken by your authority's executive, board or another of your authority's committees, sub-committees, joint committees or joint sub-committees; and
- (b) at the time the decision was made or action was taken, you were a member of the executive, board, committee, sub-committee, joint-committee or joint sub-committee mentioned in sub-paragraph (a) and you were present when that decision was made or action was taken.

Participation in Relation to Disclosed Interests

14.—(1) Subject to sub-paragraphs (2), (3) and (4), where you have a prejudicial interest in any business of your authority you must, unless you have obtained a dispensation from your authority's standards committee —

- (a) withdraw from the room, chamber or place where a meeting considering the business is being held—
 - (i) where sub-paragraph (2) applies, immediately after the period for making representations, answering questions or giving evidence relating to the business has ended and in any event before further consideration of the business begins, whether or not the public are allowed to remain in attendance for such consideration; or
 - (ii) in any other case, whenever it becomes apparent that that business is being considered at that meeting;
- (b) not exercise executive or board functions in relation to that business;
- (c) not seek to influence a decision about that business;
- (d) not make any written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) in relation to that business; and
- (e) not make any oral representations (whether in person or some form of electronic communication) in respect of that business or immediately cease to make such oral representations when the prejudicial interest becomes apparent.

(2) Where you have a prejudicial interest in any business of your authority you may attend a meeting but only for the purpose of making representations, answering questions or giving evidence relating to the business, provided that the public are also allowed to attend the meeting for the same purpose, whether under a statutory right or otherwise.

(3) Sub-paragraph (1) does not prevent you attending and participating in a meeting if —

- (a) you are required to attend a meeting of an overview or scrutiny committee, by such committee exercising its statutory powers; or
- (b) you have the benefit of a dispensation provided that you —
 - (i) state at the meeting that you are relying on the dispensation; and
 - (ii) before or immediately after the close of the meeting give written notification to your authority containing —
 - (aa) details of the prejudicial interest;
 - (bb) details of the business to which the prejudicial interest relates;
 - (cc) details of, and the date on which, the dispensation was granted; and
 - (dd) your signature.

(4) Where you have a prejudicial interest and are making written or oral representations to your authority in reliance upon a dispensation, you must provide details of the dispensation within any such written or oral representation and, in the latter case, provide written notification to your authority within 14 days of making the representation.

PART 4

THE REGISTER OF MEMBERS' INTERESTS

Registration of Financial and Other Interests and Memberships and Management Positions

15.—(1) Subject to sub-paragraph (3), you must, within 28 days of—

- (a) your authority's code of conduct being adopted or the mandatory provisions of this model code being applied to your authority; or
- (b) your election or appointment to office (if that is later),

register your financial interests and other interests, where they fall within a category mentioned in paragraph 10(2)(a) in your authority's register maintained under section 81(1) of the Local Government Act 2000 by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any new personal interest or change to any personal interest registered under sub-paragraph (1), register that new personal interest or change by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(3) Sub-paragraphs (1) and (2) do not apply to sensitive information determined in accordance with paragraph 16(1).

(4) Sub-paragraph (1) will not apply if you are a member of a relevant authority which is a community council when you act in your capacity as a member of such an authority.

Sensitive information

16.—(1) Where you consider that the information relating to any of your personal interests is sensitive information, and your authority's monitoring officer agrees, you need not include that information when registering that interest, or, as the case may be, a change to the interest under paragraph 15.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any change of circumstances which means that information excluded under sub-paragraph (1) is no longer sensitive information, notify your authority's monitoring officer asking that the information be included in your authority's register of members' interests.

(3) In this code, "sensitive information" (*"gwybodaeth sensitif"*) means information whose availability for inspection by the public creates, or is likely to create, a serious risk that you or a person who lives with you may be subjected to violence or intimidation.

Registration of Gifts and Hospitality

17. You must, within 28 days of receiving any gift, hospitality, material benefit or advantage above a value specified in a resolution of your authority, provide written notification to your authority's monitoring officer of the existence and nature of that gift, hospitality, material benefit or advantage.

EITEM 11

DOGFEN AMGAEËDIG 1 YR ADRODDIAD

ATODIAD 2:

Nodyn Briffio ar Ddiddordebau Personol a Rhagfarnol

Y ddogfen yma ydi'r hyn sy'n ymddangos fel ATODIAD 2 I ADRODDIAD EITEM 11 (yn amodol ar unrhyw newidiadau a wneir)

Canllawiau Statudol

Mynediad i Wybodaeth am Gyngorau Cymuned a Thref

Mai 2015

ISBN digidol 978 1 4734 3399 1

© Hawlfraint y Goron 2015

WG25090

CANLLAW LLYWODRAETH CYMRU

GWYBODAETH AM GYNGHORAU TREF A CHYMUNED

Statws a Chymhwyso

Mae'r canllaw hwn yn berthnasol i Gyngorau Cymuned a Thref yng Nghymru. Fe'i cyhoeddir, yn rhannol o dan adran 55(1) o'r Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013. Wrth gyflawni eu dyletswyddau o dan adran 55(1) y Ddeddf mae'n ddyletswydd statudol ar Gyngorau Cymuned a Thref i ystyried y canllaw hwn.

Mae'r canllaw hefyd yn berthnasol i'r ddarpariaeth yn y Ddeddf sy'n ymwneud â hysbysiadau cyhoeddus, cyfarfodydd a thrafodion y cyngorau a chofrestrau o fuddiannau aelodau.

Cefndir

1. Cafodd Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013, y cyfeirir ati fel "y Ddeddf" yn y canllaw hwn, Gydsyniad Brenhinol ar 30 Gorffennaf 2013. Prif bwrpas y Ddeddf oedd diwygio cyfansoddiad a swyddogaethau'r hyn a elwir bellach yn Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru. Fodd bynnag, cyflwynodd y Ddeddf amrywiaeth o ddarpariaethau eraill sy'n gysylltiedig â llywodraeth leol.

2. Mae adrannau 55 i 58 o'r Ddeddf yn ymwneud â mynediad at wybodaeth, ac yn fwyaf penodol, fynediad at wybodaeth am Gyngorau Cymuned. (At ddibenion y canllaw hwn, mae unrhyw gyfeiriad at Gyngor neu Gyngorau Cymuned yn cynnwys unrhyw Gyngor Cymuned, Tref neu Ddinas sy'n gwasanaethu cymuned neu gymuned wedi'i grwpio ac a gafodd ei sefydlu yn unol â Rhan II o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 ("Deddf 1972").

3. I grynhoi, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngorau Cymuned gael gwefannau; i gyhoeddi hysbysiadau a phapurau'n electronig; ac i gyhoeddi eu cofrestr o fuddiannau'r aelodau yn electronig (y rhai a gedwir o dan adran 81 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000).

Gwefannau Cyngorau Cymuned – Adran 55

4. Mae Adran 55 o Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngorau Cymuned gyhoeddi gwybodaeth yn electronig am sut i gysylltu â hwy ac, os yw'n wahanol, sut i gysylltu â'r clerc. Mae'r wybodaeth a ddylai fod

ar gael yn electronig yn cynnwys rhif ffôn, cyfeiriad post a chyfeiriad e-bost.

5. Yn ogystal â hyn, mae'n rhaid i'r cyngor gyhoeddi'n electronig wybodaeth am bob un o'i aelodau, gan gynnwys rhestr o aelodau'r cyngor, enw pob aelod, manylion am sut i gysylltu â hwy, eu hymlyniad gwleidyddol (os o gwbl) ac unrhyw swydd a ddelir ganddynt neu bwyllgor y maent yn perthyn iddo o fewn y cyngor. Os yw'r gymuned dan sylw wedi'i rhannu'n wardiau cymunedol, rhaid dangos y ward y mae pob aelod yn ei chynrychioli.

6. Rhaid i'r Cyngor Cymuned hefyd gyhoeddi cofnodion electronig o'i gyfarfodydd ac, i'r graddau y bo'n rhesymol ymarferol, ddogfennau y cyfeirir atynt yn y cyfarfodydd hynny. Mae'n rhaid iddynt hefyd gyhoeddi eu cyfrifon archwiledig blynyddol yn electronig. Yn y ddau achos hyn, mae'n ofynnol i gynghorau gyhoeddi deunydd a gynhyrchwyd ar ôl y dyddiad pan ddaeth adran 55 i rym yn unig.

Nid yw'n ofynnol i Gynghorau Cymuned gyhoeddi unrhyw wybodaeth y maent yn cael eu hatal rhag ei datgelu gan unrhyw ddeddfwriaeth arall.

7. Wrth gyflawni eu dyletswyddau o dan Adran 55, mae'n rhaid i Gynghorau Cymuned roi sylw i'r canllaw hwn.

Canllaw ynglŷn Gwefannau Cynghorau Cymuned

8. Penderfyniad i bob Cyngor Cymuned unigol yw a fyddant yn gweithredu eu gwefan annibynnol eu hunain, neu a fyddant yn penderfynu cysylltu â Chynghorau Cymuned eraill yn eu hardal, neu â'r prif gyngor, neu ag unrhyw gorff arall sy'n hapus i gynnal eu safle. Fodd bynnag, mae'n ofynnol bod y gwefannau'n cael eu diweddarau'n rheolaidd a bod y cyhoedd yn gallu cael gafael ar yr wybodaeth a ddisgrifir uchod.

9. Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu gwella cysylltiadau'r cyhoedd â llywodraeth leol yn gyffredinol a Chynghorau Cymuned yn benodol. Rydym yn teimlo ei bod yn angenrheidiol bod modd cysylltu'n electronig â phob awdurdod lleol a'u bod wedi cyhoeddi gwybodaeth ar y we. Byddai trigolion lleol yn disgwyl cael y cyfleuster hwn yn yr oes hon.

10. Mae gan y rhan fwyaf o'r Cynghorau Cymuned yng Nghymru bresenoldeb ar-lein ac maent yn cyhoeddi gwybodaeth yn electronig eisoes. Mae Cynghorau Cymuned yn cael eu hannog i ofyn am gymorth

gan Un Llais Cymru, eu Prif Gyngor neu ffynonellau dibynadwy eraill os oes angen er mwyn datblygu eu presenoldeb ar y we.

11. O dan adran 55, mae'n rhaid i'r Cyngor gyhoeddi'n electronig ei rif ffôn, ei gyfeiriad post ac e-bost ar y wefan. Mae'n rhaid cael yr wybodaeth hefyd ar gyfer clerc y Cyngor os yw'n wahanol i fanylion cysylltu â'r Cyngor. Byddai hefyd o fantais cael cyfeiriad e-bost cyffredinol at ddefnydd aelodau ac o bosibl Cadeirydd y cyngor. Mewn rhai achosion, bydd gan y Cyngor Cymuned ei swyddfeydd ei hun, neu bydd yn rhannu swyddfeydd, a byddai'n briodol cael rhif ffôn, cyfeiriad post ac e-bost y rhain hefyd. Ond bydd disgwyl i'r cynghorau gael trefniadau yn eu lle i ddarllen ac ymateb i negeseuon yn rheolaidd.

12. Nid yw'n orfodol i aelodau unigol gael cyfeiriadau e-bost. Mewn Prif Gyngor byddai hyn yn ddisgwyliedig oherwydd gall y Cyngor ei hun fel arfer roi cyfeiriadau e-bost ar wefan y Cyngor. Fodd bynnag, mae'n rhaid rhestru enwau'r aelodau a rhaid bod manylion ar-lein am sut i gysylltu â hwy. Bydd rhai cynghorau'n dymuno rhoi ffotograffau o bob aelod ar eu gwefan ond mae hyn yn benderfyniad iddynt hwy.

13. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol cyhoeddi ymlyniad gwleidyddol aelodau'r cynghorau. Mae rhai Cynghorau Cymuned yn dewis peidio â gwneud hynny ar hyn o bryd. Fodd bynnag, mae hawl gan y cyhoedd i wybod beth yw argyhoeddiad gwleidyddol y rhai sydd mewn swydd etholedig, neu a ydynt yn annibynnol o unrhyw grŵp. Mae'n annerbyniol i aelod gelu ei ymlyniad gwleidyddol.

14. Os yw'r Cyngor Cymuned wedi'i rannu'n wardiau cymunedol, rhaid cyhoeddi'r ward y mae'r aelod yn ei chynrychioli. Os yw'n dal swydd o ryw fath yn y cyngor neu os yw'n perthyn i un o bwyllgorau'r cyngor, rhaid i hynny gael ei gyhoeddi ar y wefan.

15. Dylai aelodau cyfetholedig gael eu cofnodi er budd tryloywder i'w gwahaniaethu oddi wrth aelodau etholedig.

16. Mae paragraffau 4 i 6 uchod yn disgrifio'r dogfennau sydd angen eu rhoi ar y wefan. Dylai Cynghorau ddatblygu gweithdrefnau ar gyfer cadw eu gwefan mewn trefn, gan gadw archif o ddogfennau'r gorffennol am gyfnod rhesymol, ond bod modd cael gafael arnynt yn hawdd o'r dudalen flaen.

17. Os oes gan y Cyngor Gynllun Iaith Gymraeg a'i arfer o dan y Cynllun Iaith Gymraeg yw i gynhyrchu deunydd yn ddwyieithog, yna mae hynny'n berthnasol yr un fath i ddeunydd sy'n cael ei gynhyrchu yn electronig.

18. Dylai darpariaethau y Ddeddf cael ei hystyried yn amlinellu'r gofynion sylfaenol. Bydd llawer o gynghorau yn awyddus i roi llawer mwy o wybodaeth na hyn ar eu tudalennau gwe ac yn cael eu hannog i wneud hynny. Bydd angen i gynghorau roi sylw i'r Côt Ymarfer a Argymhellir ar gyfer Cyhoeddusrwydd Awdurdodau Lleol wrth ystyried pa mor briodol yw hyn y maent yn dymuno eu cyhoeddi.

<http://wales.gov.uk/topics/improvingservices/publicationsevents/publications/local-authority-publicity-wales/?lang=cy>

19. Byddem yn disgwyl Cynghorau Cymuned i ystyried anghenion cymunedol gan gynnwys iaith, cyfathrebu a hygyrchedd. Mae gwefan Diverse Cymru yn rhoi arweiniad pellach.

<http://www.diversecymru.org.uk>

20. Dylai pob Cynghorau Cymuned a Thref gofrestru gyda'r wefan ganlynol, os hoffech Band Eang uwch gyflym gael eu hystyried yn eich cymuned leol.

<http://btsf-wales-uat.lbi.co.uk/home?lang=alt>

21. O dan ddeddfwriaeth bresennol mae'n ofynnol i Gynghorau Cymuned osod unrhyw hysbysiadau cyhoeddus mewn un neu ragor o fannau amlwg yn eu hardal, ac mewn unrhyw fan arall sy'n ymddangos yn ddymunol ar gyfer rhoi cyhoeddusrwydd i'r rhybudd (adran 232 o Ddeddf 1972). Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ychwanegol ar Gynghorau Cymuned i gyhoeddi unrhyw hysbysiad o'r fath yn electronig.

Gwybodaeth am gyfarfodydd a thrafodion

22. O dan ddeddfwriaeth mewn bodolaeth, mae'n ofynnol i Gynghorau Cymuned i bostio unrhyw hysbysiadau cyhoeddus mewn un neu fwy amlwg lle yn eu hardal, ac yn unrhyw le arall sy'n ymddangos yn ddymunol ar gyfer rhoi cyhoeddusrwydd i'r rhybudd (adran 232 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972). Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ychwanegol ar Gynghorau Cymuned i gyhoeddi unrhyw hysbysiad o'r fath yn electronig.

23. Mae deddfwriaeth sy'n bodoli eisoes yn gwneud yn ofynnol i Gynghorau Cymuned i roi rhybudd o gyfarfodydd y Cyngor sydd ar ddod dri diwrnod clir cyn y cyfarfod cael ei gynnal drwy arddangos hysbysiad mewn lle amlwg yn y gymuned. Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ychwanegol ar gyfer hysbysiadau o'r fath i gael ei gyhoeddi yn electronig. Rhaid gwneud hyn dri diwrnod clir cyn y cyfarfod. Mae gofyniad i gyhoeddi yn electronig, cyn belled ag sy'n rhesymol ymarferol, unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â'r busnes i'w drafod yn y cyfarfod

hefyd. Nid yw'r gofyniad hwn yn gymwys pan fo'r dogfennau yn ymwneud â busnes sydd, ym marn y Cyngor, yn debygol i'w drafod yn breifat neu lle byddai datgelu dogfennau o'r fath yn groes i unrhyw ddeddfwriaeth arall.

24.O dan Atodlen 12 i Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 mae'n bosibl i gyfarfod cymunedol cael ei alw ar unrhyw adeg gan grŵp o etholwyr llywodraeth leol cyfanswm o 10% o'r etholwyr llywodraeth leol ar gyfer y gymuned, neu 50 o'r etholwyr (os yw 10% yn fwy na 50 o etholwyr). Rhaid i'r rhai sy'n galw'r cyfarfod rhoi rhybudd i Gyngor Cymuned neu, os nad oes Cyngor Cymuned wedi'i sefydlu yn yr ardal, rhaid rhoi rhybudd i'r Prif Gyngor. O dan y darpariaethau newydd, gellir rhoi rhybudd i'r Cyngor Cymuned naill ai'n ysgrifenedig neu'n electronig. Lle mae'n cael ei roi ar ffurf electronig, rhaid i'r hysbysiad gydymffurfio â'r gofynion technegol a osodwyd gan y Prif Gyngor.

25. Mae'n rhaid i Gyngorau Cymuned a Prif Gyngorau ddarparu cyfleusterau ar gyfer hysbysiadau sydd i'w rhoi'n electronig a rhaid cyhoeddi hysbysiad cyhoeddus o'r cyfarfod cymunedol yn electronig yn ogystal â thrwy gyfryngau traddodiadol.

26.Yn olaf, mae'r Ddeddf yn cynnwys gofynion newydd sy'n ymwneud â chofrestru buddiannau aelodau. Adran 81 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 yn gofyn am Gyngor Cymuned (yn ogystal ag awdurdodau eraill) i gadw a chyhoeddi cofrestr o fuddiannau ariannol ac eraill aelodau fel a bennir yn y cod ymddygiad enghreifftiol (a ragnodir gan Orchymyn o dan adran 50 o'r Deddf 2000 *). Cyn cychwyn adran 58 o'r Ddeddf, mae'r gofrestr sydd ei angen i fod ar gael i'w harchwilio yn swyddfeydd y Cyngor ar bob adeg resymol. Mae Adran 58 o'r Ddeddf yn mynnu bod y gofrestr yn cael ei gyhoeddi ar ffurf electronig hefyd. Yn ogystal, mae'r Ddeddf yn trosglwyddo'r cyfrifoldeb am sefydlu a chynnal cofrestr o fuddiannau gan swyddog monitro'r prif awdurdod i'r 'swyddog priodol' o bob Cyngor Cymuned. Y 'swyddog priodol' yw'r aelod o staff y Cyngor a ddynodwyd gan y Cyngor i'r diben hwn.

* Ar hyn o bryd, 'Y Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Côd Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008'

DATGANIADAU O DDIDDORDEB GAN AELODAU MEWN CYFARFODYDD

Enw'r Aelod:
Enw'r Cyfarfod:
Dyddiad y Cyfarfod:
Eitem ar y Rhaglen (rhif a theitl):

Rhaid i Aelodau lenwi blychau 1, 2, 3 a 4 isod.

1. Natur y diddordeb personol yw:

2. Busnes y Cyngor y mae'r diddordeb personol yn ymwneud ag ef yw:

3. Rhaid i'r Aelodau roi tic mewn un blwch

- ☐ **Nid yw'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ac fe gymerais ran yn yr eitem **NEU**
- ☐ **Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** a gadewais y cyfarfod pan oedd yr eitem yn cael ei thrafod **NEU**
- ☐ **Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ond rwyf wedi cael caniatâd arbennig.

*Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol sydd mor sylweddol fel y byddai aelod gwybodus o'r cyhoedd yn credu'n rhesymol na fyddai'r Aelod yn gallu gweithredu ar y mater er budd y cyhoedd.

4. Yn fy marn i, mae fy niddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu NEU sydd ddim yn rhagfarnu oherwydd:

Llofnod.....

Dyddiad Llofnodi.....

DYLID RHOI'R FFURFLEN HON AR ÔL EI CHWBLHAU I AELOD O STAFF Y GWASANAETHAU PWYLLGOR YN YSTOD, NEU'N UNION AR ÔL, Y CYFARFOD.

Nodyn Briffio i Gynghorwyr Tref a Chymuned yn Ynys Môn

Caniatâd Arbennig

Mae hwn yn nodyn briffio i Gynghorwyr Tref a Chymuned ynglŷn â 'Chaniatâd Arbennig'. Os oes gan Gynghorwyr neu Glercod unrhyw gwestiynau, dylid cysylltu â'r Swyddog Monitro yng Nghyngor Sir Ynys Môn:

Lynn Ball – lbxcs@ynysmon.gov.uk

Yn unol â'u Cod Ymddygiad, ni chaniateir i unrhyw Gyngorydd gymryd rhan mewn mater os oes ganddo ef/hi ddiddordeb sy'n rhagfarnu* yn y mater hwnnw oni bai bod caniatâd arbennig wedi ei roi ymlaen llaw gan Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn.

Y Rhesymau dros roi caniatâd arbennig

Mae'r rhesymau dros roi caniatâd arbennig yn statudol ac fe'u rhestrir isod:-

1. Ni fyddai o leiaf hanner y Cyngorwyr perthnasol (y Cyngor Cymuned / Pwyllgor o'r Cyngor Cymuned) yn gallu cymryd rhan yn y cyfarfod oherwydd diddordeb sy'n rhagfarnu;
2. Mae natur y diddordeb yn golygu na fyddai cyfranogiad yn cael effaith andwyol ar hyder y cyhoedd yn y penderfyniad;
3. Mae diddordeb y Cyngorydd sy'n Ymgeisio'n gyffredin i gyfran sylweddol o'r cyhoedd;
4. Byddai swyddogaeth neu arbenigedd y Cyngorydd sy'n Ymgeisio'n cyfiawnhau caniatáu iddo/iddi gymryd rhan;
5. Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac mae'r Cyngorydd sy'n Ymgeisio yn aelod o'i fwrdd neu bwyllgor yn ei rinwedd/rhinwedd ei hun, ac nid oes ganddo/ganddi unrhyw ddiddordeb arall [er yn yr achos hwn, ni fyddai unrhyw ganiatâd arbennig yn caniatáu i'r Cyngorydd sy'n Ymgeisio bleidleisio ar y mater];
6. Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn y byddai cyfranogiad y Cyngorydd sy'n Ymgeisio o fudd i drigolion ardal y Cyngor Cymuned a bod y Pwyllgor yn hysbysu Gweinidogion Llywodraeth Cymru o fewn 7 niwrnod i roi'r caniatâd arbennig; neu
7. Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn ei bod yn briodol rhoddi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd (gwendid) y Cyngorydd Ymgeisio a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

Sut mae gwneud cais am ganiatâd arbennig?

Mae'n rhaid i'r Cyngorydd sy'n Ymgeisio wneud cais ysgrifenedig i Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn ac yn arferol disgwylr iddo/iddi fod yn bresennol yng nghyfarfod Panel y Pwyllgor Safonau fydd yn gwneud y penderfyniad.

Gall Cynghorydd sy'n Ymgeisio wneud cais fel unigolyn, neu, mewn amgylchiadau cyffredin, gellir cyflwyno cais ar y cyd neu gais torfol ar gyfer mwy nag un Cynghorydd.

Bydd y Pwyllgor Safonau yn ystyried yr holl geisiadau ar sail y ffeithiau a gyflwynir ym mhob achos; gan gydbwyso'r budd i'r cyhoedd o atal y sawl sydd â diddordebau sy'n rhagfarnu* rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau gyda'r angen i sicrhau cymaint o gyfranogiad ag sy'n bosibl yn y broses ddemocrataidd.

Mater i ddisgresiwn y Pwyllgor Safonau yw a ddylid rhoi caniatâd ai peidio. Bydd y Pwyllgor Safonau'n egluro ei resymau. Y Pwyllgor Safonau fydd yn penderfynu ar amodau a hyd unrhyw ganiatâd arbennig.

Os yw'r Pwyllgor Safonau yn cymeradwyo'r cais mae'n rhaid iddo roi'r caniatâd arbennig yn ysgrifenedig. Ni fydd modd i unrhyw Aelod ddibynnu ar ganiatâd arbennig hyd nes y bydd y penderfyniad ysgrifenedig wedi'i gylchredeg. Os oes angen, ac os yw'n bosib, fe wneir hyn yn ddiymdroi.

Gofynion ar Aelodau pan fyddant yn dibynnu ar ganiatâd arbennig

Unwaith fydd y Pwyllgor Safonau wedi cymeradwyo cais ac wedi rhoi caniatâd arbennig, a hynny'n ysgrifenedig, bydd gan y Cynghorydd hawl wedyn i gymryd rhan (yn amodol ar unrhyw gyfyngiadau a osodwyd) er bod ganddo/ganddi ddiddordeb sy'n rhagfarnu*.

(a) Mewn cyfarfodydd ffurfiol:

Os yw Cynghorydd wedi derbyn caniatâd arbennig a'i fod/bod yn dymuno cymryd rhan mewn cyfarfod i drafod y mater perthnasol hwnnw, mae'n rhaid i'r Cynghorydd:

- (i) ddatgan yn y cyfarfod, pan fydd yr eitem yn cael ei thrafod, ei fod o/hi yn dibynnu ar ganiatâd arbennig; a
- (ii) cyn, neu yn syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, mae'n rhaid iddo ef/iddi hi roi hysbysiad ysgrifenedig** i'r Cyngor Cymuned.
Mae'n rhaid i'r hysbysiad gynnwys:
 - 1. manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y derbyniwyd y caniatâd arbennig ar ei gyfer;
 - 2. manylion y busnes y mae'r diddordeb sy'n rhagfarnu* yn ymwneud ag ef;
 - 3. manylion y caniatâd arbennig, yn cynnwys y dyddiad y cafodd ei roi, a
 - 4. llofnod y Cynghorydd.

(b) Mewn cyfarfodydd anffurfiol:

Os yw Cynghorydd wedi derbyn caniatâd arbennig, ac mae'n gwneud sylwadau llafar mewn cyfarfodydd anffurfiol, rhaid i'r Cynghorydd hwnnw/honno:

- (i) gynnwys manylion y caniatâd arbennig mewn unrhyw sylwadau llafar, a
- (ii) rhoi hysbysiad ysgrifenedig** i'r Cyngor o fewn 14 diwrnod ar ôl gwneud y sylwadau llafar.

(c) Sylwadau Ysgrifenedig:

Os yw Cynghorydd wedi derbyn caniatâd arbennig, ac mae'n gwneud sylwadau ysgrifenedig i'w Gyngor Cymuned, mae'n rhaid i'r Cynghorydd gynnwys manylion am y caniatâd arbennig mewn unrhyw ohebiaeth ar y pwnc y mae'r caniatâd arbennig yn ymwneud ag ef.

Troednodyn/Diffiniadau

- * Diddordeb sy'n Rhagfarnu – Diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Cynghorydd i weithredu er budd y cyhoedd.
- ** hysbysiad ysgrifenedig - mewn cyfarfodydd ffurfiol, gall Cynghorwyr ddefnyddio'r ffurflen safonol ar gyfer gwneud datganiad. Mewn cyfarfodydd anffurfiol mae'n rhaid i Gynghorwyr ddarparu cadarnhad ysgrifenedig i'r swyddog arweiniol a gofyn i'r caniatâd arbennig gael ei gynnwys mewn unrhyw gofnod anffurfiol/nodyn ffeil ar gyfer y cyfarfod.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

**CAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN Y PWYLLGOR SAFONAU GAN
GYNGHORYDD TREF NEU GYMUNED**

Enw'r Ymgeisydd	
Manylion Cyswllt:	
Enw'r Cyngor Tref / Cymuned:	
Manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y gofynnir am Ganiatâd Arbennig yn ei gylch:	
Y busnes mae'r Ymgeisydd yn dymuno cymryd rhan ynddo:	
Y math o Ganiatâd Arbennig y gofynnir amdano (rhowch ✓ fel sy'n briodol a chynhwyswch unrhyw wybodaeth sydd ei hangen)	○ ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor /Cyngor Cymuned] ynglŷn â'r mater; ○ siarad gyda swyddogion y Cyngor Cymuned ynglŷn â'r mater [hefo/heb amodau]; ○ siarad mewn cyfarfodydd Pwyllgor /cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater; ○ aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â'r mater (ar gael pan fo Aelod efo anabledd); ○ pleidleisio; ○ arall – rhowch fanylion os gwelwch yn dda:
Sail statudol ar gyfer gofyn am Ganiatâd Arbennig:	
Dyddiad erbyn pryd y bydd angen y penderfyniad:	
Llofnod:	Dyddiad:

- * Diddordeb sy'n Rhagfarnu – Diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Cynghorydd i weithredu er budd y cyhoedd.

Amgylchiadau lle gall y Pwyllgor Safonau Roddi Caniatâd Arbennig i Gynghorydd Cymuned

Mae Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 yn nodi y caniateir i Bwyllgor Safonau'r Cyngor roi caniatâd arbennig o dan Adran 81(4) Deddf Llywodraeth Leol 2000 o dan yr amgylchiadau canlynol:

- (a) Mae gan o leiaf hanner Cynghorwyr y Cyngor Cymuned neu Bwyllgor y Cyngor Cymuned (fel sy'n briodol) fydd yn ystyried y busnes ddiddordeb sy'n gysylltiedig â'r busnes hwnnw;
- (b) DIM YN BERTHNASOL I GYNGHORAU CYMUNED;
- (c) Byddai anallu i gymryd rhan yn effeithio ar y cydbwysedd gwleidyddol, i'r fath raddau y byddai'n debygol o effeithio ar y penderfyniad;
- (d) Mae natur y diddordeb yn golygu na fyddai cyfranogiad i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd;
- (e) Mae'r diddordeb yn gyffredin i'r Cynghorydd a chyfran sylweddol o'r cyhoedd;
- (f) Mae cyfranogiad yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol y Cynghorydd;
- (g) DIM YN BERTHNASOL I GYNGHORAU CYMUNED;
- (h) Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol y mae'r Cynghorydd yn aelod o'i bwyllgor neu ei fwrdd rheoli, ond nid fel cynrychiolydd o'r Cyngor Cymuned, ac nid oes gan y Cynghorydd unrhyw ddiddordeb arall yn y busnes hwnnw, ar yr amod nad yw'r caniatâd arbennig yn cynnwys cymryd rhan mewn unrhyw bleidlais mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (i) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor Cymuned ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o rod-di caniatâd arbennig yn cael ei roi i Weinidogion Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am y Cynghorydd sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anabledd;
- (j) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau ei bod yn briodol rhoi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd y Cynghorydd a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

PENDERFYNIAD Y PWYLLGOR SAFONAU MEWN PERTHYNAS Â CHAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN GYNHORYDD TREF NEU GYMUNED

Penderfyniad y Pwyllgor Safonau:	
Dyddiad y gwnaethpwyd y penderfyniad gan y Pwyllgor Safonau:	
Enw'r person y dylid ei hysbysu am benderfyniad y Pwyllgor Safonau	○ Clerc y Cyngor Tref/Cymuned ○ Yr Ymgeisydd ○ Eraill: _____
Dyddiad y daw'r caniatâd arbennig i ben:	

Yn unol â pharagraff [] Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 mae'r Pwyllgor Safonau wedi penderfynu **rhoi caniatâd arbennig** i'r Cynghorydd [] mewn perthynas â'r diddordeb hwnnw y cyfeirir ato / y diddordebau hynny y cyfeirir atynt yn nhudalen 1 y Cais, sy'n caniatáu i'r Cynghorydd:

- o ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor/Cyngor Cymuned] ynglŷn â'r mater;
- o siarad â swyddogion y Cyngor Cymuned ynglŷn â'r mater [hefo/heb amodau];
- o siarad yng nghyfarfodydd Pwyllgorau/cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater;
- o aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â'r mater (oherwydd anabledd yr Aelod);
- o pleidleisio;
- o arall

Mae gan y Cynghorydd felly hawl i siarad [a phleidleisio] yng nghyfarfodydd Pwyllgorau/cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ynghylch y mater ac ateb unrhyw gwestiynau gan aelodau o'r Pwyllgor/Cyngor Cymuned [ond mae'n rhaid iddo/iddi adael y cyfarfod cyn y drafodaeth a'r bleidlais ar y materion hynny y mae'r Cynghorydd yn siarad yn eu cylch] NEU

[a chaniateir iddynt aros yn yr ystafell yn ystod y drafodaeth a'r bleidlais ond ni chaniateir iddynt bleidleisio ar y mater].

Cyn i'r Cynghorydd siarad â, neu ysgrifennu at, swyddogion y Cyngor Cymuned, neu siarad yng nghyfarfod y Pwyllgor/cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ar y mater, mae'n rhaid i'r Cynghorydd :-

- ddatgan diddordeb yn y mater; a
- cadarnhau bod caniatâd arbennig wedi ei roi er mwyn caniatáu i'r Cynghorydd siarad [a phleidleisio] ar y mater; a
- cwblhau hysbysiad ysgrifenedig i'r Clerc yn manylu ar y diddordeb a'r caniatâd arbennig.

Drwy awdurdod Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiedig: _____

NODYN BRIFFIO AR GYFER CYNGHORWYR TREF A CHYMUNED

Datgan Diddordebau Personol a Diddordebau sy'n Rhagfarnu gan Aelodau

Atodiadau:

Atodiad 1: Cod Ymddygiad Enghreifftiol

Atodiad 2: Canllawiau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Atodiad 3: Ffurflen Ddatganiad mewn Cyfarfodydd CSYM

Atodiad 4: Cyngor a gylchredwyd gan Un Llais Cymru ym mis Awst 2015

A. Cefndir

Daeth Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016 i rym ar 1^{af} Ebrill 2016. Crëwyd Cod Ymddygiad diwygiedig ar yr adeg honno ynghyd â'r gofyniad i bob Cyngor Tref a Chymuned fabwysiadu'r Cod newydd. Mae copi o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol ynghlwm yn **Atodiad 1**. Dylai Cyngorwyr sicrhau eu bod yn gyfarwydd â'r Cod Ymddygiad a fabwysiadwyd gan eu Cyngor Tref neu Gymuned eu hunain.

Mae gofynion mewn perthynas â datgelu diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu yn y Cod Ymddygiad Enghreifftiol. Nod y Nodyn Briffio hwn yw crynhoi'r gofynion hynny cyn belled ag y maent yn effeithio ar Gyngorwyr Tref a Chymuned.

B. Pa bryd y mae'r Cod yn berthnasol?

Mae'r Cod Ymddygiad yn berthnasol

- pryd bynnag y bydd aelod yn gweithredu yn ei gapasiti swyddogol, gan gynnwys pryd bynnag y mae aelodau'n ymgymryd â busnes ar ran y cyngor neu'n gweithredu, yn honni eu bod yn gweithredu, neu'n rhoi'r argraff eu bod yn gweithredu yn eu capasiti swyddogol fel aelod o neu fel cynrychiolydd o Gyngor Tref/Cymuned; neu
- ar unrhyw adeg, os yw aelodau'n ymddwyn mewn modd y gellid yn rhesymol ei ystyried yn ymddygiad sy'n dwyn anfri ar eu swydd neu'r cyngor neu os ydynt yn ceisio defnyddio eu swydd i gael mantais neu i osgoi anfantais iddyn nhw eu hunain neu unrhyw berson arall neu os ydynt yn camdefnyddio adnoddau'r awdurdod.

Mae'r dyletswyddau cyffredinol o dan y Cod yn cynnwys:

- Cydraddoldeb
- Trin eraill gyda pharch ac ystyriaeth
- Bwlio ac aflonyddu
- Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod
- Datgelu gwybodaeth gyfrinachol
- Atal mynediad at wybodaeth
- Dwyn anfri
- Adrodd am ddigwyddiadau o dorri'r Cod
- Cwynion blinderus

- Cydweithredu ag ymchwiliadau
- Defnyddio eich swydd yn amhriodol
- Adnoddau'r awdurdod
- Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig
- Dod i benderfyniadau'n wrthrychol
- Ystyried y cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau
- Treuliau
- Rhoddion a lletygarwch

Am ragor o wybodaeth ar yr elfennau hyn o'r Cod, cynghorir aelodau i ddarllen y Cod Ymddygiad yn **Atodiad 1** a Chanllawiau Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar "Y Cod ymddygiad i aelodau Cyngorau Tref a Chymuned yng Nghymru" (dyddiedig Gorffennaf 2016) yn **Atodiad 2**. Petai gan yr aelodau unrhyw ymholiadau, dylent eu codi gyda eu Clercod yn y lle cyntaf.

Nid yw'r nodyn briffio hwn ond yn ystyried y gofynion mewn perthynas â datgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu – sydd wedi'u cynnwys yn Rhan 3 a 4 y Cod (paragraffau 10 – 17).

DIDDORDEBAU PERSONOL

Beth yw diddordebau personol?

Mae diddordeb personol yn bodoli os oes gan Aelod, neu gyswilt personol agos* ag Aelod, gysylltiad â'r mater sy'n cael ei drafod.

Mae angen i Aelodau ofyn iddyn nhw eu hunain, mewn perthynas â'r holl fusnes maent yn ymgymryd ag ef fel Cyngorwyr Tref/Cymuned:

A. A yw'r mater yn ymwneud â, neu'n debygol o effeithio ar, unrhyw un o'r materion a restrir ym mharagraff 10(2)(a) y Cod Ymddygiad

NEU

B. Allai penderfyniad ar y mater sy'n cael ei drafod gael ei ystyried yn rhesymol fel un sy'n effeithio – i raddau mwy helaeth nag ar bobl eraill yn ardal y Dref/Cymuned, y materion a restrir ym mharagraff 10(2)(c):

Os mai 'ydi' yw'r ateb i unrhyw un o'r categorïau yn A neu B uchod, yna mae diddordeb personol yn bodoli.

*** Pwy sy'n gysylltiad personol agos?**

Nid oes diffiniad ond mae'r Ombwdsmon yn cynnig y cyngor / enghraifft ganlynol a allai gynorthwyo i ddeall y gwahaniaeth:

Os ydych chi'n aelod o'r un clwb golff â rhywun, nid yw hynny'n golygu bod gennych gysylltiad personol agos â nhw, ond os yw'r unigolyn hwnnw yn bartner golff rheolaidd i chi, mae gennych gysylltiad personol agos â nhw.

DATGAN DIDDORDEBAU PERSONOL

(1) DATGANIADAU MEWN CYFARFODYDD:-

Mae'n rhaid i aelod ddatgan eu diddordeb ar lafar bob tro mae'n berthnasol i drafodaeth, hyd yn oed os yw'r diddordeb yn un sydd wedi'i ddatgan o'r blaen mewn cyfarfodydd cynharach. Mae'r gofyniad hwn yn berthnasol waeth a yw'r cyfarfod yn ffurfiol neu'n anffurfiol.

Mewn cyfarfodydd ffurfiol, os yw Aelod yn datgan diddordeb personol **am y tro cyntaf**, mae'n rhaid i'r Aelod hefyd roi cadarnhad ysgrifenedig o'r diddordeb i'r Clerc cyn diwedd y cyfarfod.

Mae'n rhaid i'r cadarnhad ysgrifenedig gynnwys y canlynol, o leiaf:-

- Manylion am y diddordeb personol*/diddordeb sy'n rhagfarnu**;
- Manylion am yr eitem fusnes y mae'r diddordeb yn ymwneud â hi;
- Llofnod yr Aelod.

Clercod: Er hwylustod, argymhellir bod dogfen safonol yn cael ei defnyddio ar gyfer y cofrestriad hwn. Mae copi o'r Ffurflen Datganiad mewn Cyfarfodydd a ddefnyddir gan CSYM ynghlwm yn **Atodiad 3**.

Mae'n rhaid i Aelod ddatgan unrhyw ddiddordeb personol perthnasol mewn unrhyw sylwadau ysgrifenedig y byddant yn eu gwneud y tu allan i gyfarfodydd.

Os bydd Aelod yn gwneud sylwadau ar lafar y tu allan i bwyllgor ffurfiol, mae hefyd angen iddynt ddatgan y diddordeb ar lafar a'i gadarnhau'n ysgrifenedig i'r Clerc o fewn 14 diwrnod i'r cyfarfod.

Clercod: Gweler yr adran ar y "Gofrestr o Ddiddordebau" am ragor o wybodaeth ar sut y dylid cadw'r datganiadau ysgrifenedig a gofynion pellach.

(2) RHODDION A LLETYGARWCH

Os bydd Aelod yn derbyn rhodd neu letygarwch yn ei rôl fel Aelod, mae'n rhaid iddo ef/hi ddatgan y rhodd / letygarwch hwnnw o fewn 28 diwrnod o'i dderbyn; cyhyd â bod y gwerth/gwerth a amcangyfrifir yn uwch na'r gwerth y manylwyd arno mewn penderfyniad gan eich Cyngor Tref/Cymuned.

Argymhellir hefyd y dylid datgan rhodd/letygarwch a gofrestrwyd os yw'n berthnasol i fater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod. Gallai fod yn ddiddordeb personol o dan ddarpariaeth y Cod.

DIDDORDEBAU SY'N RHAGFARNU

Beth yw diddordeb sy'n rhagfarnu?

Bob tro y bydd Aelod yn penderfynu bod ganddynt ddiddordeb personol yn y mater dan sylw, mae'n rhaid iddynt hefyd weithredu'r prawf isod:

A fyddai aelod o'r cyhoedd, a oedd yn gwybod y ffeithiau perthnasol, yn meddwl yn rhesymol bod y diddordeb personol mor arwyddocaol fel y byddai'n debygol o effeithio'n andwyol ar allu'r Aelod i roi barn ar y mater er lles y cyhoedd.

Os mai "na" yw'r ateb, yna dim ond diddordeb personol sydd gan yr Aelod a chaiff gymryd rhan lawn yn y drafodaeth/bleidlais; ar yr amod ei fod wedi datgan y diddordeb

personol. Mae hyn yn golygu nad yw'r diddordeb mor arwyddocaol nes ei fod yn eithrio'r aelod ond mae ei ddatgan yn gwarchod unpwygrwydd y penderfyniad drwy sicrhau tryloywder.

Fodd bynnag os mai'r ateb i'r cwestiwn (mewn teip tywyll uchod) yw "byddai", mae angen i'r Aelod ystyried a yw'r mater yn dod o dan unrhyw un o'r eitemau eithriedig a restrir ym mharagraff [12\(2\)\(b\) y Cod Ymddygiad](#).

- Os yw un o'r eithriadau'n berthnasol, nid ystyrir bod gan yr Aelod ddiddordeb sy'n rhagfarnu. Bydd yr angen i ddatgan diddordeb personol yn parhau i fod yn berthnasol ac fe ddylai'r Aelod nodi pa eithriad maent yn dibynnu arno.
- Os nad yw'r un eithriad yn berthnasol, mae gan yr Aelod ddiddordeb personol a diddordeb sy'n rhagfarnu ac ni ddylai gymryd rhan.

DATGAN DIDDORDEBAU SY'N RHAGFARNU

CYFARFODYDD:-

Mae'n rhaid i Aelod ddatgelu, pob tro y caiff y mater ei drafod, fod ganddo/ganddi ddiddordeb sy'n rhagfarnu, hyd yn oed os yw'r diddordeb yn un sydd wedi'i ddatgan o'r blaen mewn cyfarfodydd cynharach.

Os yw aelodau o'r cyhoedd yn cael mynychu'r un cyfarfod i wneud sylwadau ar lafar, gall yr Aelod wneud sylwadau ysgrifenedig neu lafar, ond mae'n rhaid i'r Aelod adael y cyfarfod wedyn cyn y cynhelir unrhyw drafodaeth; hyd yn oed os yw aelodau'r cyhoedd yn cael aros.

Os nad yw'n gyfarfod cyhoeddus, ar ôl datgelu'r diddordeb sy'n rhagfarnu, mae'n rhaid i'r Aelod adael yr ystafell tra bydd y mater yn cael ei drafod. Nid yw aros yn yr ystafell, na symud i ran arall o'r ystafell, yn opsiwn a byddai hynny'n torri'r cod.

Enghraifft:-

Gwelwyd fod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod am fethu â datgan diddordeb personol a diddordeb sy'n rhagfarnu mewn cyfarfod a oedd yn ystyried cais am fferm wynt ar dir cyfagos i fferm yr oedd hi'n gyd-berchennog arni. Roedd Cytundeb Opsiwn yn bodoli ar gyfer datblygu ffordd i'r fferm wynt ar draws tir yr Aelod; nid oedd wedi'i ddatgan ar y Gofrestr Gyffredinol (fe ddylai fod wedi) ac ni chafodd ei ddatgelu gan yr Aelod yn y cyfarfod. Arhosodd yr Aelod yn y cyfarfod (er i Aelod arall ddatgan diddordeb a gadael yr ystafell), ac fe gymerodd ran yn y bleidlais (gan atal ei phleidlais). Cafodd yr Aelod ei gwahardd am 3 mis. [Cyngor Cymuned Llanfihangel ar Arth – APW/002/2014-015/CT]

Mewn cyfarfodydd ffurfiol, os yw Aelod yn datgan diddordeb sy'n rhagfarnu **am y tro cyntaf**, mae'n rhaid i'r Aelod hefyd roi cadarnhad ysgrifenedig o'r diddordeb i'r Clerc cyn diwedd y cyfarfod.

Mae'n rhaid i'r cadarnhad ysgrifenedig gynnwys y canlynol, o leiaf:-

- Manylion am y diddordeb personol*/diddordeb sy'n rhagfarnu**;
- Manylion am yr eitem fusnes y mae'r diddordeb yn ymwneud â hi;
- Llofnod yr Aelod;
- Cadarnhad ei fod ef / hi wedi gadael yr ystafell gyfarfod ac na wnaeth gymryd rhan yn y mater.

Clercod: Er hwylustod, argymhellir bod dogfen safonol yn cael ei defnyddio ar gyfer y cofrestrriad hwn. Mae copi o'r Ffurflen Datganiad mewn Cyfarfodydd a ddefnyddir gan CSYM ynghlwm yn **Atodiad 3**.

Clercod: Gweler yr adran ar y “Gofrestr o Ddiddordebau” am ragor o wybodaeth ar sut y dylid cadw'r datganiadau ysgrifenedig a gofynion pellach

SYLWADAU YSGRIFENEDIG A LLAFAR:-

Ni ddylai Aelodau geisio dylanwadu'r busnes y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo ac ni ddylent fod yn rhan o unrhyw drafodaethau ar y mater, oni bai bod y Pwyllgor Safonau wedi rhoddi caniatâd arbennig.

COFRESTR O DDIDDORDEBAU:

Nid oes unrhyw ofyniad i Aelodau Cyngorau Tref/Cymuned gwblhau cofrestr sefydlog o ddiddordebau h.y. cyn-gofrestru cyflogaeth/busnes/daliadau tir/aelodaeth o gyrff allanol ac ati. Dyletswydd yr Aelodau Tref/Cymuned yw datgan diddordeb “yn y fan a'r lle” os a phryd mae'n codi mewn cyfarfod. [Mae hyn yn wahanol i'r gofyniad ar gyfer Cyngorwyr Sir. Mae rhai Cyngorau Tref/Cymuned wedi gofyn i'w haelodau ddarparu gwybodaeth o'r fath; gellir annog aelodau i wneud hyn ond ni ellir eu gorfodi.]

Mae gofyn i Aelodau Tref/Cymuned gofrestru diddordebau personol / diddordebau sy'n rhagfarnu yng Nghofrestr y Cyngor Tref/Cymuned “fel a phryd” maent yn codi trwy roi hysbysiad ysgrifenedig i'r Clerc **ar yr achlysur cyntaf** pan wneir y datganiad llafar.

Mae **Atodiad 4** yn cynnwys darn o gyngor a gylchredwyd gan Un Llais Cymru mewn perthynas â diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu, ac yn arbennig, y gofynion o ran cyn-gofrestru diddordebau.

Bydd diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu ond yn cael ei weld fel un a ddatgelwyd yn flaenorol os yw hysbysiad ysgrifenedig wedi'i ddarparu ers y dyddiad diwethaf pan gafodd yr unigolyn ei ethol, ei benodi neu ei enwebu fel aelod o'r Cyngor Tref/Cymuned.

- Er enghraifft – Gan gofio'r etholiadau ym mis Mai 2017, petai mater wedi cael ei drafod ym mis Ionawr 2017 a bod Cyngorydd wedi gwneud datganiad llafar mewn cyfarfod ac wedi cadarnhau'r datganiad hwnnw yn ysgrifenedig ar y pryd, petai'r mater yn codi ei ben eto ym mis Awst 2018, byddai angen i'r Cyngorydd ddatgan ar lafar A chofrestru ei ddiddordeb eto (gan iddo wneud y datganiad blaenorol cyn yr etholiad).

Os bydd unrhyw newidiadau i ddiddordebau personol/diddordebau sy'n rhagfarnu sydd wedi'u cofrestru, mae'n rhaid eu cadarnhau'n ysgrifenedig o fewn 28 diwrnod i pryd digwyddodd y newid.

- Er enghraifft, os oedd aelod wedi datgan diddordeb sy'n rhagfarnu o'r blaen oherwydd bod cais am ganiatâd cynllunio ar yr eiddo drws nesaf iddo yn cael ei drafod, petai'r aelod yn symud allan o'r tŷ hwnnw, dylai'r aelod roi gwybod yn ysgrifenedig i'r Clerc ei fod wedi symud tŷ ac felly nad yw'r diddordeb a gofrestrwyd o'r blaen yn berthnasol mwyach.

Mae'r gofyniad i ddatgan y diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu, darparu'r cadarnhad ysgrifenedig er mwyn “cofrestru” y diddordeb, ac i ddarparu cadarnhad ysgrifenedig o unrhyw newid yn y diddordebau cofrestredig hynny, yn gyfrifoldeb i'r aelod. Mae'r gofyniad i gadw a chyhoeddi'r Gofrestr o Ddiddordebau yn gyfrifoldeb i'r Clerc, fel y swyddog priodol ar gyfer y Cyngor Tref/Cymuned.

Nid oes fformat rhagnodedig ar gyfer y Gofrestr, ond mae defnyddio ffurflen safonol ar gyfer pob cofrestriad o ddiddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu a'u casglu ynghyd

mewn ffeil unigol, yn nhrefn enwau'r Aelodau, yn ddigonol. Mae'r ffurflenni unigol hyn wedyn, gyda'i gilydd, yn ffurfio'r Gofrestr o Ddiddordebau a ddatganwyd gan Aelodau'r Cyngor Tref/Cymuned. Os yw Aelod heb wneud unrhyw ddatganiad, ni fydd ganddo/ganddi unrhyw gofnodion/ffurflenni yn y Gofrestr.

Mae'n rhaid i Glercod sicrhau, mewn perthynas â'r Gofrestr:

- ei bod ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd ar bob adeg resymol, ac yn electronig ar wefan y Cyngor.
- bod unrhyw ddatganiadau newydd yn cael eu hychwanegu at y Gofrestr cyn gynted ag sy'n rhesymol ymarferol ar ôl pob cyfarfod
- y caiff ei diweddarau gydag unrhyw hysbysiadau ysgrifenedig a dderbyniwyd gan Aelodau yn rhoi manylion y diddordeb cofrestredig nad yw'n berthnasol mwyach.

Mae'n rhaid i Glercod hefyd gofnodi datganiadau llafar a wneir mewn cyfarfodydd yn y cofnodion, a sicrhau bod y cofnodion hynny'n cael eu cyhoeddi, unwaith y maent wedi'u cymeradwyo. Efallai y byddai'n arfer da cynnwys cyfeirnod (o fewn y datganiad o ddiddordeb a nodwyd yn y cofnodion) i'r dyddiad pan gafodd y diddordeb, sy'n cael ei ddatgan ar lafar, ei gofrestru yn y Gofrestr o Ddiddordebau, er hwylustod i'r cyhoedd.

Mae sawl Cyngor Tref/Cymuned lle mae'r Aelodau yn dilyn arferiad o gadarnhau pob datganiad llafar o ddiddordebau personol neu sy'n rhagfarnu trwy gadarnhad ysgrifenedig, yn unol ag arferion y Cyngor. Yn yr amgylchiadau hynny, mae'r Gofrestr wedi'i ffurfio o'r holl ffurflenni datganiad, a gaiff eu cadw yn nhrefn eu dyddiad fel arfer. Mae'r arferiad hwn yn mynd tu hwnt i ofynion y Cod ond mae'n sicrhau tryloywder a chysondeb rhwng gwybodaeth am ddatganiadau mewn Cofnodion a'r datganiadau sydd yn y Gofrestr. Fel gyda chyn-gofrestru rhai diddordebau penodol, gellir annog aelodau i wneud hyn ond ni ellir eu gorfodi.

Cyhoeddwyd gan Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn
Mawrth 2019

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

WELSH
STATUTORY INSTRUMENTS

2008 Rhif 788 (Cy.82)

2008 No. 788 (W.82)

LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU

LOCAL GOVERNMENT,
WALES

Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008

The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008

NODYN ESBONIADOL

EXPLANATORY NOTE

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Gorchymyn)

(This note is not part of the Order)

Sefydlodd Rhan III o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("y Ddeddf") fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru.

Part III of the Local Government Act 2000 ("the Act") established a new ethical framework for local government in Wales.

Mae adran 50(2) o'r Ddeddf yn darparu y caiff Cynulliad Cenedlaethol Cymru ("y Cynulliad") drwy orchymyn ddyroddi cod enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau perthnasol yng Nghymru ei arddel. Trosglwyddir y swyddogaeth hon oddi wrth y Cynulliad i Weinidogion Cymru gan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Section 50(2) of the Act provides that the National Assembly for Wales ("the Assembly") may by order issue a model code as regards the conduct which is expected of members and co-opted members of relevant authorities in Wales. This function of the Assembly is transferred to the Welsh Ministers by paragraph 30 of schedule 11 to the Government of Wales Act 2006.

Awdurdodau perthnasol yng Nghymru at ddibenion y Gorchymyn hwn yw cynghorau sir, cynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau Parciau Cenedlaethol. Nid yw awdurdodau heddlu'n awdurdodau perthnasol at ddibenion y Gorchymyn hwn.

Relevant authorities in Wales for the purposes of this Order are county councils, county borough councils, community councils, fire and rescue authorities and National Park authorities. Police authorities are not relevant authorities for the purposes of this Order.

Mae'n rhaid i god ymddygiad a ddyroddir gan Weinidogion Cymru o dan adran 50(2) o'r Ddeddf fod yn gyson â'r egwyddorion a bennir yn unol ag adran 49(2) o'r Ddeddf a geir ar hyn o bryd yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001. Mae adran 50(3) o'r Ddeddf yn rhoi'r hawl i Weinidogion Cymru i ddiwygio cod enghreifftiol sydd wedi ei ddyroddi.

A code of conduct issued by the Welsh Ministers under section 50(2) of the Act must be consistent with the principles specified pursuant to section 49(2) of the Act currently set out in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001. Section 50(3) of the Act entitles the Welsh Ministers to revise a model code which has been issued.

Mae'r Gorchymyn hwn yn dirymu Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001 ac offerynnau statudol blaenorol sy'n diwygio ac yn dyroddi cod enghreifftiol diwygiedig yn unol ag adran 50(2) a (3) o'r Ddeddf. Mae'r

This Order revokes the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001 and previous amending statutory instruments and issues a revised model code in pursuance of section 50(2) and (3) of the Act. This Order also continues the disapplication of

Gorchymyn hwn hefyd yn parhau datgymhwysiad darpariaethau statudol sy'n ymwneud â Chod Cenedlaethol Ymddygiad Llywodraeth Leol yng Nghymru (ymhlith eraill).

Mae'r cod enghreifftiol diwygiedig yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn.

Mae Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â dehongli.

Mae Rhan 2 o'r cod enghreifftiol yn darparu ar gyfer darpariaethau cyffredinol y cod enghreifftiol.

Mae Rhan 3 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â buddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu ac â datgelu'r cyfryw fuddiannau gan aelodau ac aelodau cyfetholedig ac â chyfrannu gan aelodau ac aelodau cyfetholedig mewn cysylltiad â'r cyfryw fuddiannau.

Mae Rhan 4 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â'r gofrestr fuddiannau, ac â chofrestru rhoddion a lletygarwch.

statutory provisions relating to (among others) the National Code of Local Government Conduct in Wales.

The revised model code is in the Schedule to this Order.

Part 1 of the model code deals with interpretation.

Part 2 of the model code provides for the general provisions of the model code.

Part 3 of the model code concerns personal interests and prejudicial interests and disclosure of and participation by members and co-opted members in respect of such interests.

Part 4 of the model code concerns the register of interests, registration of gifts and hospitality.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

2008 Rhif 788 (Cy.82)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008**

Gwnaed 20 Mawrth 2008

*Gosodwyd gerbron Cynulliad
Cenedlaethol Cymru* 25 Mawrth 2008

Yn dod i rym 18 Ebrill 2008

Drwy arfer y pwerau a roddwyd i Gynulliad Cenedlaethol Cymru gan adrannau 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000(1) ac a freiniwyd(2) bellach ynddynt hwy, ac ar ôl gwneud y cyfryw ymgynghoriad ag sy'n ofynnol yn rhinwedd adran 50(5) o'r Ddeddf honno, mae Gweinidogion Cymru, a hwythau'n fodlon bod y cod ymddygiad enghreifftiol a ddyroddir o dan adran 50(2) yn gyson â'r egwyddorion a bennir yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001(3) a wnaed yn unol ag adran 49(2), yn gwneud y Gorchymyn canlynol:

Enwi, cychwyn a chymhwyso

1.—(1) Enw'r Gorchymyn hwn yw Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008 a daw i rym ar 18 Ebrill 2008.

(2) Mae'r Gorchymyn hwn yn gymwys i bob awdurdod perthnasol yng Nghymru.

-
- (1) 2000 p.22. Diwygir adran 50 gan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chymwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007 (p.28).
- (2) Trosglwyddwyd swyddogaethau Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adrannau 50, 81 a 105 i Weinidogion Cymru o dan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (p.32).
- (3) O.S. 2001/2276 (Cy.166) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2005/2929 (Cy.214).

WELSH
STATUTORY INSTRUMENTS

2008 No. 788 (W.82)

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

**The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008**

Made 20 March 2008

*Laid before the National
Assembly for Wales* 25 March 2008

Coming into force 18 April 2008

The Welsh Ministers, in exercise of the powers conferred on the National Assembly for Wales by sections 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) and 105 of the Local Government Act 2000(1) and now vested(2) in them, having carried out such consultation as is required by virtue of section 50(5) of that Act and being satisfied that the model code of conduct being issued under section 50(2) is consistent with the principles specified in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001(3) made pursuant to section 49(2), make the following Order:

Title, commencement and application

1.—(1) The title of this Order is the Local Authorities (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2008 and it comes into force on 18 April 2008.

(2) This Order applies to each relevant authority in Wales.

-
- (1) 2000 c.22. Section 50 is amended by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007 (c.28).
- (2) The functions of the National Assembly for Wales under sections 50, 81 and 105 were transferred to the Welsh Ministers under paragraph 30 of Schedule 11 to the Government of Wales Act 2006 (c.32).
- (3) S.I. 2001/2276 (W.166) as amended by S.I. 2005/2929 (W.214).

Dehongli

2. Yn y Gorchymyn hwn —

mae i "aelod" ("*member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; ac

ystyr "y Ddeddf" ("*the Act*") yw Deddf Llywodraeth Leol 2000.

Cod Ymddygiad Enghreifftiol

3.—(1) Ceir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn god enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau o awdurdod perthnasol ei arddel.

(2) At ddibenion adran 50(4) o'r Ddeddf, mae darpariaethau'r cod enghreifftiol i'w hystyried yn rhai gorfodol.

Darpariaethau i'w datgymhwyso

4.—(1) Os bydd awdurdod perthnasol yn gyngor sir, cyngor bwrdeistref sirol neu gyngor cymuned, neu'n awdurdod tân ac achub sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os ydynt yn gymwys i'r awdurdod perthnasol—

- (a) adrannau 94 i 98 a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972(1); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989(2).

(2) Os bydd awdurdod perthnasol yn awdurdod Parc Cenedlaethol sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os yw'n gymwys i'r awdurdod perthnasol —

- (a) paragraffau 9 a 10 o Atodlen 7 i Ddeddf yr Amgylchedd 1995(3); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989.

(3) Bydd adran 16(1) o Ddeddf Dehongli 1978(4) yn gymwys i ddatgymhwysiad o dan baragraff (1) neu baragraff (2) uchod fel pe bai'n ddiddymiad, gan Ddeddf, o ddeddfiad.

(1) 1972 p.70.

(2) 1989 p.42.

(3) 1995 p.25.

(4) 1978 p.30.

Interpretation

2. In this Order —

"the Act" ("*y Ddeddf*") means the Local Government Act 2000;

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order;

"member" ("*aelod*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order; and

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order.

Model Code of Conduct

3.—(1) A model code as regards the conduct which is expected of members of a relevant authority is set out in the Schedule to this Order.

(2) For the purposes of section 50(4) of the Act, the provisions of the model code are to be regarded as mandatory.

Provisions to be disapplied

4.—(1) Where a relevant authority which is a county, county borough or community council or fire and rescue authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) sections 94 to 98 and 105 of the Local Government Act 1972(1); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989(2).

(2) Where a relevant authority which is a National Park authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) paragraphs 9 and 10 of Schedule 7 to the Environment Act 1995(3); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989.

(3) Section 16(1) of the Interpretation Act 1978(4) will apply to a disapplication under paragraph (1) or (2) above as if it were a repeal, by an Act, of an enactment.

(1) 1972 c.70.

(2) 1989 c.42.

(3) 1995 c.25.

(4) 1978 c.30.

Dirymu

5. Dirymir y gorchmynion canlynol:

- (a) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001(1);
- (b) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Diwygio) (Cymru) 2004(2); ac
- (c) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2004(3).

Darpariaethau Trosiannol ac Arbedion

6. Mae'r gorchmynion y cyfeirir atynt yn erthygl 5 yn parhau i fod yn effeithiol at ddibenion y canlynol ac at ddibenion sy'n gysylltiedig â'r canlynol —

- (a) ymchwilio i unrhyw honiad ysgrifenedig o dan Ran 3 o'r Ddeddf, pan fo'r honiad hwnnw'n ymwneud ag ymddygiad a ddigwyddodd cyn y dyddiad pryd, yn unol ag adran 51 o'r Ddeddf(4)—
 - (i) y bydd yr awdurdod perthnasol yn mabwysiadu cod ymddygiad sy'n ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn lle ei god ymddygiad presennol;
 - (ii) y bydd yr awdurdod perthnasol yn diwygio'i god ymddygiad presennol i ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; neu
 - (iii) y bydd darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn gymwys i aelodau neu aelodau cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol o dan adran 51(5)(b) o'r Ddeddf honno;
- (b) dyfarnu (neu benderfynu) ar fater a godir mewn honiad o'r fath; ac
- (c) apêl yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau, tribiwnlys achos interim neu dribiwnlys achos mewn perthynas â honiad o'r fath.

Revocation

5. The following orders are revoked:

- (a) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001(1);
- (b) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Amendment) (Wales) Order 2004(2); and
- (c) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) (Amendment) (No. 2) Order 2004(3).

Transitional Provisions and Savings

6. The orders referred to in article 5 continue to have effect for the purposes of and for purposes connected with —

- (a) the investigation of any written allegation under Part 3 of the Act, where that allegation relates to conduct that occurred before the date when, pursuant to section 51 of the Act(4)—
 - (i) the relevant authority adopts a code of conduct incorporating the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order in place of its existing code of conduct;
 - (ii) the relevant authority revises its existing code of conduct to incorporate the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order; or
 - (iii) the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order apply to members or co-opted members of the relevant authority under section 51(5)(b) of that Act;
- (b) the adjudication (or determination) of a matter raised in such an allegation; and
- (c) an appeal against the decision of a standards committee, an interim case tribunal or case tribunal in relation to such an allegation.

(1) O.S. 2001/2289 (Cy. 177) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2004/163 (Cy. 18); O.S. 2004/1510 (Cy.159); O.S. 2005/2929 (Cy. 214); ac O.S. 2006/362 (Cy. 48).

(2) O.S. 2004/163 (Cy.18).

(3) O.S. 2004/1510 (Cy.159).

(4) Diwygir adran 51 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 gan adran 35 o Ddeddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005 a pharagraffau 1 a 3 o Atodlen 4 iddi a chan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chynnwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007.

(1) S.I. 2001/2289 (W.177) as amended by S.I. 2004/163 (W.18); S.I. 2004/1510 (W.159); S.I. 2005/2929 (W.214); and S.I. 2006/362 (W.48).

(2) S.I. 2004/163 (W.18).

(3) S.I. 2004/1510 (W.159).

(4) Section 51 of the Local Government Act 2000 is amended by section 35 and paragraphs 1 and 3 of Schedule 4 to the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005 and by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007.

Brian Gibbons

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a
Llywodraeth Leol, un o Weinidogion Cymru

Minister for Social Justice and Local Government, one
of the Welsh Ministers

20 Mawrth 2008

20 March 2008

YR ATODLEN

Y COD YMDDYGIAD ENGHREIFFTIOL

RHAN 1 DEHONGLI

1.—(1) Yn y cod hwn —

mae "aelod" ("*member*") yn cynnwys aelod cyfetholedig onid yw'r cyd-destun yn mynnu fel arall;

ystyr "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*"), mewn perthynas ag awdurdod perthnasol, yw person nad yw'n aelod o'r awdurdod ond—

(a) sy'n aelod o unrhyw bwyllgor neu is-bwyllgor i'r awdurdod, neu

(b) sy'n aelod o unrhyw gyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod, ac sy'n cynrychioli'r awdurdod arno, ac sydd â'r hawl i bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu mewn unrhyw gyfarfod o'r pwyllgor neu o'r is-bwyllgor hwnnw;

ystyr "eich awdurdod" ("*your authority*") yw'r awdurdod perthnasol yr ydych chi'n aelod neu'n aelod cyfetholedig ohono;

ystyr "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yw—

(a) cyngor sir,

(b) cyngor bwrdeistref sirol,

(c) cyngor cymuned,

(ch) awdurdod tân ac achub a gyfansoddwyd drwy gynllun o dan adran 2 o Ddeddf Gwasanaethau Tân ac Achub 2004⁽¹⁾ neu gynllun y mae adran 4 o'r Ddeddf honno yn gymwys iddo,

(d) awdurdod Parc Cenedlaethol a sefydlwyd o dan adran 63 o Ddeddf yr Amgylchedd 1995⁽²⁾;

ystyr "cyfarfod" ("*meeting*") yw unrhyw gyfarfod —

(a) o'r awdurdod perthnasol,

(b) o unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod perthnasol,

(c) o unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod perthnasol neu unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor o'r fath i unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod, neu

(ch) y mae aelodau neu swyddogion yr awdurdod perthnasol yn bresennol ynddo ac eithrio cyfarfod grŵp gwleidyddol a gyfansoddwyd yn unol â rheoliad 8 o Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990⁽³⁾,

ac mae'n cynnwys amgylchiadau pan fo aelod o weithrediaeth neu fwrdd neu swyddog sy'n gweithredu ar ei ben ei hun yn arfer un o swyddogaethau awdurdod; ac

ystyr "chi" ("*you*") yw chi fel aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol.

Mewn perthynas â chyngor-cymuned, mae cyfeiriadau at swyddog monitro awdurdod a phwyllgor safonau awdurdod i'w darllen, yn y drefn honno, fel cyfeiriadau at swyddog monitro ac at bwyllgor safonau'r cyngor sir neu'r cyngor bwrdeistref sirol y mae ganddo swyddogaethau mewn perthynas â'r cyngor cymuned y mae'n gyfrifol amdano o dan adran 56(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

(1) 2004 p.21.

(2) 1995 p.25.

(3) O.S. 1990/1553 fel y'i diwygiwyd gan O.S. 1991/1389; O.S. 1993/1339; O.S. 1998/1918; ac O.S. 1999/500.

RHAN 2

DARPARIAETHAU CYFFREDINOL

2.—(1)Ac eithrio pan fo paragraff 3(a) yn gymwys, rhaid i chi gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn —

- (a) pa bryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich awdurdod, neu'n bresennol mewn un o gyfarfodydd eich awdurdod;
- (b) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu yn rôl aelod y cawsoch eich ethol neu eich penodi iddi;
- (c) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu fel un o gynrychiolwyr eich awdurdod; neu
- (ch) ar bob adeg ac mewn unrhyw gapasiti, mewn cysylltiad ag ymddygiad a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) a 7.

(2) Dylech ddarllen y cod hwn ar y cyd â'r egwyddorion cyffredinol a ragnodir o dan adran 49(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 o ran Cymru.

3. Os byddwch wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i wasanaethu —

- (a) ar awdurdod perthnasol arall, neu ar unrhyw gorff arall, sy'n cynnwys awdurdod heddlu neu Fwrdd Iechyd Lleol rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw, gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw; neu
- (b) ar unrhyw gorff arall nad oes ganddo god sy'n ymwneud ag ymddygiad ei aelodau, rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran y corff arall hwnnw, gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn, ac eithrio pan yw'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithlon eraill y gall y corff hwnnw fod yn ddarostyngedig iddynt neu i'r graddau y mae'n gwrthdaro â'r cyfryw rwymedigaethau.

4. Rhaid i chi —

- (a) cyflawni eich dyletswyddau a'ch cyfrifoldebau gan roi sylw dyladwy i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed neu eu crefydd;
- (b) dangos parch at eraill ac ystyriaeth ohonynt;
- (c) peidio ag ymddwyn fel bwli neu harasio unrhyw berson; a
- (ch) peidio â gwneud dim sy'n cyfaddawdu, neu sy'n debygol o gyfaddawdu, didueddrwydd y sawl sy'n gweithio i'ch cyngor neu ar ei ran.

5. Rhaid i chi —

- (a) peidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heb gydsyniad datganedig person a awdurdodwyd i roi cydsyniad o'r fath, neu onid yw'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny;
- (b) peidio â rhwystro unrhyw berson rhag gweld gwybodaeth y mae gan y person hwnnw hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith.

6.—(1)Rhaid i chi —

- (a) peidio ag ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ei hystyried yn un sy'n dwyn anfri ar eich swydd neu ar eich awdurdod;
- (b) adrodd, p'un ai drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod neu'n uniongyrchol i'r awdurdod priodol, ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall neu gan unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran ac y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn golygu neu'n debygol o olygu ymddygiad troseddol (nad yw at ddibenion y paragraff hwn yn cynnwys tramgwyddau neu ymddygiad y gellir ei gosbi drwy gosb benodedig);
- (c) adrodd i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ac i swyddog monitro eich awdurdod ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn groes i'r cod ymddygiad hwn;
- (ch) peidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wacsaw yn erbyn aelodau eraill neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran.

(2) Rhaid i chi gydymffurfio ag unrhyw gais gan swyddog monitro eich awdurdod, neu gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mewn cysylltiad ag ymchwiliad a wneir yn unol â'u gwahanol bwerau statudol.

7. Rhaid i chi —

- (a) yn eich capasiti swyddogol neu fel arall, beidio â defnyddio neu geisio defnyddio eich safle yn amhriodol i roi neu i sicrhau mantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall, neu i greu neu i osgoi anfantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall;
- (b) peidio â defnyddio adnoddau eich awdurdod, neu awdurdodi eraill i'w defnyddio—
 - (i) yn annoeth;
 - (ii) yn groes i ofynion eich awdurdod;
 - (iii) yn anghyfreithlon;
 - (iv) ac eithrio mewn dull a fwriedir i hwyluso neu i ffafrio cyflawni swyddogaethau'r awdurdod neu'r swydd yr ydych wedi eich ethol neu eich penodi iddo neu iddi;
 - (v) yn amhriodol at ddibenion gwleidyddol; neu
 - (vi) yn amhriodol at ddibenion preifat.

8. Rhaid i chi —

- (a) pan fyddwch yn cyfrannu mewn cyfarfodydd neu'n gwneud penderfyniadau ynghylch busnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef, wneud hynny ar sail rhinweddau'r amgylchiadau o dan sylw ac er budd y cyhoedd gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol a ddarperir gan swyddogion eich awdurdod, ac yn benodol gan —
 - (i) pennaeth gwasanaeth taledig yr awdurdod;
 - (ii) prif swyddog cyllid yr awdurdod;
 - (iii) swyddog monitro'r awdurdod;
 - (iv) prif swyddog cyfreithiol yr awdurdod (y dylid ymgynghori ag ef pan fo unrhyw amheuaeth ynghylch pŵer yr awdurdod i weithredu, ynghylch a yw'r cam a arfaethir yn dod o fewn y fframwaith polisi y cytunwyd arno gan yr awdurdod neu os gallai canlyniadau cyfreithiol gweithredu neu fethu â gweithredu gan yr awdurdod gael ôl-ffeithiau pwysig);
- (b) rhoi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

9. Rhaid i chi —

- (a) parchu'r gyfraith a rheolau eich awdurdod sy'n llywodraethu hawlio treuliau a lwfansau mewn cysylltiad â'ch dyletswyddau fel aelod;
- (b) osgoi derbyn rhoddion oddi wrth neb, na lletygarwch (ac eithrio lletygarwch swyddogol, megis derbyniad dinesig neu weithio dros ginio, a awdurdodir yn briodol gan eich awdurdod) na buddiannau materol neu wasanaethau i chi eich hun neu i unrhyw berson os byddai gwneud hynny'n eich rhoi o dan rwymedigaeth amhriodol, neu os gallai'n rhesymol ymddangos fel pe bai'n gwneud hynny.

RHAN 3

BUDDIANNAU

Buddiannau Personol

10.—(1) Ym mhob mater rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol, ac a yw'r cod ymddygiad hwn yn ei gwneud yn ofynnol i chi ddatgelu'r buddiant hwnnw.

(2) Rhaid i chi ystyried bod gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef —

- (a) os yw'n gysylltiedig â'r canlynol, neu'n debygol o effeithio arnynt —
 - (i) unrhyw gyflogaeth yr ydych yn ymgymryd â hi neu fusnes yr ydych yn ei redeg;
 - (ii) unrhyw berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, unrhyw ffyrm yr ydych yn bartner ynddi neu unrhyw gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl;
 - (iii) unrhyw berson, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi rhoi taliad i chi mewn cysylltiad â'ch ethol neu mewn cysylltiad ag unrhyw dreuliau a dynnwyd gennych wrth i chi gyflawni eich dyletswyddau fel

aelod;

- (iv) unrhyw gorff corfforaethol y mae ganddo le busnes neu dir yn ardal eich awdurdod, ac y mae gennych chi fuddiant llesionol mewn dosbarth o warannau sydd gan y corff hwnnw ac sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £25,000 neu un ganfed ran o gyfanswm cyfalaf cyfrannau dyroddedig y corff hwnnw;
- (v) unrhyw gontract am nwyddau, gwasanaethau neu waith neu weithfeydd a wnaed rhyngoch chi, rhwng ffyrm yr ydych yn bartner ynddi, neu rhwng cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu rhwng corff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod a'ch awdurdod;
- (vi) unrhyw dir y mae gennych fuddiant llesionol ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod;
- (vii) unrhyw dir y mae eich awdurdod yn landlord arno ac y mae ffyrm yr ydych yn bartner ynddi, cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu gorff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod yn denant arno;
- (viii) unrhyw gorff yr ydych wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (ix) unrhyw —
 - (aa) awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus;
 - (bb) cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen, neu gorff arall a chanddo ddibenion elusennol;
 - (cc) corff y mae dylanwadu ar farn neu bolisi cyhoeddus ymhlith ei brif ddibenion;
 - (chch) undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu
 - (dd) clwb preifat neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal eich awdurdod,

yr ydych yn aelod ohono neu ohoni neu mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo neu ynddi;

- (x) unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded (ar eich pen eich hun neu ar y cyd ag eraill) i'w feddiannu am 28 o ddiwrnodau neu fwy;
- (b) pe byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd ganfod bod gwrthdaro rhwng eich rôl o ran gwneud penderfyniad, ar y busnes hwnnw, ar ran eich awdurdod yn gyfan a'ch rôl o ran cynrychioli buddiannau etholwyr yn eich ward neu eich dosbarth etholiadol; neu
- (c) pe byddai'n rhesymol ystyried penderfyniad arno yn benderfyniad a fyddai'n effeithio —
 - (i) ar eich llesiant neu eich sefyllfa ariannol, neu lesiant neu sefyllfa ariannol person yr ydych yn byw gydag ef, neu unrhyw berson y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef;
 - (ii) ar unrhyw gyflogaeth yr ymgwymerir â hi neu fusnes a redir gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i);
 - (iii) ar unrhyw berson sy'n cyflogi neu sydd wedi penodi'r cyfryw bersonau ag a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i), unrhyw ffyrm y mae'r cyfryw bersonau'n bartneriaid ynddi, neu unrhyw gwmni y maent yn gyfarwyddwyr arno;
 - (iv) ar unrhyw gorff corfforaethol y mae gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) fuddiant llesionol mewn dosbarth o warannau sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £5,000; neu
 - (v) ar unrhyw gorff a restrir ym mharagraffau 10(2)(a)(ix)(aa) i (dd) y mae personau a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo,

a hynny i raddau mwy—

- (aa) yn achos awdurdod â dosbarthiadau etholiadol neu wardiau, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn y dosbarth etholiadol neu'r ward, yn ôl y digwydd, y bydd y penderfyniad yn effeithio arnynt; neu
- (bb) ym mhob achos arall, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, o bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn ardal yr awdurdod.

Datgelu Buddiannau Personol

11.—(1) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn bresennol mewn cyfarfod lle y caiff y busnes hwnnw ei ystyried, rhaid i chi ddatgelu ar lafar gerbron y cyfarfod hwnnw fodolaeth a natur y buddiant hwnnw cyn i'r cyfarfod ystyried y busnes neu ar ddechrau'r ystyriaeth, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg.

(2) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn gwneud —

- (a) cynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod ynghylch y busnes hwnnw, dylech gynnwys

manyllion am y buddiant hwnnw yn y gyfathrebiaeth ysgrifenedig; neu

- (b) cynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r cyfryw gynrychioliadau, neu pan ddaw'n amlwg i chi fod gennych fuddiant o'r fath, a chadarnhau'r cynrychioliad a'r buddiant yn ysgrifenedig o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

(3) Yn ddarostyngedig i baragraff 14(1)(b) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch wedi gwneud penderfyniad wrth arfer un o swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd, rhaid i chi mewn perthynas â'r busnes hwnnw sicrhau bod unrhyw ddatganiad ysgrifenedig ynghylch y penderfyniad hwnnw'n cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant.

(4) Rhaid i chi, mewn cysylltiad â buddiant personol nas datgelwyd eisoes, cyn cyfarfod neu'n syth ar ôl diwedd cyfarfod pan ddatgelir y buddiant yn unol ag is-baragraff 11(1), roi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod yn unol ag unrhyw ofynion a nodir gan swyddog monitro eich awdurdod o bryd i'w gilydd ond, rhaid cynnwys o leiaf —

- (a) manyllion am y buddiant personol;
- (b) manyllion am y busnes y mae'r buddiant personol yn gysylltiedig ag ef; ac
- (c) eich llofnod.

(5) Pan fydd eich swyddog monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth sy'n ymwneud â'ch buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yn unol â pharagraff 16(1), mae eich rhwymedigaethau o dan y paragraff 11 hwn i ddatgelu'r cyfryw wybodaeth, p'un ai ar lafar neu'n ysgrifenedig, i'w disodli gan rwymedigaeth i ddatgelu bodolaeth buddiant personol ac i gadarnhau bod eich swyddog monitro wedi cytuno bod y cyfryw fuddiant personol o natur gwybodaeth sensitif.

(6) At ddibenion is-baragraff (4), dim ond os bod hysbysiad ysgrifenedig wedi ei ddarparu yn unol â'r cod hwn ers y dyddiad diwethaf pryd yr etholwyd chi, y penodwyd chi neu yr enwebwyd chi'n aelod o'ch awdurdod y bernir bod buddiant personol wedi ei ddatgelu eisoes.

(7) At ddibenion is-baragraff (3), os na ddarperir hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r paragraff hwnnw bernir na fyddwch wedi datgan buddiant personol yn unol â'r cod hwn.

Buddiannau sy'n Rhagfarnu

12.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (2) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu yn y busnes hwnnw os bydd y buddiant yn un y bydd yn rhesymol i aelod o'r cyhoedd sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol fod o'r farn ei fod mor arwyddocaol fel y bydd yn debygol o ragfarnu eich barn ynghylch buddiant cyhoeddus.

(2) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), nid ystyrir bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes os bydd y busnes hwnnw—

(a) yn gysylltiedig—

- (i) ag awdurdod perthnasol arall yr ydych hefyd yn aelod ohono;
- (ii) ag awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle yr ydych mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol;
- (iii) â chorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (iv) â'ch rôl fel llywodraethwr ysgol (os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod) oni bai bod y busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol yr ydych yn un o'i llywodraethwyr;
- (v) â'ch rôl fel aelod o Fwrdd Iechyd Lleol os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(b) yn gysylltiedig:

- (i) â swyddogaethau tai eich awdurdod os oes gennych denantiaeth neu les gyda'ch awdurdod, ar yr amod nad oes arnoch i'ch awdurdod ôl-ddyledion rhent o fwy na deufis, ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn arbennig â'ch tenantiaeth neu â'ch les;
- (ii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â phrydau ysgol, cludiant a threuliau teithio, os ydych chi'n warchodwr, yn rhiant, yn fam-gu neu'n nain neu'n dad-cu neu'n daid, neu os oes gennych gyfrifoldeb rhiant (fel y'i diffinnir yn adran 3 o Deddf Plant 1989) dros blentyn sy'n cael addysg lawnamser, onid yw'r busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol y mae'r plentyn hwnnw'n ei mynychu;
- (iii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â thâl salwch statudol o dan Ran XI o Ddeddf

Cyfraniadau a Budd-daliadau Nawdd Cymdeithasol 1992, os ydych yn cael, neu os oes gennych hawl i gael, taliad o'r fath gan eich awdurdod;

- (iv) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â lwfans neu daliad a wneir o dan adrannau 22(5), 24(4) a 173 i 176 o Deddf Llywodraeth Leol 1972, lwfans neu bensiwn o dan adran 18 o Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 neu lwfans neu daliad o dan adran 100 o Deddf Llywodraeth Leol 2000;
- (c) yn gysylltiedig â'ch rôl fel cynghorydd cymunedol mewn perthynas â grant, benthyciad neu fath arall ar gymorth ariannol a wnaed gan eich cyngor cymuned i gyrff cymunedol neu wirfoddol hyd at uchafswm o £500.

(3) Nid yw'r esemptiadau yn is-baragraff (2)(a) yn gymwys os yw'r busnes yn gysylltiedig â dyfarnu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

Pwyllgorau Trosolygu a Chraffu

13. Bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes sydd gerbron un o bwyllgorau trosolygu a chraffu eich awdurdod (neu un o is-bwyllgorau pwyllgor o'r fath)—

- (a) os bydd y busnes hwnnw'n gysylltiedig â phenderfyniad a wnaed (p'un a gafodd ei weithredu ai peidio) neu gam a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd, neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cyd-bwyllgorau neu o gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod; a
- (b) os oeddech chi, ar yr adeg pan wnaed y penderfyniad neu pan gymerwyd y cam, yn aelod o'r weithrediaeth, y bwrdd, y pwyllgor, yr is-bwyllgor, y cyd-bwyllgor neu'r cyd-is-bwyllgor a grybwyllir yn is-baragraff (a) a'ch bod chi'n bresennol pan wnaed y penderfyniad hwnnw neu pan gymerwyd y cam hwnnw.

Cyfrannu mewn Perthynas â Datgelu Buddiannau

14.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraffau (2), (3) a (4), os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef rhaid i chi, oni roddwyd i chi ollyngiad gan bwyllgor safonau eich awdurdod —

- (a) ymadael â'r ystafell, y siambr neu'r man lle y mae cyfarfod i ystyried y busnes yn cael ei gynnal—
 - (i) pan fo is-baragraff (2) yn gymwys, yn syth ar ôl i'r cyfnod ar gyfer gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes ddod i ben a beth bynnag cyn i ystyriaeth bellach o'r busnes ddechrau, p'un a ganiateir i'r cyhoedd aros yn bresennol ar gyfer y cyfryw ystyriaeth ai peidio; neu
 - (ii) mewn unrhyw achos arall, pa bryd bynnag y daw i'r amlwg bod y busnes hwnnw'n cael ei ystyried yn y cyfarfod hwnnw;
- (b) peidio ag arfer swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (c) peidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch y busnes hwnnw;
- (ch) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw; a
- (d) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) mewn cysylltiad â'r busnes hwnnw neu rhaid i chi roi'r gorau ar unwaith i wneud y cyfryw gynrychioliadau llafar pan ddaw'r buddiant sy'n rhagfarnu i'r amlwg.

(2) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef cewch fod yn bresennol mewn cyfarfod ond dim ond er mwyn gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes, ar yr amod y caniateir hefyd i'r cyhoedd fod yn bresennol yn y cyfarfod i'r un diben, p'un ai o dan hawl statudol neu fel arall.

(3) Nid yw is-baragraff (1) yn eich rhwystro rhag bod yn bresennol a chyfrannu mewn cyfarfod —

- (a) os gofynnir i chi fod yn bresennol mewn cyfarfod pwyllgor trosolwg neu graffu, gan y cyfryw bwyllgor ac yntau'n arfer ei bwerau statudol; neu
- (b) os oes gennych y fantais o fod gollyngiad wedi ei roi i chi ar yr amod—
 - (i) eich bod yn datgan yn y cyfarfod eich bod yn dibynnu ar y gollyngiad; a
 - (ii) eich bod, cyn y cyfarfod neu'n syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, yn rhoi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod a bod hwnnw'n cynnwys —
 - (aa) manylion y buddiant sy'n rhagfarnu;

- (bb) manylion y busnes y mae'r buddiant sy'n rhagfarnu'n gysylltiedig ag ef;
- (cc) manylion y gollyngiad a'r dyddiad pryd y'i rhoddwyd; a
- (chch) eich llofnod.

(4) Os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu a'ch bod yn gwneud cynrychioliadau ysgrifenedig neu lafar i'ch awdurdod gan ddibynnu ar ollyngiad, rhaid i chi ddarparu manylion am y gollyngiad o fewn unrhyw gynrychioliad ysgrifenedig neu lafar o'r fath ac, yn yr achos olaf hwn, rhaid i chi ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer eich awdurdod o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

RHAN 4

COFRESTR BUDDIANNAU AELODAU

Cofrestru Buddiannau Ariannol a Buddiannau Eraill ac Aelodaeth o Gyrff a Safleoedd Rheoli

15.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl—

- (a) i god ymddygiad eich awdurdod gael ei fabwysiadu neu i ddarpariaethau gorfodol y cod enghreifftiol hwn gael eu cymhwyso i'ch awdurdod; neu
- (b) i chi gael eich ethol neu eich penodi i swydd (os digwydd hynny'n ddiweddarach),

gofrestru eich buddiannau ariannol a'ch buddiannau eraill, os ydynt yn dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a) yng nghofrestr eich awdurdod a gedwir o dan adran 81(1) o Deddf Llywodraeth Leol 2000, drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl dod yn ymwybodol o unrhyw fuddiant personol newydd neu o newid i unrhyw fuddiant personol a gofrestrwyd o dan is-baragraff (1), gofrestru'r buddiant personol newydd hwnnw neu'r newid drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(3) Nid yw is-baragraffau (1) a (2) yn gymwys i wybodaeth sensitif a benderfynir yn unol â pharagraff 16(1).

(4) Ni fydd is-baragraff (1) yn gymwys os ydych yn aelod o awdurdod perthnasol sy'n gyngor cymuned pan fyddwch yn gweithredu yn eich capasiti fel aelod o awdurdod o'r fath.

Gwybodaeth sensitif

16.—(1) Os byddwch yn ystyried bod yr wybodaeth sy'n ymwneud ag unrhyw un neu rai o'ch buddiannau personol yn wybodaeth sensitif, a bod swyddog monitro eich awdurdod yn cytuno, nid oes angen i chi gynnwys yr wybodaeth honno pan fyddwch yn cofrestru'r buddiant hwnnw, neu, yn ôl y digwydd, newid i'r buddiant o dan baragraff 15.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi ddod yn ymwybodol o unrhyw newid yn eich amgylchiadau sy'n golygu nad yw gwybodaeth sydd wedi ei heithrio o dan is-baragraff (1) mwyach yn wybodaeth sensitif, hysbysu swyddog monitro eich awdurdod gan ofyn am i'r wybodaeth gael ei chynnwys yng nghofrestr buddiannau aelodau eich awdurdod.

(3) Yn y cod hwn, ystyr "gwybodaeth sensitif" ("*sensitive information*") yw gwybodaeth y mae ei rhoi ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd yn creu, neu'n debygol o greu, risg ddifrifol y gallech chi neu berson sy'n byw gyda chi fod yn destun trais neu fygythion.

Cofrestru Rhoddion a Lletygarwch

17. Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi gael unrhyw rodd, lletygarwch, buddiant materol neu fantais faterol, sy'n fwy na gwerth a bennir mewn penderfyniad gan eich awdurdod, ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod yn nodi bodolaeth a natur y rhodd honno, y lletygarwch hwnnw, y buddiant materol hwnnw neu'r fantais faterol honno.

SCHEDULE

THE MODEL CODE OF CONDUCT

PART 1 INTERPRETATION

1.—(1) In this code —

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*"), in relation to a relevant authority, means a person who is not a member of the authority but who —

- (a) is a member of any committee or sub-committee of the authority, or
- (b) is a member of, and represents the authority on, any joint committee or joint sub-committee of the authority,

and who is entitled to vote on any question which falls to be decided at any meeting of that committee or sub-committee;

"meeting" ("*cyfarfod*") means any meeting —

- (a) of the relevant authority,
- (b) of any executive or board of the relevant authority,
- (c) of any committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of the relevant authority or of any such committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of any executive or board of the authority, or
- (d) where members or officers of the relevant authority are present other than a meeting of a political group constituted in accordance with regulation 8 of the Local Government (Committees and Political Groups) Regulations 1990(1),

and includes circumstances in which a member of an executive or board or an officer acting alone exercises a function of an authority;

"member" ("*aelod*") includes, unless the context requires otherwise, a co-opted member;

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") means—

- (a) a county council,
- (b) a county borough council,
- (c) a community council,
- (d) a fire and rescue authority constituted by a scheme under section 2 of the Fire and Rescue Services Act 2004(2) or a scheme to which section 4 of that Act applies,
- (e) a National Park authority established under section 63 of the Environment Act 1995(3);

"you" ("*chi*") means you as a member or co-opted member of a relevant authority; and

"your authority" ("*eich awdurdod*") means the relevant authority of which you are a member or co-opted member.

(2) In relation to a community council, references to an authority's monitoring officer and an authority's standards committee are to be read, respectively, as references to the monitoring officer and the standards committee of the county or county borough council which has functions in relation to the community council for which it is responsible under section 56(2) of the Local Government Act 2000.

(1) S.I. 1990/1553 as amended by S.I. 1991/1389; S.I. 1993/1339; S.I. 1998/1918; and S.I. 1999/500.

(2) 2004 c.21.

(3) 1995 c.25.

PART 2

GENERAL PROVISIONS

2.—(1) Save where paragraph 3(a) applies, you must observe this code of conduct —

- (a) whenever you conduct the business, or are present at a meeting, of your authority;
- (b) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting in the role of member to which you were elected or appointed;
- (c) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting as a representative of your authority; or
- (d) at all times and in any capacity, in respect of conduct identified in paragraphs 6(1)(a) and 7.

(2) You should read this code together with the general principles prescribed under section 49(2) of the Local Government Act 2000 in relation to Wales.

3. Where you are elected, appointed or nominated by your authority to serve —

- (a) on another relevant authority, or any other body, which includes a police authority or Local Health Board you must, when acting for that other authority or body, comply with the code of conduct of that other authority or body; or
- (b) on any other body which does not have a code relating to the conduct of its members, you must, when acting for that other body, comply with this code of conduct, except and insofar as it conflicts with any other lawful obligations to which that other body may be subject.

4. You must —

- (a) carry out your duties and responsibilities with due regard to the principle that there should be equality of opportunity for all people, regardless of their gender, race, disability, sexual orientation, age or religion;
- (b) show respect and consideration for others;
- (c) not use bullying behaviour or harass any person; and
- (d) not do anything which compromises, or which is likely to compromise, the impartiality of those who work for, or on behalf of, your authority.

5. You must not —

- (a) disclose confidential information or information which should reasonably be regarded as being of a confidential nature, without the express consent of a person authorised to give such consent, or unless required by law to do so;
- (b) prevent any person from gaining access to information to which that person is entitled by law.

6.—(1) You must —

- (a) not conduct yourself in a manner which could reasonably be regarded as bringing your office or authority into disrepute;
- (b) report, whether through your authority's confidential reporting procedure or direct to the proper authority, any conduct by another member or anyone who works for, or on behalf of, your authority which you reasonably believe involves or is likely to involve criminal behaviour (which for the purposes of this paragraph does not include offences or behaviour capable of punishment by way of a fixed penalty);
- (c) report to the Public Services Ombudsman for Wales and to your authority's monitoring officer any conduct by another member which you reasonably believe breaches this code of conduct;
- (d) not make vexatious, malicious or frivolous complaints against other members or anyone who works for, or on behalf of, your authority.

(2) You must comply with any request of your authority's monitoring officer, or the Public Services Ombudsman for Wales, in connection with an investigation conducted in accordance with their respective statutory powers.

7. You must not —

- (a) in your official capacity or otherwise, use or attempt to use your position improperly to confer on or secure for yourself, or any other person, an advantage or create or avoid for yourself, or any other person, a disadvantage;
- (b) use, or authorise others to use, the resources of your authority —

- (i) imprudently;
- (ii) in breach of your authority's requirements;
- (iii) unlawfully;
- (iv) other than in a manner which is calculated to facilitate, or to be conducive to, the discharge of the functions of the authority or of the office to which you have been elected or appointed;
- (v) improperly for political purposes; or
- (vi) improperly for private purposes.

8. You must —

- (a) when participating in meetings or reaching decisions regarding the business of your authority, do so on the basis of the merits of the circumstances involved and in the public interest having regard to any relevant advice provided by your authority's officers, in particular by —
 - (i) the authority's head of paid service;
 - (ii) the authority's chief finance officer;
 - (iii) the authority's monitoring officer;
 - (iv) the authority's chief legal officer (who should be consulted when there is any doubt as to the authority's power to act, as to whether the action proposed lies within the policy framework agreed by the authority or where the legal consequences of action or failure to act by the authority might have important repercussions);
- (b) give reasons for all decisions in accordance with any statutory requirements and any reasonable additional requirements imposed by your authority.

9. You must —

- (a) observe the law and your authority's rules governing the claiming of expenses and allowances in connection with your duties as a member;
- (b) avoid accepting from anyone gifts, hospitality (other than official hospitality, such as a civic reception or a working lunch duly authorised by your authority), material benefits or services for yourself or any person which might place you, or reasonably appear to place you, under an improper obligation.

PART 3

INTERESTS

Personal Interests

10.—(1) You must in all matters consider whether you have a personal interest, and whether this code of conduct requires you to disclose that interest.

(2) You must regard yourself as having a personal interest in any business of your authority if —

- (a) it relates to, or is likely to affect —
 - (i) any employment or business carried on by you;
 - (ii) any person who employs or has appointed you, any firm in which you are a partner or any company for which you are a remunerated director;
 - (iii) any person, other than your authority, who has made a payment to you in respect of your election or any expenses incurred by you in carrying out your duties as a member;
 - (iv) any corporate body which has a place of business or land in your authority's area, and in which you have a beneficial interest in a class of securities of that body that exceeds the nominal value of £25,000 or one hundredth of the total issued share capital of that body;
 - (v) any contract for goods, services or works made between your authority and you or a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;

- (vi) any land in which you have a beneficial interest and which is in the area of your authority;
- (vii) any land where the landlord is your authority and the tenant is a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;
- (viii) any body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (ix) any —
 - (aa) public authority or body exercising functions of a public nature;
 - (bb) company, industrial and provident society, charity, or body directed to charitable purposes;
 - (cc) body whose principal purposes include the influence of public opinion or policy;
 - (dd) trade union or professional association; or
 - (ee) private club, society or association operating within your authority's area,
 in which you have membership or hold a position of general control or management;
- (x) any land in your authority's area in which you have a licence (alone or jointly with others) to occupy for 28 days or longer;
- (b) a member of the public might reasonably perceive a conflict between your role in taking a decision, upon that business, on behalf of your authority as a whole and your role in representing the interests of constituents in your ward or electoral division; or
- (c) a decision upon it might reasonably be regarded as affecting —
 - (i) your well-being or financial position, or that of a person with whom you live, or any person with whom you have a close personal association;
 - (ii) any employment or business carried on by persons as described in 10(2)(c)(i);
 - (iii) any person who employs or has appointed such persons described in 10(2)(c)(i), any firm in which they are a partner, or any company of which they are directors;
 - (iv) any corporate body in which persons as described in 10(2)(c)(i) have a beneficial interest in a class of securities exceeding the nominal value of £5,000; or
 - (v) any body listed in paragraphs 10(2)(a)(ix)(aa) to (ee) in which persons described in 10(2)(c)(i) hold a position of general control or management,
 to a greater extent than the majority of—
 - (aa) in the case of an authority with electoral divisions or wards, other council tax payers, rate payers or inhabitants of the electoral division or ward, as the case may be, affected by the decision; or
 - (bb) in all other cases, other council tax payers, ratepayers or inhabitants of the authority's area.

Disclosure of Personal Interests

11.—(1) Where you have a personal interest in any business of your authority and you attend a meeting at which that business is considered, you must disclose orally to that meeting the existence and nature of that interest before or at the commencement of that consideration, or when the interest becomes apparent.

(2) Where you have a personal interest in any business of your authority and you make —

- (a) written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) to a member or officer of your authority regarding that business, you should include details of that interest in the written communication; or
- (b) oral representations (whether in person or some form of electronic communication) to a member or officer of your authority you should disclose the interest at the commencement of such representations, or when it becomes apparent to you that you have such an interest, and confirm the representation and interest in writing within 14 days of the representation.

(3) Subject to paragraph 14(1)(b) below, where you have a personal interest in any business of your authority and you have made a decision in exercising a function of an executive or board, you must in relation to that business ensure that any written statement of that decision records the existence and nature of your interest.

(4) You must, in respect of a personal interest not previously disclosed, before or immediately after the close of a meeting where the disclosure is made pursuant to sub-paragraph 11(1), give written notification to your authority in accordance with any requirements identified by your authority's monitoring officer from time to

time but, as a minimum containing —

- (a) details of the personal interest;
- (b) details of the business to which the personal interest relates; and
- (c) your signature.

(5) Where you have agreement from your monitoring officer that the information relating to your personal interest is sensitive information, pursuant to paragraph 16(1), your obligations under this paragraph 11 to disclose such information, whether orally or in writing, are to be replaced with an obligation to disclose the existence of a personal interest and to confirm that your monitoring officer has agreed that the nature of such personal interest is sensitive information.

(6) For the purposes of sub-paragraph (4), a personal interest will only be deemed to have been previously disclosed if written notification has been provided in accordance with this code since the last date on which you were elected, appointed or nominated as a member of your authority.

(7) For the purposes of sub-paragraph (3), where no written notice is provided in accordance with that paragraph you will be deemed as not to have declared a personal interest in accordance with this code.

Prejudicial Interests

12.—(1) Subject to sub-paragraph (2) below, where you have a personal interest in any business of your authority you also have a prejudicial interest in that business if the interest is one which a member of the public with knowledge of the relevant facts would reasonably regard as so significant that it is likely to prejudice your judgement of the public interest.

(2) Subject to sub-paragraph (3), you will not be regarded as having a prejudicial interest in any business where that business—

(a) relates to —

- (i) another relevant authority of which you are also a member;
- (ii) another public authority or body exercising functions of a public nature in which you hold a position of general control or management;
- (iii) a body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (iv) your role as a school governor (where not appointed or nominated by your authority) unless it relates particularly to the school of which you are a governor;
- (v) your role as a member of a Local Health Board where you have not been appointed or nominated by your authority;

(b) relates to —

- (i) the housing functions of your authority where you hold a tenancy or lease with your authority, provided that you do not have arrears of rent with your authority of more than two months, and provided that those functions do not relate particularly to your tenancy or lease;
- (ii) the functions of your authority in respect of school meals, transport and travelling expenses, where you are a guardian, parent, grandparent or have parental responsibility (as defined in section 3 of the Children Act 1989) of a child in full time education, unless it relates particularly to the school which that child attends;
- (iii) the functions of your authority in respect of statutory sick pay under Part XI of the Social Security Contributions and Benefits Act 1992, where you are in receipt of, or are entitled to the receipt of such pay from your authority;
- (iv) the functions of your authority in respect of an allowance or payment made under sections 22(5), 24(4) and 173 to 176 of the Local Government Act 1972, an allowance or pension under section 18 of the Local Government and Housing Act 1989 or an allowance or payment under section 100 of the Local Government Act 2000;

(c) your role as a community councillor in relation to a grant, loan or other form of financial assistance made by your community council to community or voluntary organisations up to a maximum of £500.

(3) The exemptions in subparagraph (2)(a) do not apply where the business relates to the determination of any approval, consent, licence, permission or registration.

Overview and Scrutiny Committees

13. You also have a prejudicial interest in any business before an overview and scrutiny committee of your authority (or of a sub-committee of such a committee) where—

- (a) that business relates to a decision made (whether implemented or not) or action taken by your authority's executive, board or another of your authority's committees, sub-committees, joint committees or joint sub-committees; and
- (b) at the time the decision was made or action was taken, you were a member of the executive, board, committee, sub-committee, joint-committee or joint sub-committee mentioned in sub-paragraph (a) and you were present when that decision was made or action was taken.

Participation in Relation to Disclosed Interests

14.—(1) Subject to sub-paragraphs (2), (3) and (4), where you have a prejudicial interest in any business of your authority you must, unless you have obtained a dispensation from your authority's standards committee —

- (a) withdraw from the room, chamber or place where a meeting considering the business is being held—
 - (i) where sub-paragraph (2) applies, immediately after the period for making representations, answering questions or giving evidence relating to the business has ended and in any event before further consideration of the business begins, whether or not the public are allowed to remain in attendance for such consideration; or
 - (ii) in any other case, whenever it becomes apparent that that business is being considered at that meeting;
- (b) not exercise executive or board functions in relation to that business;
- (c) not seek to influence a decision about that business;
- (d) not make any written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) in relation to that business; and
- (e) not make any oral representations (whether in person or some form of electronic communication) in respect of that business or immediately cease to make such oral representations when the prejudicial interest becomes apparent.

(2) Where you have a prejudicial interest in any business of your authority you may attend a meeting but only for the purpose of making representations, answering questions or giving evidence relating to the business, provided that the public are also allowed to attend the meeting for the same purpose, whether under a statutory right or otherwise.

(3) Sub-paragraph (1) does not prevent you attending and participating in a meeting if —

- (a) you are required to attend a meeting of an overview or scrutiny committee, by such committee exercising its statutory powers; or
- (b) you have the benefit of a dispensation provided that you —
 - (i) state at the meeting that you are relying on the dispensation; and
 - (ii) before or immediately after the close of the meeting give written notification to your authority containing —
 - (aa) details of the prejudicial interest;
 - (bb) details of the business to which the prejudicial interest relates;
 - (cc) details of, and the date on which, the dispensation was granted; and
 - (dd) your signature.

(4) Where you have a prejudicial interest and are making written or oral representations to your authority in reliance upon a dispensation, you must provide details of the dispensation within any such written or oral representation and, in the latter case, provide written notification to your authority within 14 days of making the representation.

PART 4

THE REGISTER OF MEMBERS' INTERESTS

Registration of Financial and Other Interests and Memberships and Management Positions

15.—(1) Subject to sub-paragraph (3), you must, within 28 days of—

- (a) your authority's code of conduct being adopted or the mandatory provisions of this model code being applied to your authority; or
- (b) your election or appointment to office (if that is later),

register your financial interests and other interests, where they fall within a category mentioned in paragraph 10(2)(a) in your authority's register maintained under section 81(1) of the Local Government Act 2000 by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any new personal interest or change to any personal interest registered under sub-paragraph (1), register that new personal interest or change by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(3) Sub-paragraphs (1) and (2) do not apply to sensitive information determined in accordance with paragraph 16(1).

(4) Sub-paragraph (1) will not apply if you are a member of a relevant authority which is a community council when you act in your capacity as a member of such an authority.

Sensitive information

16.—(1) Where you consider that the information relating to any of your personal interests is sensitive information, and your authority's monitoring officer agrees, you need not include that information when registering that interest, or, as the case may be, a change to the interest under paragraph 15.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any change of circumstances which means that information excluded under sub-paragraph (1) is no longer sensitive information, notify your authority's monitoring officer asking that the information be included in your authority's register of members' interests.

(3) In this code, "sensitive information" ("*gwybodaeth sensitif*") means information whose availability for inspection by the public creates, or is likely to create, a serious risk that you or a person who lives with you may be subjected to violence or intimidation.

Registration of Gifts and Hospitality

17. You must, within 28 days of receiving any gift, hospitality, material benefit or advantage above a value specified in a resolution of your authority, provide written notification to your authority's monitoring officer of the existence and nature of that gift, hospitality, material benefit or advantage.

Y Cod Ymddygiad

ar gyfer aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru

Canllawiau gan Ombwdsmon
Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
ar gyfer aelodau cynghorau cymuned

Rhagair

Mae'r canllawiau diwygiedig hyn a ddarparwyd gennyf fi, Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, yn rhoi trosolwg ar y Cod Ymddygiad Enghreifftiol ("y Cod") a gyflwynwyd yn 2008 (fel y'i diwygiwyd 1 Ebrill 2016). Eu bwriad yw'ch helpu chi fel aelod i ddeall eich rhwymedigaethau o dan y Cod. Mae'r Cod yn gymwys i holl aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau lleol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parc cenedlaethol yng Nghymru. Fel aelod, mae'n ofynnol i chi ymrwymo iddo wrth ddatgan eich bod yn derbyn eich swydd. Nid yw'r Cod yn gymwys i weithredoedd awdurdodau yn eu cyfanrwydd, nac i ymddygiad eu swyddogion na'u cyflogeion. Mae cod ymddygiad ar wahân ar gyfer swyddogion awdurdodau lleol yng Nghymru.

Mae hon yn fersiwn ar wahân o'm hail ganllawiau fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar gyfer cynghorwyr tref a chymuned (a elwir drwy gydol y canllawiau hyn yn gynghorwyr cymuned). Mae sawl rhan o'r canllawiau hyn yn wahanol i'm canllawiau i gynghorwyr sir gan eu bod yn cydnabod y rôl wahanol y mae cynghorwyr cymuned yn ei chyflawni.

Fy amcan yn y tudalennau sy'n dilyn yw eich helpu i ddeall y Cod a'i ofynion yn gyffredinol. Mae Rhan 1 yn cynnwys cyflwyniad ac mae Rhan 2 yn amlinellu'ch dyletswyddau o dan y Cod, gan gyfeirio at baragraffau penodol lle ceir rhagor o wybodaeth. Mae Rhannau 3 a 4 yn delio â materion cyffredinol sy'n ymwneud â buddiannau, a'u nod yw egluro nifer o ddarpariaethau sydd yn Rhannau 3 a 4 o'r Cod. Gallwch gael copi o'r Cod drwy ofyn i'ch Clerc.

Bwriad y canllawiau hyn yw eich helpu i ddeall y Cod a sut i'w gymhwyso, ond ni ellir rhoi sylw i bob sefyllfa bosibl. Yn y pen draw, chi sy'n gyfrifol am gymryd cyngor penodol gan eich Clerc neu Swyddog Monitro a phenderfynu ar y cwrs gweithredu mwyaf priodol.

Rwyf wedi defnyddio enghreifftiau drwy gydol yr adroddiad i ddangos sut y mae'r canllawiau'n gweithio. Mae'r enghreifftiau hyn yn achosion gwirioneddol sydd wedi'u hystyried gan fy swyddfa, ac maent hefyd yn cynnwys penderfyniadau a wnaed gan bwyllgorau safonau lleol a Phanel Dyfarnu Cymru. Mae'n bosibl mai fy rhagflaenydd sydd wedi gwneud rhai o'r penderfyniadau hyn, ond er hwylustod, byddaf yn cyfeirio atynt drwy gydol y ddogfen fel fy mhenderfyniadau fy hun. Cyhoeddir rhagor o enghreifftiau o achosion diweddar bob chwarter yn "Coflyfr y Cod Ymddygiad" sydd ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon-cymru.org.uk

Fel aelod, cynigir hyfforddiant i chi ar y Cod, gan eich Clerc, gan Swyddog Monitro neu gan gorff cynrychiadol. Rwy'n disgwyl i bob aelod fanteisio ar hyfforddiant o'r fath, gan gynnwys cyrsiau diweddar, i sicrhau ei fod yn gwbl ymwybodol o'r darpariaethau yn y Cod a'r safonau y disgwylir iddynt eu harddel mewn bywyd cyhoeddus. Rwyf yn annog aelodau i ddefnyddio unrhyw drefniadau lleol sydd ar waith i ddelio â chwynion am eu cyd-aelodau.

Rwyf yn bryderus o hyd ynghylch nifer y cwynion lefel isel sy'n dod i law. Er ei bod yn ymddangos bod y cwynion hyn yn deillio o nifer bach o aelodau, yn y cyfnod anodd hwn o gyny cyhoeddus, mae'n bwysicach fyth ein bod yn defnyddio adnoddau fy swyddfa yn

effeithiol a bod unrhyw ymchwiliad a wneir yn gymesur ac yn angenrheidiol er budd y cyhoedd yn gyffredinol.

Dylem barhau i gydweithio i godi safonau a chreu diwylliant lle caiff aelodau eu parchu am fod yn anhunanol, yn wrthrychol ac yn barchus eu hymddygiad. Os gwnawn ni hynny, gallwn feithrin ymddiriedaeth y cyhoedd yn ein sefydliadau democrataidd a hyrwyddo llywodraethu da er budd pobl ein holl gymunedau.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Nick Bennett', enclosed within a thin black rectangular border.

Nick Bennett

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, Gorffennaf 2016

Dyroddwyd y canllawiau statudol hyn gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru o dan Adran 68 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ar gyfer aelodau etholedig, aelodau cyfetholedig ac aelodau a benodir ar gynghorau tref a chymuned yng Nghymru.

Mae canllawiau ar wahân ar gael i aelodau sydd wedi'u ethol, eu cyfethol a'u penodi i gynghorau sir, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parc cenedlaethol yng Nghymru.

Cydnabyddiaeth

Mae'r canllawiau hyn yn gwneud defnydd o'r canllawiau a gafodd eu paratoi a'u dyroddi gan Standards for England ar y Cod Ymddygiad blaenorol ar gyfer Lloegr. Maent wedi cael eu helaethu a'u diwygio i gyfeirio at God Cymru a'r cyd-destun Cymreig.

Hoffwn ddiolch i adran gwasanaethau cyfreithiol Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf am gael defnyddio ei siartiau llif ar fuddiannau. Cyhoeddwyd yr argraffiad cyntaf ym mis Ebrill 2010. Cyhoeddwyd yr argraffiad hwn Gorffennaf 2016.

Cynnwys

Tudalen

Rhan 1 – Cyflwyniad

Yr Egwyddorion	6
Penderfynu pryd mae'r	11
Cod yn gymwys i chi	12

Rhan 2 – Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod

• Cydraddoldeb	14
• Trin pobl eraill gyda pharch ac ystyriaeth	15
• Bwlio ac aflonyddu	17
• Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod	18
• Datgelu gwybodaeth gyfrinachol	19
• Atal mynediad at wybodaeth	20
• Anfri	21
• Rhoi gwybod am dorri gofynion y Cod	22
• Cwynion blinderus	22
• Cydweithredu ag ymchwiliadau	23
• Camfanteisio ar eich swydd	24
• Adnoddau'r awdurdod	25
• Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig	25
• Gwneud penderfyniadau'n wrthrychol	26
• Ystyried cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau	27
• Treuliau	27
• Rhoddion a lletygarwch	27

Rhan 3 – Buddiannau personol a rhagfarnus

• Buddiannau Personol	28
• Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant personol	32
• Buddiannau Rhagfarnus	32
• Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus	33
• Goddefebau	35

Rhan 4 – Cofrestru Buddiannau

• Rhoddion a lletygarwch	36
--------------------------	----

Atodiad – Siart Llif Buddiannau

38

1. Cyflwyniad

Crëwyd fframwaith moesegol newydd i lywodraeth leol yng Nghymru drwy Ddeddf Llywodraeth Leol 2000. Creodd bŵer i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ddyroddi cod ymddygiad enghreifftiol a fyddai'n gymwys i aelodau ac aelodau cyfetholedig yr holl awdurdodau perthnasol yng Nghymru. Trosglwyddwyd y pŵer hwn i Weinidogion Cymru gan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Yn 2008, dyroddwyd y Cod Ymddygiad Enghreifftiol presennol (fel y'i diwygiwyd 1 Ebrill 2016) gan Weinidogion Cymru ac mae'n ofynnol i bob awdurdod perthnasol ei fabwysiadu.

Fe'i gwnaed yn ofynnol i awdurdodau fabwysiadu'r Cod enghreifftiol yn gyfan, ond gallent wneud ychwanegiadau i'r Cod, ar yr amod bod y rhain yn gyson â'r Cod enghreifftiol. Y bwriad wrth wneud hyn oedd rhoi sicrwydd i aelodau a'r cyhoedd o ran pa safonau a ddisgwylir. Mae'n helpu i sicrhau cysondeb rhwng awdurdodau perthnasol, gan osgoi dryswch i aelodau sydd ar fwy nag un awdurdod ac i'r cyhoedd.

Mae'n ofynnol bod pwyllgorau safonau'r prif gynghorau'n helpu aelodau ac aelodau cyfetholedig o gynghorau tref a chymuned yn eu hardal i gydymffurfio â'r Cod, ac yn trefnu i ddarparu cyngor a hyfforddiant. Rwyf yn argymhell yn gryf fod pob aelod yn dilyn hyfforddiant ac yn cymryd cyngor pan gaiff ei gynnig.

Er nad yw cynghorwyr cymuned yn gweithredu ar gyrff sy'n gwneud penderfyniadau fel pwyllgorau cynllunio, bydd gofyn i chi wneud penderfyniadau ar ddyrannu arian o'ch praesept a chynnig arweiniad, drwy ddefnyddio'ch gwybodaeth leol werthfawr, i'r Cyngor Sir am effaith ceisiadau cynllunio. Felly mae'n hanfodol eich bod yn gwbl ymwybodol o'r Cod a'i oblygiadau i'ch penderfyniadau ac a ddylech chi fod yn rhan o'r broses o wneud penderfyniad ai peidio. Gan ystyried hyn, rwyf yn argymhell bod pob cynghorydd yn cael hyfforddiant ar y Cod cyn gynted â phosibl ar ôl dechrau yn ei swydd.

Fel aelod, wrth lofnodi'r datganiad i dderbyn eich swydd, byddwch yn cadarnhau'ch ymrwymiad i gydymffurfio â'r Cod. Eich cyfrifoldeb personol chi yw sicrhau'ch bod yn deall eich rhwymedigaethau o dan y Cod ac yn gweithredu mewn ffordd sy'n dangos eich bod wedi ymrwymo i gyrraedd y safonau ymddygiad uchel a ddisgwylir gennych fel aelod. Chi sy'n gyfrifol yn y pen draw, fel aelod, am y penderfyniadau a wnewch a gellir eich dal yn atebol amdanynt. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu y gallwch wneud penderfyniadau sy'n torri'r Cod neu'n mynd yn groes i gyngor dim ond am mai chi sy'n gyfrifol am y penderfyniad. Mae'r canllawiau hyn yn egluro'r cyfyngiadau y disgwylir i chi weithredu o danynt er mwyn sicrhau bod aelodau o'r cyhoedd yn gallu ymddiried yn y ffordd y mae awdurdodau yng Nghymru'n gwneud eu penderfyniadau.

Fy rôl i fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yw ymchwilio i gwynion bod aelodau o awdurdodau lleol yng Nghymru wedi torri'r Cod. Wrth benderfynu a fyddaf yn ymchwilio i gŵyn neu a fyddaf yn parhau i ymchwilio i doriad ar ofynion y Cod, byddaf yn defnyddio prawf dau gam. Yn y cam cyntaf, byddaf yn ceisio darganfod a oes tystiolaeth uniongyrchol bod y Cod wedi'i dorri. Lefel y prawf sydd ei angen yw 'yn ôl pwysau tebygolrwydd'.

Os bodlonir y prawf am dystiolaeth, yn yr ail gam byddaf yn ystyried a oes angen ymchwilio neu gyfeirio'r gŵyn at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru er budd y cyhoedd. Mae rhai o'r ffactorau budd cyhoeddus y byddaf yn eu hystyried wedi'u dangos isod. Nid yw'r rhestr o'r ffactorau hyn yn gyflawn a bydd y pwys a roddir ar bob un ohonynt yn amrywio yn ôl y ffeithiau a'r rhinweddau ym mhob achos.

Mae'r ffactorau budd cyhoeddus yn cynnwys:

- difrifoldeb y toriad
- a oedd yr aelod wedi ceisio cael elw personol yn fwriadol iddo'i hun neu i berson arall ar draul y cyhoedd
- a yw amgylchiadau'r toriad yn golygu bod yr aelod wedi camfanteisio ar safle o ymddiriedaeth neu awdurdod ac wedi achosi niwed i berson
- a oedd y toriad wedi'i ysgogi gan unrhyw fath o wahaniaethu yn erbyn cefndir ethnig neu genedlaethol y dioddefwr, neu ei rywedd, anabledd, oed, crefydd neu gred, cyfeiriadedd rhywiol neu hunaniaeth ryweddol
- a oes dystiolaeth o ymddygiad tebyg blaenorol ar ran yr aelod
- a oes angen ymchwilio neu gyfeirio'r gŵyn at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru er mwyn cynnal ymddiriedaeth y cyhoedd mewn aelodau etholedig yng Nghymru
- a yw ymchwilio neu gyfeirio at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn ymateb cymesur, hynny yw, a yw'n debygol y byddai'r toriad yn arwain at osod sanctiwn ar yr aelod (byddaf yn ystyried y canlyniadau i achosion blaenorol a ystyriwyd gan bwyllgorau safonau ledled Cymru a Phanel Dyfarnu Cymru), ac a fyddai'r defnydd o adnoddau wrth gynnal ymchwiliad neu wrandawriad gan bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn cael ei ystyried yn ormodol o'i gymharu ag unrhyw sanctiwn tebygol.

Mae gennyf ddisgresiwn sylweddol o ran a fyddaf yn cychwyn neu'n parhau ag ymchwiliad. Rwyf wedi diwygio'r prawf dau gam a fabwysiadwyd gan fy rhagflaenydd er mwyn dangos yn gliriach sut y byddaf yn arfer fy nisgresiwn fel arfer ac er mwyn sicrhau elfen o gysondeb a sicrwydd yn y penderfyniadau rwyf yn eu gwneud.

Mae crynodeb o'r broses y byddaf yn ei dilyn i ymchwilio i gwynion ar fy ngwefan yn

www.ombwdsmon-cymru.org.uk

Lle'r oedd hynny'n bosibl, rwyf wedi defnyddio enghreifftiau yn y canllawiau hyn o achosion a gyfeiriwyd ataf ac sy'n berthnasol i gynghorau cymuned. Os nad oedd hyn yn bosibl rwyf wedi rhoi enghreifftiau o sefyllfaoedd posibl sy'n dangos sut y gellid torri gofynion y Cod wrth gyflawni'ch rôl.

Proses Ddatrys Leol

Mae'r rhan fwyaf o awdurdodau lleol Cymru wedi rhoi gweithdrefnau datrys lleol ar waith i ddellio â chwynion lefel isel sydd wedi'u gwneud gan aelod yn erbyn cyd-aelod. Mae'r trefniadau hyn yn profi'n effeithiol wrth ddatrys nifer o gwynion o'r math hwn. Rwyf o blaid ymestyn y trefniadau hyn i gynnwys cynghorau cymuned. Fel arfer, mae'r cwynion hyn yn ymwneud â honiadau o fethu â dangos parch ac ystyriaeth at eraill yn unol â pharagraff 4(b) o'r Cod neu'r ddyletswydd i beidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu ddibwys yn erbyn aelodau eraill o dan baragraff 6(1)(ch) o'r Cod. Er bod modd o hyd i aelod ddod â chwyn ataf yn uniongyrchol am gyd-aelod, os yw'r gwyn yn ymwneud â mater sy'n dod o dan baragraffau 4(b) a 6(1)(ch), mae'n debygol iawn y byddaf yn cyfeirio'r mater hwn yn ôl at Swyddog Monitro'r Cyngor i'w ystyried o dan y broses hon. Yn fy marn i, mae'n fwy priodol bod cwynion o'r fath yn cael eu datrys yn anffurfiol yn lleol er mwyn cyflymu'r broses gwyno a sicrhau bod fy adnoddau'n cael eu rhoi at ymchwil i gwynion difrifol.

Nod y broses ddatrys leol yw datrys materion yn gynnar fel na fydd y sefyllfa'n gwaethygu'n ddiangen gan wneud drwg, o bosibl, i gysylltiadau personol o fewn yr awdurdod ac i enw da'r awdurdod. Gall y broses arwain at ymddiheuriad gan yr aelod y gwnaed y gwyn amdano. Fodd bynnag, os bydd aelod wedi torri protocol lleol ei awdurdod dro ar ôl tro, yna byddwn yn disgwyl i'r Swyddog Monitro gyfeirio'r mater yn ôl ataf i. Os gwelaf fod patrwm yn codi o gyflwyno cwynion tebyg i mi gan yr un aelodau, byddaf yn ei ystyried yn fater difrifol ac yn penderfynu a yw cyflwyno cwynion o'r fath yn ddi-baid yn ymddygiad y dylid ymchwilio iddo ar ei ben ei hun am ei fod o bosibl yn torri'r Cod.

Pan fyddaf wedi ymchwilio i gwyn, efallai y byddaf yn cyfeirio'r achos at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru i wneud penderfyniad. Bydd hyn yn dibynnu ar natur ac amgylchiadau unigol yr achos honedig o dorri'r Cod. Wrth gyhoeddi fy adroddiad byddaf yn pwysu a mesur ac yn dadansoddi'r dystiolaeth sydd wedi'i chasglu, ac yn llunio fy nghasgliadau ynghylch a oes awgrym bod y Cod wedi cael ei dorri. Serch hynny, y pwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn unig sydd â'r awdurdod i wneud penderfyniad.

Pwyllgorau Safonau

Mae pwyllgorau safonau'n cynnwys aelodau lleyg annibynnol ac aelodau etholedig yr awdurdod. Pan fyddaf yn cyfeirio achos at bwyllgor safonau, ei rôl yw penderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac a ddylid gosod sancsiwn. Yn fy marn i, dylid cynnal gwrandawiadau'n gyhoeddus oni bai fod rhesymau dilys dros beidio â gwneud hynny er mwyn hyrwyddo hyder y cyhoedd yn safonau bywyd cyhoeddus. Os bydd pwyllgor safonau yn dod i'r casgliad bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu â chydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod perthnasol, gall benderfynu:

- nad oes angen cymryd camau mewn perthynas â'r methiant hwnnw
- y dylid ceryddu'r aelod neu aelod cyfetholedig drwy roi cerydd cyhoeddus, neu

- y dylid atal yr aelod neu aelod cyfetholedig, neu ei atal yn rhannol, rhag bod yn aelod o'r awdurdod hwnnw am gyfnod nad yw'n fwy na chwe mis neu, os yw'n fyrrach, gweddi cyfnod yr aelod yn ei swydd.

Gall aelod ofyn am ganiatâd gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru i apelio iddo yn erbyn penderfyniad gan bwyllgor safonau.

Panel Dyfarnu Cymru

Pan fyddaf yn cyfeirio achos at Banel Dyfarnu Cymru, ei rôl ef hefyd yw penderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac a ddylid gosod sancsiwn. Yn ogystal â hyn, bydd yn ystyried unrhyw apelau, os cafwyd caniatâd i'w cyflwyno, yn erbyn penderfyniad gan bwyllgor safonau. Y pwerau sydd ar gael i'r Panel wrth benderfynu bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu â chydymffurfio â'r Cod yw:

- anghymhwysu'r ymatebydd rhag bod, neu rhag dod, yn aelod o'r awdurdod perthnasol cysylltiedig neu o unrhyw awdurdod perthnasol arall am gyfnod o hyd at bum mlynedd
- atal yr ymatebydd, neu ei atal yn rhannol, rhag bod yn aelod neu aelod cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol cysylltiedig am hyd at 12 mis, neu
- beidio â chymryd camau mewn perthynas â thorri'r Cod. Mewn achosion o'r fath, gall y Panel dybio ei bod yn briodol rhybuddio'r aelod o ran ei ymddygiad yn y dyfodol. Os cofnodwyd rhybudd o'r fath, mae'n debygol o gael ei ystyried yn ystod unrhyw wrandawriad yn y dyfodol lle cafwyd eto fod yr aelod wedi methu â chydymffurfio â darpariaethau'r Cod.

Lle mae pwyllgor safonau neu'r Panel wedi atal aelod neu aelod cyfetholedig, neu ei atal yn rhannol, bydd yn ofynnol o hyd fod yr aelod hwnnw'n cydymffurfio â'r Cod, yn enwedig y darpariaethau sydd ym mharagraff 6(1)(a) (dwyn anfri ar swydd aelod neu awdurdod) a pharagraff 7 (defnyddio safle aelod yn amhriodol).

Rôl y Clerc

Mae'r Clerc yn cael ei gyflogi gan eich Cyngor ac mae'n cyflawni nifer o dasgau gan gynnwys darparu cymorth gweinyddol i'r Cyngor, cynghori ar ddatblygu polisiau a gweithdrefnau ynghyd â chynghori'r Cyngor ar weithredu a defnyddio ei weithdrefnau. Darparu cymorth yw rôl y Clerc ac ato ef y dylech droi yn y lle cyntaf os bydd angen cyngor arnoch chi.

Mae rôl y Clerc yn gymhleth a bydd yn gallu cynghori cynghorwyr ar ddeddfwriaeth berthnasol, gan gynnwys materion sy'n ymwneud â'r Cod a rheolau sefydlog y Cyngor. Bydd y Clerc yn cydweithio'n agos â'r Cadeirydd i sicrhau bod gweithdrefnau priodol yn cael eu dilyn mewn cyfarfodydd a bod yr holl wybodaeth angenrheidiol ar gael i gynghorwyr er mwyn iddynt allu gwneud penderfyniadau ar sail gwybodaeth. Gall Clercod ofyn am gyngor gan Swyddog Monitro y cyngor sir perthnasol (gweler isod).

Mae'r Clerc yn cael ei gyflogi gan y Cyngor, ac nid yw'n ofynnol iddo ddilyn y Cod. Mae

unrhyw faterion sy'n ymwneud â pherfformiad y Clerc yn faterion personél, a dylid dilyn gweithdrefnau cyflogaeth priodol i ddellio â'r materion hynny. Ni all yr Ombwdsmon ystyried cwynion sy'n ymwneud â pherfformiad y Clerc; mae hyn yn fater i'r Cyngor fel cyflogwr y Clerc.

Rôl y Swyddog Monitro

Mae'r Swyddog Monitro yn cael ei gyflogi gan y Cyngor Sir. Ymhlith nifer o bethau eraill, bydd yn cynghori ac yn helpu cynghorwyr sir. Gall Swyddogion Monitro gynnig rhywfaint o hyfforddiant i gynghorau cymuned.

Mae'r Swyddog Monitro yn cyflawni rôl bwysig yn y broses ddatrys leol a amlinellwyd uchod, a bydd hefyd yn cydweithio'n agos drwy gynghori'r Pwyllgor Safonau. Dylech bob tro ofyn i'ch Clerc yn gyntaf am unrhyw arweiniad neu wybodaeth. Mae'n bosibl y bydd y Swyddog Monitro yn gallu darparu gwybodaeth i chi os na fydd y Clerc ar gael.

Yr Egwyddorion

Mae Deddf Llywodraeth Leol wedi rhoi pŵer i'r Cynulliad Cenedlaethol i ddyroddi egwyddorion y mae'n rhaid i chi roi sylw iddynt wrth ymgymryd â'ch rôl fel aelod. Mae'r Cod wedi'i seilio ar yr egwyddorion hyn sy'n ceisio hyrwyddo'r safonau uchaf posibl. Mae'r egwyddorion hyn yn deillio o 7 Egwyddor Bywyd Cyhoeddus a amlinellwyd yn Adroddiad Nolan "Standards of Conduct in Local Government in England, Scotland and Wales". Ychwanegwyd tair egwyddor bellach at y rhain: dyletswydd i gynnal y gyfraith, stiwardiaeth briodol dros adnoddau'r Cyngor a chydaddoldeb a pharch at eraill.

Mae aelodau a etholir i awdurdodau lleol yn rhoi'n hael o'u hamser a'u hymroddiad er budd eu cymunedau. Mae'r egwyddorion yn gosod fframwaith ar gyfer sianelu'ch ymroddiad mewn ffordd a fydd yn adlewyrchu'n dda arnoch chi a'ch awdurdod, ac a fydd yn rhoi hyder i'ch cymunedau yn y ffordd y mae'r awdurdod yn cael ei reoli.

Pwrrpas y gwahanol Adrannau o'r Cod yw'ch helpu i roi'r Egwyddorion ar waith. Er enghraifft, mae egwyddor Anhunanoldeb yn cael ei thrafod yn Adran 7 o'r Cod – Anhunanoldeb a Stiwardiaeth. Mae'r egwyddorion presennol wedi'u nodi mewn offeryn statudol* ac maent wedi'u disgrifio isod.

1. Anhunanoldeb

Rhaid i aelodau weithredu'n llwyr er lles y cyhoedd. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio eu safle fel aelodau'n amhriodol i roi mantais, neu osgoi anfantais, iddyn nhw eu hunain, neu i roi mantais neu anfantais yn amhriodol i eraill.

2. Gonestrwydd

Rhaid i aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn ffordd sy'n diogelu budd y cyhoedd.

¹ Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001 SI 2001 Rhif 2276 (W.166)

3. Uniondeb a Gwedduster

Rhaid i aelodau beidio â'u rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle mae amheuaeth yn codi ynghylch eu huniondeb oherwydd unrhyw rwymedigaeth ariannol neu rwymedigaeth arall i unigolion neu sefydliadau a all geisio dylanwadu arnynt wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i aelodau bob amser osgoi ymddygiad sy'n ymddangos felly.

4. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith

Rhaid i aelodau weithredu i gynnal y gyfraith a gweithredu bob amser yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i rhoi iddynt.

5. Stiwardiaeth

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau, rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon a darbodus.

6. Penderfynu'n Wrthrychol

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau, gan gynnwys penodi i swyddi, dyfarnu contractau, neu argymhell bod unigolion yn cael gwobrau neu fuddion, rhaid i aelodau benderfynu ar sail teilyngdod. Er bod rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol gan swyddogion ac er ei bod yn briodol iddynt ystyried barn pobl eraill, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu ar eu safbwynt ac, os yw'n briodol, sut y byddant yn pleidleisio ar fater penodol.

7. Cydraddoldeb a Pharch

Rhaid i aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb, beth bynnag fo'u rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at bobl eraill.

8. Bod yn Agored

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau mai'r unig gyfyngu ar ddatgelu gwybodaeth fydd hynny sy'n unol â'r gyfraith.

9. Atebolrwydd

Mae aelodau'n atebol i'r etholwyr ac i'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am y ffordd y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i dderbyn unrhyw graffu ar eu gweithredoedd sy'n briodol.

10. Arweinyddiaeth

Rhaid i aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arwain a gosod esiampl er mwyn hybu ymddiriedaeth y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd ac uniondeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i gyflogeion eraill.

Nid yw'r egwyddorion yn rhan o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol, felly nid yw methu â chydymffurfio â'r Egwyddorion yn gyfystyr â thorri'r Cod. Er hynny, mae'n debygol y byddai

methu â chydymffurfio ag egwyddor ynghylch cydraddoldeb a pharch, er enghraifft, yn golygu bod gofynion paragraffau 4(a) a 4(b) o'r Cod wedi'u torri mewn perthynas â chyfle cyfartal a pharch.

Fodd bynnag, mae'r Egwyddorion yn cynnig sylfaen gadarn i'ch ymddygiad yn eich swydd ac rwyf yn annog aelodau i roi sylw **iddynt bob amser**.

Penderfynu pa bryd y bydd y Cod yn gymwys i chi

Ystyriwch eich ymddygiad yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat

Gweler paragraffau 2 a 3

Mae gan aelodau hawl i breifatrwydd yn eu bywyd personol, ac mae nifer o'r darpariaethau yn y Cod yn gymwys i chi dim ond pan fyddwch yn cyflawni'ch rôl fel aelod neu'n cynrychioli'ch awdurdod. Fodd bynnag, gan fod amgylchiadau lle byddai'ch ymddygiad yn eich bywyd preifat yn gallu effeithio ar uniondeb ac enw da'ch awdurdod, mae rhai darpariaethau yn y Cod a fydd yn gymwys i chi bob amser.

Wrth benderfynu a yw'r Cod yn gymwys i chi ar adeg benodol, byddaf yn rhoi sylw i'r amgylchiadau penodol ac i natur eich ymddygiad ar y pryd.

Cyn ystyried eich rhwymedigaethau o dan y Cod, dylech ystyried yn gyntaf a yw'r Cod yn gymwys ac, os yw'n gymwys, pa ddarpariaethau ynddo.

Pryd fydd y Cod yn gymwys?

- **Pryd bynnag rydych yn gweithredu yn rhinwedd eich swydd**, gan gynnwys pryd bynnag rydych yn cyflawni busnes eich awdurdod neu'n gweithredu, yn honni gweithredu, neu'n rhoi'r argraff o weithredu yn rhinwedd eich swydd fel aelod neu gynrychiolydd i'ch awdurdod
- **Bob amser**, os ydych yn ymddwyn mewn modd y gellid ystyried yn rhesymol ei fod yn dwyn **anfri** ar eich swydd neu'ch awdurdod neu os ydych yn defnyddio neu'n **ceisio defnyddio'ch safle i gael mantais neu osgoi anfantais** i chi'ch hun neu i unrhyw berson arall neu os ydych yn **camddefnyddio adnoddau'ch awdurdod**.

Os ydych yn gweithredu fel cynrychiolydd i'ch Cyngor ar awdurdod perthnasol arall, neu unrhyw gorff arall, rhaid i chi gydymffurfio, wrth weithredu ar ran yr awdurdod arall hwnnw, â chod ymddygiad yr awdurdod hwnnw. Os yw'ch Cyngor wedi'ch enwebu'n ymddiriedolwr i elusen, wrth weithredu yn y swydd honno rhaid i chi wneud hynny er budd pennaf yr elusen honno, yn unol â chyfraith elusennau a'r canllawiau sydd wedi'u gosod gan y Comisiwn Elusennau (gweler ei wefan: www.charity-commission.gov.uk).

Os ydych yn gweithredu fel cynrychiolydd i'ch Cyngor ar gorff arall, er enghraifft ar bwyllgor sy'n cynnal digwyddiad penodol, sydd heb god ymddygiad sy'n ymwneud â'i aelodau, rhaid i chi gydymffurfio â Chod eich Cyngor eich hun oni bai ei fod yn gwrthdaro ag unrhyw ofynion

cyfreithiol y mae'r corff arall yn gorfod cydymffurfio â nhw.

Os byddwch yn cyfeirio atoch chi'ch hun fel cynghorydd, bydd y Cod yn gymwys i chi. Mae hyn yn gymwys i sgysiau, ysgrifennu, neu'ch defnydd o gyfryngau electronig. Mae nifer y cwynion yr wyf wedi'u cael ynghylch y defnydd o Facebook, blogiau a Twitter wedi cynyddu'n sylweddol. Os byddwch yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd neu os yw'n glir bod eich sylwadau'n ymwneud â'ch rôl, yna bydd y Cod yn gymwys i'r sylwadau hynny. Hyd yn oed os na fyddwch yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd, fe allai'ch sylwadau gael yr effaith o ddwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod ac felly gallent dorri'r gofynion ym mharagraff 6(1)(a) o'r Cod.

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi llunio canllawiau defnyddiol ar gyfryngau cymdeithasol o'r enw "Cyfryngau Cymdeithasol: Canllaw i Gynghorwyr". Mae'r canllawiau'n ceisio rhoi syniad cliriach i chi ynghylch sut y gallwch ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol, y peryglon posibl a sut i'w hosgoi. Maent ar gael ar ei gwefan yn www.wlga.gov.uk neu drwy ffonio 029 2046 8600.

Os cewch eich atal o'ch swydd am unrhyw reswm, rhaid i chi barhau i gydymffurfio â'r elfennau hynny yn y Cod sy'n gymwys i chi, yn enwedig y rheini sydd ym mharagraff 2(1) (ch), tra byddwch wedi'ch atal.

Enghraifft

Gwnaeth Cynghorydd A sylwadau am Gynghorydd B mewn cyfarfod o bwyllgor a oedd yn trefnu parêd ar lan y môr. Roedd y parêd yn cael ei drefnu gan grŵp o wirfoddolwyr a oedd wedi gofyn i'r Cyngor Cymuned ddarparu cynrychiolwyr i'w helpu i fod yn ymwybodol o faterion cymunedol wrth drefnu'r digwyddiad. Roeddwn wedi fy modloni bod Cynghorydd A yn gweithredu yn rhinwedd ei swydd fel cynghorydd yng nghyfarfod y Pwyllgor, gan mai cynrychioli'r Cyngor oedd ei rôl ar y Pwyllgor ac ni fyddai wedi bod yn bresennol yn y cyfarfod oni bai am y ffaith honno. Fodd bynnag, yn yr achos hwn roeddwn wedi fy modloni nad oedd y sylwadau a wnaed gan Gynghorydd A yn ddigon difrifol i olygu, petaent yn cael eu profi, y byddent yn arwain at osod sancsiwn gan bwyllgor safonau ar yr aelod a gyhuddwyd. Felly nid oeddwn wedi ymchwilio i'r gŵyn hon.

Enghraifft

Yn groes i hynny, cafwyd cwyn bod Cynghorydd J wedi meddwi ac wedi ymddwyn yn amhriodol mewn parti stryd. Cadarnhawyd nad oedd yn rhaid i Gynghorydd J weithredu ar ran y Cyngor yn y parti. Felly, yn fy marn i, roedd hi yn y parti fel aelod o'r cyhoedd a chan nad oedd wedi dibynnu ar ei statws fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd, nid oedd y Cod yn gymwys (ac eithrio paragraff 6(1)(a)). Er y gallai rhai fod o'r farn bod ei hymddygiad yn amhriodol, nid oedd yn berthnasol i'w rôl fel cynghorydd ac yn fy marn i nid oedd yn dwyn anfri ar y Cyngor felly nid oedd paragraff 6(1)(a) yn gymwys. Nid oeddwn wedi ymchwilio i'r gŵyn hon.

2. Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod Ymddygiad

Os byddwch yn meddwl bod y Cod yn gymwys i chi ar adeg benodol, yna rhaid i chi ystyried pa ddarpariaethau a all fod yn gymwys a'ch rhwymedigaethau o dan y Cod. Rwyf wedi cyfeirio at bob un o baragraffau'r Cod isod er mwyn rhoi arweiniad i chi ar eich rhwymedigaethau cyffredinol.

Cydraddoldeb

Gweler paragraff 4(a)

Rhaid i chi gyflawni'ch dyletswyddau gan roi sylw dyledus i'r egwyddor y dylid cael cyfle cyfartal i bawb beth bynnag fo'u rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd. Dylech geisio osgoi gwahaniaethu bob amser. Mae pedwar prif fath o wahaniaethu:

- Gwahaniaethu uniongyrchol: trin pobl yn wahanol oherwydd eu rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd
- Gwahaniaethu anuniongyrchol: triniaeth nad yw'n ymddangos ei bod yn gwahaniaethu rhwng pobl oherwydd eu rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, ond sy'n eu rhoi o dan anfantais anghymesur
- Aflonyddu: ymddwyn mewn ffordd nas dymunir ar sail rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, sy'n amharu ar urddas rhywun arall neu'n creu amgylchedd gelyniaethus, diraddiol, sarhaus neu fychanol
- Erledigaeth: trin rhywun yn llai ffafriol am ei fod wedi cwyno am wahaniaethu, wedi dod ag achos ar sail gwahaniaethu, neu wedi bod yn gysylltiedig â chwyno neu ddwyn achos am wahaniaethu.

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 (fel y'i diwygiwyd) yn cadarnhau pwysigrwydd y rhan hon o'r Cod. Mae'n gosod dyletswyddau cadarnhaol i ddileu gwahaniaethu anghyfreithlon ac aflonyddu ac i hyrwyddo cydraddoldeb. O dan gyfreithiau cydraddoldeb, gall eich Cyngor fod yn atebol am unrhyw weithredu gwahaniaethol rydych yn ei gyflawni. Bydd hyn yn gymwys os byddwch yn gwneud rhywbeth yn rhinwedd eich swydd mewn modd gwahaniaethol. Rhaid i chi fod yn ofalus i beidio â gweithredu mewn ffordd a all fod yn gyfystyr ag unrhyw un o'r mathau o wahaniaethu a waharddwyd, neu wneud rhywbeth sy'n atal eich Cyngor rhag cyflawni ei ddyletswyddau cadarnhaol o dan gyfreithiau cydraddoldeb. Gall ymddygiad o'r fath beri i'ch Cyngor dorri'r gyfraith, a gallech fod yn destun cwyn am dorri gofynion y paragraff hwn yn y Cod.

Rhaid i chi gofio bob amser, gan gynnwys adegau pan fyddwch yn gweithredu'n breifat, fod rhaid peidio ag ymddwyn mewn ffordd a fyddai'n dwyn anfri ar eich Cyngor. Mae'n debygol y byddai ymddwyn mewn ffordd sy'n cael ei hystyried yn groes i'r Ddeddf Cydraddoldeb wrth weithredu'n breifat yn perthyn i'r categori hwn.

Trin pobl eraill gyda pharch ac ystyriaeth Gweler paragraff 4(b)

Rhaid i chi ddangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill. Mae rhyddid mynegiant yn hawl sy'n berthnasol i syniadau a gwybodaeth o bob math, nid y rheini sy'n cael eu gweld yn ffafriol yn unig. Fodd bynnag, mae'n hawl y gellir cyfyngu arni o dan amgylchiadau penodol, er enghraifft, er mwyn gwarchod hawliau a buddiannau pobl eraill. Mae rhyddid mynegiant aelod yn cael ei amddiffyn ymhellach pan fydd y sylwadau o natur wleidyddol. Felly, mae beirniadu syniadau a barn gwrthwynebydd yn cael ei ystyried yn rhan o ddadl ddemocrataidd, ac nid yw'n debygol y byddai sylwadau o'r fath byth yn cael eu hystyried yn rhai sy'n torri'r Cod.

Nid sylwadau a wneir yng nghyfarfodydd y cyngor yn unig yw sylwadau "gwleidyddol". Er enghraifft, maent yn cynnwys sylwadau y gall aelodau eu gwneud yn gyffredinol am bolisiâu eu Cyngor neu am eu gwrthwynebwyr gwleidyddol. Felly, os nad yw'r sylwadau'n sarhaus neu'n dramgwyddus iawn, nid yw'n debygol y byddwn yn ymchwilio i gwynion a wneir yn y cyd-destun hwn a byddwn yn dod i'r casgliad bod angen i'r aelod fod yn fwy "croendew". Mae'n bosibl hefyd y byddaf yn gwrthod ymchwilio i gŵyn lle mae'r aelod wedi codi materion "gwleidyddol" gyda swyddogion, er enghraifft, Clerc y cyngor. Fodd bynnag, ni fyddai hynny'n cynnwys bygythiadau i safle neu les swyddog. Mae cyfraith achosion diweddar wedi cadarnhau y dylai swyddogion cyngor gael eu hamddiffyn rhag sylwadau di-sail a all gael effaith niweidiol ar weinyddu da. Nodwyd ei bod yn bwysig, er lles y cyhoedd, na fydd swyddogion yn destun sylwadau di-sail sy'n tanseilio eu gallu i gyflawni eu dyletswyddau neu'n tanseilio hyder y cyhoedd yn y weinyddiaeth. Wedi dweud hynny, bydd disgwyl i swyddogion mewn swyddi uwch fod yn fwy cydnerth.

Rwyf yn disgwyl i aelodau ddangos yr un cwrteisi ac ystyriaeth at gydweithwyr, gwrthwynebwyr a swyddogion ag y maent yn eu dangos i bobl eraill yn eu bywyd pob dydd. Er fy mod yn cydnabod y gall dadlau gwleidyddol fod yn danbaid ar brydiau, ni ddylid defnyddio'r hawl i ryddid mynegiant yn esgus dros ymddwyn yn wael yn gyffredinol. Bydd ymddygiad gwael o'r fath yn sicr o ddwyn anfri ar rôl aelodau yng ngolwg y cyhoedd.

Wrth ystyried cwynion o'r fath, byddaf yn ystyried amgylchiadau penodol yr achos, a oedd hawl gan yr aelod, yn fy marn i, i gwestiynu'r swyddog dan sylw, a oedd ymgais i godi ofn ar y swyddog neu ei danseilio, a chynnwys a chyd-destun yr hyn a ddywedwyd.

Enghraifft

Roedd tribiwnlys apêl Panel Dyfarnu Cymru yn ystyried apêl gan Gynghorydd X yn erbyn penderfyniad gan Bwyllgor Safonau'r Cyngor. Roedd y Pwyllgor Safonau wedi cael bod Cynghorydd X wedi methu â dangos parch ac ystyriaeth at aelod arall drwy ei wahardd rhag

anfon e-bost at y clerc a mynd ar wefan y Cyngor. Hefyd roedd Cyngorydd X wedi gwneud sylwadau mewn neges e-bost i aelodau eraill ynghylch arferion ei gyd-aelod wrth gymryd cawod. Am ei fod wedi gwneud hyn, penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod Cyngorydd X wedi dwyn anfri ar y Cyngor.

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod sylwadau Cyngorydd X o natur wleidyddol ac yn cael eu hamddiffyn ymhellach gan Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol. Cafodd penderfyniad y Pwyllgor Safonau ei wrthdroi a chafodd y sancsiwn ei ddiddymu. Gellir gweld penderfyniad y Panel Dyfarnu [yma](#).

Enghraifft

Roedd y Panel Dyfarnu wedi cadarnhau canfyddiad gan bwyllgor safonau fod cyngorydd wedi methu â dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill drwy wneud sylwadau ar-lein am gynghorwyr eraill a'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg. Gofynnodd yr aelod am adolygiad barnwrol o'r penderfyniad hwn. Er bod Llys wedi cael bod y sylwadau'n wawdlyd ac yn watwars a bod eu tôn yn bychanu ei gyd-aelodau, penderfynodd y Llys fod y sylwadau'n "Fynegiant Gwleidyddol" gan fod y rhan fwyaf ohonynt yn ymwneud â'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg, sut roedd ei benderfyniadau'n cael eu cofnodi a chymhwysedd y cynghorwyr. Yn ôl y dyfarniad, ni roddwyd ystyriaeth i'r angen i wleidyddion fod yn fwy "croendew". Wrth ystyried rhyddid mynegiant yr aelod a'r ffaith bod y rhan fwyaf o'r sylwadau yn cyfeirio at gyd-gynghorwyr, roedd y casgliad bod gofynion wedi'u torri yn yr achos hwn yn ymyrryd yn anghymesur â hawliau'r aelod o dan Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol. Felly cafodd penderfyniad y Pwyllgor Safonau i geryddu'r aelod ei roi o'r neilltu.

Enghraifft

Ysgrifennodd aelod o gyngor tref lythyr at un o Ddirprwy Weinidogion Llywodraeth Cynulliad Cymru am un o'r gweithwyr ("Mr Smith") a oedd yn gweithio mewn cyngor sir. Anfonwyd copi o'r llythyr i'r Cyngor hefyd. Yn y llythyr roedd yr aelod yn amau cymhwysedd a chymhelliant Mr Smith a gwnaeth nifer o sylwadau dilornus a phersonol ynghylch Mr Smith a phobl roedd yn ymwneud â nhw. Cododd fater gwrywydiaeth a chyfeirio ato fel "anabledd anfad" a bod "gwrywydiaeth yn ddim ond cythraul y gellir ei fwrw allan". Cyfeiriwyd yr aelod at Banel Dyfarnu Cymru.

Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri gofynion paragraff 4(b) o'r Cod gan ei fod wedi methu â dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill. Cafodd hefyd fod y geiriau roedd wedi'u defnyddio wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod. Cafodd yr aelod ei anghymwysu am 12 mis rhag bod, na dod, yn aelod o awdurdod lleol.

Bwlio ac aflonyddu

Gweler paragraff 4(c)

Rhaid i chi beidio â bwlio nac aflonyddu ar neb, gan gynnwys cynghorwyr eraill, swyddogion y cyngor (y Clerc neu Swyddog Priodol) neu aelodau o'r cyhoedd.

Ystyr aflonyddu ("harasio") yw ymddygiad sy'n cael ei ailadrodd sy'n cynhyrfu neu'n gwylltio pobl. Mae bwlio'n gallu golygu ymddygiad tramgwyddus, bygythiol, maleisus, sarhaus neu fychanol. Gall ymddygiad o'r fath ddigwydd unwaith neu gall fod yn rhan o batrwm ymddygiad sydd wedi'i gyfeirio at rywun gwannach neu rywun y mae gennych ddylanwad gwirioneddol neu ymddangosiadol drosto. Y bwriad wrth fwlio yw tanseilio unigolyn neu grŵp o unigolion; mae'n niweidio eu hyder a'u galluogrwydd a gall amharu ar eu hiechyd.

Wrth ystyried honiadau o fwlio ac aflonyddu, byddaf yn ystyried safbwynt y dioddefwr honedig, ac a oedd yr aelod drwy ei weithredoedd yn bwriadu ei fwlio. Byddaf hefyd yn ystyried a oedd gan yr unigolyn le rhesymol i gredu ei fod yn cael ei fwlio. Mae bwlio'n digwydd wyneb yn wyneb yn aml, ond mae hefyd yn digwydd fwyfwy mewn print neu drwy ddefnyddio cyfryngau electronig. Yr un yw'r safonau ymddygiad a ddisgwylir, pa un a ydych yn eich mynegi'ch hun ar lafar neu'n ysgrifenedig.

Enghraifft

Roedd Cyngorydd Cymuned P yn anghytuno â threfniadau'r Cyngor Sir ar gyfer gorfodi rheolau parcio yn y dref. Roedd Cyngorydd P wedi defnyddio iaith sarhaus ac amharchus ac roedd wedi ymddwyn yn fygythiol ac wedi bwlio Swyddogion Gorfodi Sifil y Cyngor bedair gwaith. Roedd hefyd wedi ceisio defnyddio ei safle fel cyngorydd yn amhriodol mewn perthynas â thramgwydd parcio. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod Cyngorydd P wedi torri gofynion paragraff 4(c) o'r Cod gan ei fod wedi ymddwyn yn fygythiol tuag at gyflogeion y Cyngor Sir. Roedd y Pwyllgor Safonau hefyd wedi penderfynu bod Cyngorydd P wedi torri gofynion paragraffau 4(b), 7(a) a 6(1)(a) o'r Cod. Cafodd ei atal rhag gweithredu fel Cyngorydd am 12 mis.

Bydd angen i chi sicrhau nad yw'ch ymddygiad yn croesi'r ffin o fod yn rymus i fod yn fwlio. Ni ellir cael rheolau pendant ar gyfer pob math o amgylchiadau ond bydd lefel awdurdod y swyddog yn ffactor mewn rhai achosion. Fel y nodwyd o dan paragraff 4(b) o'r Cod, gellir cael trafod plaen rhwng y swyddogion uchaf ac aelodau a bydd y swyddogion hynny'n gallu cyfleu eu safbwynt yn rymus. Nid yw'r un peth yn wir yng nghyswllt swyddogion is ac mae angen i aelodau fod yn ymwybodol o hyn. Nid yw hyn yn golygu fy mod yn goddef bwlio uwch swyddogion, ond po fwyaf yw'r gwahaniaeth rhwng pŵer y swyddog a phŵer yr aelod, mwyaf tebygol yw hi y bydd y swyddog yn ystyried bod yr ymddygiad yn fwlio.

Yn ddiweddar, penderfynodd yr Uchel Lys fod budd cyhoeddus mewn diogelu ymddiriedaeth y cyhoedd mewn gweision cyhoeddus anetholedig, a bod angen pwysu hyn yn erbyn y budd o gael trafodaeth agored ar faterion sy'n bwysig i'r cyhoedd. Penderfynodd hefyd y dylai pob aelod ddangos yr un parch at yr ymddiriedaeth sydd rhyngddo a'r swyddogion, gan fod hyn yn hanfodol i sicrhau gweinyddu da.

Mae gan awdurdodau lleol sianeli priodol ar gyfer mynegi pryder ynghylch perfformiad swyddogion ac mae'n bwysig eich bod yn codi materion ynghylch perfformiad gwael yn y ffordd gywir ac mewn ffordd priodol. Nid yw'n dderbyniol codi materion o'r fath mewn cyfarfod lle mae pobl eraill yn bresennol, yn enwedig os ydynt o gyrff allanol neu'n aelodau o'r cyhoedd. Nid yw ychwaith yn dderbyniol gwneud hynny yn y cyfryngau, yn eich cyhoeddiadau'ch hun neu drwy ddefnyddio blog, Twitter, Facebook nac unrhyw ddulliau electronig eraill. Os yw'ch beirniadaeth yn ymosodiad personol neu'n dramgwyddus, rydych yn debygol o groesi'r terfyn o ran yr hyn sy'n ymddygiad derbyniol.

Enghraifft

Cafodd aelod o gyngor sir ei anghymwyso o'i swydd am 2 flynedd a 6 mis gan Banel Dyfarnu Cymru yn dilyn honiadau o fwlio, aflonyddu, amarch a dwyn anfri ar swydd yr aelod. Roedd y digwyddiadau honedig wedi para dros gyfnod o ddwy flynedd. Yn ystod y cyfnod hwnnw, roedd yr aelod wedi gwneud sylwadau bygythiol wrth swyddogion ar raddau is ac uwch. Er enghraifft, gwnaeth sylwadau i'r perwyl bod nifer o reolwyr y Cyngor wedi colli eu swyddi a bod mwy i fynd eto a "Fyddech chi ddim yn hoffi gweld sut un ydw i os na cha i fy ffordd ... Does dim angen i mi eich bygwth, rydych chi'n fenyw ddeallus ac rwy'n gwybod eich bod yn gwrando arnaf i".

Apeliodd yr aelod yn erbyn y penderfyniad a chyfeiriwyd y mater i'r Uchel Lys. Yno cadarnhawyd pob achos o dorri'r Cod heblaw tri. Gellir gweld y penderfyniad yma.

Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod

Gweler paragraff 4(ch)

Rhaid i chi beidio â pheryglu na cheisio peryglu didueddrwydd unrhyw un sy'n gweithio i'ch Cyngor neu ar ei ran. Ni ddylech fynd at unrhyw un sy'n gweithio i'r Cyngor neu ar ei ran gyda'r bwriad o bwysu arno i gyflawni ei ddyletswyddau mewn ffordd dueddol neu bleidiol. Rhaid iddo fod yn ddiduedd ac ni ddylid ei orfodi na'i berswadio i weithredu mewn ffordd a fyddai'n tanseilio ei allu i fod yn ddiduedd. Er enghraifft, ni ddylech gael swyddogion i'ch helpu i baratoi deunydd plaid wleidyddol, na'ch helpu gyda materion sy'n ymwneud â'ch busnes preifat. Ni ddylech roi na chynnig unrhyw gymhellant na gwobr yn gyfnewid am weithredu mewn ffordd benodol neu wneud penderfyniad penodol, na bygwth neb os nad yw'n bwriadu gweithredu mewn ffordd benodol. Os bydd aelod yn datblygu perthynas

personol agos â swyddog, bydd hyn yn fuddiant personol o dan y Cod a gall fod yn fuddiant rhagfarnus.

Sefyllfa Ddamcaniaethol

Mae'r Clerc yn gyfrifol am ddyrannu rhandiroedd o restr aros. Mae'r rhandiroedd yn boblogaidd dros ben a phur anaml y bydd rhai gwag ar gael. Dywedodd y Clerc wrth y Cyngor fod rhandir ar gael ac y byddai'n edrych ar y rhestr ac yn dyrannu'r rhandir i'r person a oedd wedi bod yn aros hiraf yn unol â gweithdrefn dyrannu rhandiroedd y Cyngor. Roedd tad Cynghorydd D wedi bod yn aros am randir am bron saith mlynedd. Aeth Cynghorydd D at y Clerc ar ôl y cyfarfod a gofyn am gael gweld y rhestr. Nododd fod un enw uwchben enw ei dad ac mai dim ond am fis yn hirach yr oedd hwnnw wedi disgwyl. Gofynnodd Cynghorydd D i'r Clerc roi'r rhandir gwag i'w dad. Dywedodd na fyddai'r person arall yn debygol o ofyn pwy oedd yn gyntaf gan fod cymaint o amser wedi mynd heibio ers i'w dad a'r person arall wneud cais a, beth bynnag, mater syml fyddai aildeipio'r rhestr. Awgrymodd Cynghorydd D y byddai, yn gyfnewid am y ffafr hon, yn annog y Cyngor i edrych yn ffafriol ar yr elusen a awgrymwyd gan y Clerc wrth ystyried ble i ddyrannu'r arian a fyddai'n cael ei godi mewn diwrnod hwyl a oedd yn cael ei gynnal y mis canlynol.

Datgelu gwybodaeth gyfrinachol

Gweler paragraff 5(a)

Rhaid i chi beidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol na gwybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heblaw mewn un o'r amgylchiadau canlynol:

- rydych wedi cael caniatâd gan y person sydd ag awdurdod i'w roi
- mae'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny.

Mae'r Comisiynydd Gwybodaeth wedi cyhoeddi canllawiau defnyddiol am y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth a'r Ddeddf Diogelu Data, ac maent ar gael ar ei wefan yn www.ico.gov.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113. Fel cynghorydd cymuned, mae'n bosibl y byddwch yn cael gweld gwybodaeth sensitif, er enghraifft gwybodaeth fasnachol. Fel cynghorydd rhaid i chi gofio hefyd eich bod mewn safle o ymddiriedaeth a'i bod yn bosibl y bydd aelodau o'r cyhoedd yn darparu gwybodaeth i chi y byddai'n rhesymol ei hystyried yn wybodaeth gyfrinachol. Dylech bob tro gadarnhau (a chael cytundeb ysgrifenedig pan fo'n bosibl) eich bod wedi cael caniatâd i ddatgelu gwybodaeth o'r fath cyn gwneud hynny. Yn gyffredinol, dylech ystyried materion a drafodir yn y rhannau cyfrinachol o gyfarfodydd (eitemau esempt) yn rhai cyfrinachol. Yn yr un modd, bydd cyngor cyfreithiol bron bob tro'n dod o dan fraint gyfreithiol ac ni ddylid ei ddatgelu.

Enghraifft

Cafodd Cyngorydd Cymuned S neges e-bost oddi wrth Gyngorydd arall (T) ynghylch cyflogaeth y gofalwr. Roedd y neges e-bost wedi cael ei marcio fel un gyfrinachol. Roedd Cyngorydd S wedi datgelu'r neges e-bost honno i wraig y gofalwr, ac wedyn cafodd y wybodaeth yn y negeseuon e-bost ei defnyddio yn erbyn y Cyngor mewn gwrandawriad tribiwnlys a oedd yn ymwneud â chyflogaeth y gofalwr. Roeddwn wedi dod i'r casgliad bod Cyngorydd S wedi torri gofynion paragraff 5(a) o'r Cod.

Atal mynediad at wybodaeth

Gweler paragraff 5(b)

Rhaid i chi beidio â rhwystro unrhyw berson rhag cael gwybodaeth y mae ganddo hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 neu gopiâu o gofnodion, agendâu, adroddiadau a dogfennau eraill eich Cyngor y mae ganddo hawl i'w gweld. I gael gwybod mwy am y mathau o wybodaeth y mae gan y cyhoedd hawl i'w gweld, cysylltwch â Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth drwy fynd i www.ico.gov.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113 neu, os oes gennych ymholiad penodol, dylech holi'r Swyddog Monitro neu'r Clerc.

Mae'n bosibl y bydd gwybodaeth rydych yn ei chynhyrchu yn rhinwedd eich swydd yn rhwym wrth ofynion datgelu'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, a gallai fod yn ofynnol i'ch Cyngor ei rhyddhau mewn ymateb i gais. Os na fyddwch yn darparu'r wybodaeth i'r Clerc ar ei gais, byddwch yn torri'r Cod.

Bydd yn rhaid i'ch Cyngor benderfynu a ddylid datgelu gwybodaeth ynteu a yw wedi'i hesemptio. Hyd yn oed os ydych yn meddwl bod y wybodaeth sydd gennych yn esempt, rhaid i chi ei darparu i'r Clerc ar ei gais er mwyn caniatáu i'r Cyngor wneud penderfyniad. Yn ogystal â bod yn groes i'r Cod, mae dinistrio gwybodaeth ar ôl cael cais Rhyddid Gwybodaeth yn drosedd.

Enghraifft

Roedd arweinydd cyngor sir wedi gwrthod rhoi llythyr i Swyddog Gwybodaeth y Cyngor a yrrwyd ganddo i Swyddfa Archwilio Cymru ar ran Gweithrediaeth y Cyngor. Oherwydd hynny, ni allai'r Cyngor ymateb yn briodol i gais o dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth ac, o ganlyniad, cyflwynwyd cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Roedd yr aelod yn parhau i wrthod datgelu'r llythyr er iddo gael cyngor clir a diamwys gan y Swyddog Gwybodaeth. Arweiniodd hyn at ddyfarniad anffafriol gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi torri gofynion paragraffau 5(b) a 6(1)(a) (dwyn anfri) yng nghyswllt y mater hwn a materion cysylltiedig eraill. Erbyn i'r achos gael ei ystyried gan y Panel, roedd yr aelod wedi ymddiswyddo. Cafodd ei anghymwyso rhag dal swydd am 12 mis.

Anfri

Gweler paragraff 6(1)(a)

Mae unrhyw ymddygiad sy'n annheilwng o aelod yn gallu dwyn anfri

Rhaid i chi beidio ag ymddwyn ar unrhyw adeg mewn ffordd y byddai'n rhesymol ystyried ei bod yn dwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod. Fel aelod, bydd mwy o graffu ar eich gweithredoedd a'ch ymddygiad nag yn achos aelodau cyffredin o'r cyhoedd. Dylech gofio y bydd eich gweithredoedd yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat yn gallu cael effaith anffafriol ar eich Cyngor.

Bydd ymddygiad anonest a thwyllodrus yn dwyn anfri ar eich Cyngor, yn yr un modd ag ymddygiad sy'n arwain at gollfarn am drosedd, yn enwedig os yw'n ymwneud ag ymddygiad anonest, bygythiol neu dreisgar, hyd yn oed os yw'r ymddygiad yn digwydd yn eich bywyd preifat. Gellir ystyried bod beirniadu'ch Cyngor yn anghywir neu'n annheg yn gyhoeddus yn dwyn anfri ar eich Cyngor. Gall negeseuon e-bost amhriodol at etholwyr neu negeseuon amhriodol ar gyfryngau cymdeithasol ddwyn anfri ar swydd yr aelod.

Enghraifft

Roedd cynghorydd cymuned wedi bod yn sarhaus wrth berchennog siop a dau aelod o'i staff ac wedi ceisio cael disgownt ar rywbeth yr oedd yn ei brynu'n breifat drwy ddweud ei fod yn ei brynu ar ran y Cyngor Cymuned. Pan wrthodwyd ei gais am ddisgownt, gwnaeth fygythiadau yn erbyn y busnes. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod a chafodd ei atal am 9 mis.

Enghraifft

Roedd aelod o gyngor bwrdeistref sirol a oedd yn ysgrifennu erthygl reolaidd ar gyfer cyhoeddiad misol lleol wedi sôn yn ei erthygl am ddamwain traffig ffyrdd ddiweddar pan gafodd bachgen 10 oed ei anafu. Mam y bachgen a gafodd ei anafu a gyflwynodd y gŵyn. Ar ôl cyhoeddi'r erthygl, roedd wedi ffonio'r cynghorydd a ddywedodd hwnnw ei bod wedi bod yn sarhaus tuag ato yn ystod yr alwad. Mewn negeseuon e-bost a gafwyd wedyn rhwng y ddau dywedodd y cynghorydd wrthi ei bod wedi "methu â chymryd unrhyw gyfrifoldeb dros ei phlentyn drwy ganiatáu iddo fynd allan ar ei ben ei hun", mai ei mab "anwybodus am reolau'r ffordd fawr" oedd ar fai a dywedodd "peidiwch chi â beiddio rhoi'r bai arna i am eich diffygion chi fel rhiant".

Penderfynwyd bod yr aelod wedi torri gofynion paragraff 4(b) (parch ac ystyriaeth) a 6(1) (a) (anfri). Cyfeiriwyd y mater at Banel Dyfarnu Cymru. Er bod yr aelod wedi honni iddo ymddiheuro am ei ymddygiad, yr hyn a ddywedodd mewn gwirionedd oedd "Does gen i ddim i ymddiheuro amdano... Rwyf yn ymddiheuro os oeddwn wedi achosi gofid i chi am ryw reswm".

Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri gofynion paragraffau 4(b) (trin pobl eraill gyda pharch) a 6(1)(a) (anfri). Roedd y Panel wedi'i atal o'r blaen am 2 fis am anfon negeseuon e-bost amhriodol yn 2006. Cafodd ei atal am 12 mis yng nghyswllt yr achosion hyn.

Rhoi gwybod am dorri gofynion y Cod Gweler paragraff 6(1)(c)

Os ydych yn credu'n rhesymol bod y Cod wedi cael ei dorri, rhaid i chi roi gwybod am hynny i Swyddog Monitro y prif Gyngor. Nid oes angen rhoi gwybod i mi am y mater bellach. Er mwyn credu'n rhesymol bod y Cod wedi cael ei dorri, bydd yn rhaid i chi gael tystiolaeth i gadarnhau hyn. Os nad ydych yn sicr a yw'r Cod wedi cael ei dorri ai peidio, dylech holi'r Swyddog Monitro ar y cyfle cyntaf. Os cafodd y Cod ei dorri mewn modd technegol neu fach, neu os nad oes tystiolaeth glir i'r Cod gael ei dorri, gall y Swyddog Monitro roi gwybod i chi am y trothwy rwyf yn debygol o'i osod. Yn yr achosion mwyaf difrifol, gall y Swyddog Monitro benderfynu, fel eithriad, y bydd yn cyfeirio materion ataf i'n uniongyrchol neu ar eich rhan. Yn y rhan fwyaf o achosion eraill, byddwch chi'n cael eich cyngori i wneud hynny.

Er hynny, fi sy'n gyfrifol am benderfynu a fyddaf yn ymchwilio i doriad. Os oes unrhyw amheuaeth ynghylch a yw'r Cod wedi'i dorri, dylid rhoi gwybod bob tro. Bydd o gymorth os gallwch nodi pa elfen o'r Cod rydych yn credu sydd wedi'i thorri.

Wrth benderfynu a fyddaf yn ymchwilio i gŵyn ynghylch torri'r Cod ai peidio, byddaf yn defnyddio'r prawf dau gam rwyf wedi'i amlinellu ar dudalennau 6 a 7 uchod. Dylech sicrhau'ch bod yn rhoi unrhyw dystiolaeth sydd gennych pan fyddwch yn cwyno, gan gynnwys cofnodion cyfarfodydd, gohebiaeth, nodiadau a wnaed ar y pryd neu negeseuon e-bost. Os oes unigolion eraill sydd yn dystion i'r toriad honedig ar y Cod, dylech ddweud wrthym pwy ydynt. Mae'r pwynt olaf yn bwysig iawn oherwydd os wyf yn dibynnu ar air un person yn erbyn gair person arall, mae'n bosibl na fyddaf yn gallu dod i gasgliad sicr bod digon o dystiolaeth i gyfiawnhau ymchwilio i'r mater.

I roi gwybod am faterion o'r fath, gallwch gysylltu â'm swyddfa drwy ffonio 0845 6010987, drwy'r e-bost yn holwch@ombwdsmon-cymru.org.uk neu drwy'r wefan yn <http://www.ombwdsmon-cymru.org.uk> Mae taflen arbennig am wneud cwynion am honiadau o dorri'r Cod ar gael ar gais neu ar y wefan.

Cwynion blinderus Gweler paragraff 6(1)(ch)

Rhaid i chi beidio â chwyno yn erbyn aelodau eraill, aelodau staff neu bobl sy'n gweithio ar ran eich Cyngor os nad yw'r gŵyn yn seiliedig ar ffeithiau ac os yw wedi'i hysgogi gan falais (dymuniad i'w niweidio) neu gystadleuaeth wleidyddol. Gwaetha'r modd, cafwyd achosion lle mae aelodau wedi ceisio cyflwyno cwynion am gystadleuwyr gyda'r bwriad o'u rhoi dan anfantais, weithiau cyn etholiad, a lle nad oes tystiolaeth o dorri'r gofynion neu ddim ond tystiolaeth wan. Rwyf yn credu y dylid ystyried ymddygiad o'r fath drwy broses ddatrys leol

yr awdurdod perthnasol yn y lle cyntaf os oes un ar waith.

Os bydd manylion penodol am gwynion o'r fath yn cael eu trosglwyddo i'r wasg a'r cyfryngau lleol, gall hyn wneud niwed i ymchwiliad a gall hyn ynddo'i hun hefyd fod yn groes i'r Cod. Rhaid i chi roi gwybod i Swyddog Monitro y prif Gyngor am honiadau cadarn o dorri gofynion y Cod, nid i'r papur newydd neu orsaf radio leol. Bydd y wasg yn rhoi sylw priodol i fusnes unrhyw wrandawiadau a'u canlyniadau, ac ni ddylai aelodau sy'n gwneud honiadau greu unrhyw gyhoeddusrwydd cyn y rhain.

Ni ddylai aelodau ddefnyddio'r Cod i geisio ennill mantais yng nghyd-destun anghytundeb gwleidyddol neu breifat. Ni ddylech wneud cwynion ychwaith sydd heb ddim neu nemor ddim sylwedd (cwynion gwacsaw) sydd â'r prif amcan o wylltio'r person y maent yn cael eu gwneud yn ei erbyn. Yn y gorffennol, mae fy rhagflaenydd wedi gorfod gohebu â Chlerc cyngor ynghylch pryderon y ddwy ochr am nifer y cwynion a oedd yn dod i law mewn perthynas â'r aelodau. Fel rwyf wedi nodi eisoes, ers i mi gychwyn yn fy swydd, rwyf innau'n pryderu am nifer y cwynion lefel isel sy'n dod i law o hyd oddi wrth aelodau. Er ei bod yn ymddangos bod y cwynion hyn yn deillio o nifer bach o aelodau, gallant greu argraff negyddol o'r aelodau a'r cynghorau hynny a niweidio ffydd y cyhoedd yn ein haelodau etholedig yn gyffredinol. Os daw'n amlwg bod cwynion gan aelodau yn erbyn ei gilydd yn cael eu hailadrodd wrth fy swyddfa, byddwn yn annog y cynghorau hynny i ystyried y diwylliant sydd wedi arwain at y cwynion hyn a sut y byddai modd newid ymddygiad i osgoi cwynion o'r fath.

Os byddaf yn gweld tystiolaeth sy'n awgrymu bod cwyn wedi'i gwneud i'm swyddfa nad yw'n seiliedig ar ffeithiau a'i bod wedi'i hysgogi gan falais neu gystadleuaeth wleidyddol, byddaf yn ystyried bod hyn yn fater difrifol ac mae'n bosibl y byddaf yn ymchwilio i hyn. Mae gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wacsaw yn mynd yn groes i'r paragraff hwn ac mae'n bosibl hefyd ei fod yn mynd yn groes i'ch rhwymedigaethau eraill o dan y Cod fel y gofyniad i beidio â dwyn anfri ar eich swydd fel cynghorydd neu beidio â defnyddio'ch safle mewn modd amhriodol.

Cofiwch fod y Cod yn gymwys dim ond i'r rheini sydd wedi'u hethol, eu cyfethol neu eu penodi fel arall i gorff sy'n dod o dan y Cod. Nid yw'n gymwys i aelodau o'r cyhoedd. Er fy mod yn deall y gallech deimlo'n rhwystredig os bydd aelod o'r cyhoedd yn cwyno amdanoch droeon a'ch bod yn credu bod y cwynion hynny'n flinderus neu'n wacsaw, mae'n ofynnol i mi ystyried pob cwyn yn ôl ei rhinweddau ei hun. Fodd bynnag, mae'n debygol na fyddai cwynion o'r fath yn pasio'r prawf dau gam ac yn arwain at ymchwiliad.

Cydweithredu ag ymchwiliadau

Gweler paragraff 6(2)

Rhaid i chi gydweithredu ag unrhyw ymchwiliad sy'n cael ei gynnal gennyf i neu gan eich

Swyddog Monitro gan ddefnyddio ein pwerau statudol. Mae peidio â gwneud hynny'n torri gofynion y Cod. Mae hyn yn golygu y dylech ymateb yn brydlon i bob gohebiaeth a galwad ffôn, trefnu i fod ar gael ar gyfer cyfweiliadau os oes angen a darparu copïau o unrhyw ddogfennau y gofynnir amdanynt. Byddai'n fuddiol pe gallech nodi unrhyw bryderon sydd gennych yn ystod yr ymchwiliad fel bod modd eu datrys yn ddi-oed. Bydd fy swyddfa a'ch Swyddog Monitro yn ystyried unrhyw bwysau brys sydd arnoch chi ac unrhyw drefniadau a wnaed o'r blaen, er enghraifft, ar gyfer gwyliau. Fodd bynnag, disgwylir i chi roi blaenoriaeth i'w hymchwiliadau, er mwyn peidio â llusgo materion yn ddiangen. Mae'r gofyniad i gydweithredu ag ymchwiliad yn gymwys pa un a ydych yn dyst neu'n destun yr ymchwiliad.

Rwyf yn gwybod am enghreifftiau lle mae aelodau sydd wedi'u cyhuddo o dorri'r Cod wedi ceisio rhoi pwysau ar yr unigolion sydd wedi gwneud y gŵyn neu ar dystion eraill. Rwyf yn ystyried bod ymddygiad o'r fath yn hollol annerbyniol. Rhaid i chi beidio â bygwth na cheisio codi ofn ar unrhyw un sydd, neu sy'n debygol o fod, yn achwynydd, yn dyst, neu'n ymwneud â gweinyddu unrhyw ymchwiliad neu achos sy'n ymwneud â methu â chydymffurfio â'r Cod. Ni waeth faint rydych yn pryderu am honiadau eich bod chi neu gynghorydd arall wedi methu â chydymffurfio â'r Cod, peth drwg bob amser yw bwllo, bygwth neu geisio codi ofn ar rywun sy'n ymwneud â'r ymchwiliad neu'r gwrandawriad. Hyd yn oed os nad ydych wedi torri'r Cod, cewch ddweud eich dweud yn ystod unrhyw wrandawriad neu ymchwiliad annibynnol, a dylech adael i'r prosesau hyn ddilyn eu cwrs naturiol.

Os byddwch yn bygwth tyst mewn ymchwiliad i'ch ymddygiad, er enghraifft, gallech fod yn destun cwyn arall am fynd yn groes i baragraff 4(c) o'r Cod ynghylch bwllo neu aflonyddu, neu baragraff 6(1)(a) ynghylch dwyn anfri ar swydd yr aelod.

Camfanteisio ar eich swydd

Gweler paragraff 7(a)

Rhaid i chi beidio â defnyddio na cheisio defnyddio'ch safle'n amhriodol i roi mantais neu anfantais i chi'ch hun nac i unrhyw un arall. **Mae'r paragraff hwn yn gymwys bob amser** ac nid pan ydych yn cyflawni'ch dyletswyddau fel aelod yn unig. Ni ddylech ddefnyddio na cheisio defnyddio'ch swydd gyhoeddus ychwaith er eich budd neu eich colled eich hun na budd na cholled eraill. Er enghraifft, byddai'ch ymddygiad yn amhriodol pe byddech yn ceisio hyrwyddo'ch buddiannau preifat eich hun drwy eich safle fel aelod. Mae hyn yn gymwys hefyd os ydych yn defnyddio'ch swydd i wella eich lles ar draul pobl eraill.

Os yw aelod yn berchen ar dir, neu os yw rhywun y mae ganddo gysylltiad personol agos ag ef yn berchen ar dir, rhaid iddo fod yn ofalus iawn yng nghyswllt materion sy'n ymwneud â chynllunio. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn am gyngor. Mae hyn yr un mor gymwys i aelodau cynghorau cymuned pan ymgynghorir â'ch Cyngor ar faterion sy'n ymwneud â chynllunio. Yn yr un modd, er ei bod yn rhesymol disgwyl i aelodau helpu etholwyr i wneud cais i'r Cyngor, er enghraifft, ar gyfer tai, mae'n gwbl amhriodol ceisio

dylanwadu ar y penderfyniad a wneir gan y swyddogion.

Mae darpariaethau Deddf Llwgrwobrwyo 2010 yn gymwys i aelodau sy'n cyflawni eu dyletswyddau cyhoeddus. Os ceir aelod yn euog o drosedd o dan y Ddeddf hon, yna mae'n debygol y bydd hefyd wedi defnyddio ei safle'n amhriodol (yn groes i baragraff 7(a)) a dwyn anfri ar swydd yr aelod neu ar ei awdurdod gan dorri gofynion paragraffau 6(1)(a) a (b). Os caf unrhyw gŵyn sy'n ymwneud ag ymddygiad a all fod yn drosedd, yna rwyf yn debygol o gyfeirio'r mater at yr heddlu.

Enghraifft

Roedd Cynghorydd D yn 'gydlynnydd ar y cyd' ar grŵp cymunedol. Ni ddywedodd Cynghorydd D wrth y Cyngor am ei swydd yn y grŵp hwn. Cymerodd ran yn y drafodaeth a phleidleisiodd ar y penderfyniad i negodi les newydd yng nghyswllt gweithdy a oedd yn cael ei ddefnyddio gan y grŵp cymunedol hwn. Daeth pwyllgor safonau i'r casgliad ei bod wedi defnyddio ei safle ar y Cyngor yn amhriodol gan fod y penderfyniad roedd hi wedi pleidleisio arno wedi bod o fudd i'r grŵp a'i bod yn amlwg bod ganddi fuddiant yn y grŵp hwnnw ac nad oedd wedi rhoi gwybod am hynny i'r Cyngor. Penderfynwyd ei bod wedi torri gofynion paragraff 7(a) o'r Cod, a chafodd ei hatal rhag gweithredu fel cynghorydd am bedair wythnos.

Adnoddau'r awdurdod Gweler paragraff 7(b)

Dim ond yn unol â'i ofynion y cewch chi ddefnyddio adnoddau'r Cyngor neu awdurdodi pobl eraill i wneud hynny. **Mae'r paragraff hwn hefyd yn gymwys bob amser.** Os bydd eich Cyngor yn darparu adnoddau i chi (er enghraifft, ffôn, cyfrifiadur a chyfleusterau TG eraill), dim ond ar gyfer cyflawni'ch busnes Cyngor ac unrhyw weithgarwch arall y mae'r Cyngor wedi'ch awdurdodi i'w defnyddio ar eu cyfer y cewch ddefnyddio'r rhain.

Rhaid i chi fod yn gyfarwydd â'r rheolau ar gyfer defnyddio'r adnoddau hyn a wnaed gan eich Cyngor.

Mae methu â chydymffurfio â rheolau'ch Cyngor yn debygol o fod yn groes i'r Cod. Os byddwch yn awdurdodi rhywun (er enghraifft, aelod o'ch teulu) i ddefnyddio adnoddau'r Cyngor, rhaid i chi ofalu bod rheolau'r Cyngor yn caniatáu hyn.

Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig Gweler paragraffau 7(b)(v) a 7(b)(vi)

Rhaid i chi wneud yn siŵr mai dim ond at ddibenion priodol rydych chi'n defnyddio adnoddau'r Cyngor. Nid yw'n briodol defnyddio'r adnoddau at ddibenion gwleidyddol, gan gynnwys dibenion pleidiau gwleidyddol, nac awdurdodi pobl eraill i'w defnyddio yn y

fath fodd. Wrth ddefnyddio adnoddau'r Cyngor, rhaid i chi roi sylw i unrhyw ganllawiau perthnasol a gyhoeddwyd gan eich Cyngor.

Enghraifft

Cafwyd bod aelod o gyngor sir wedi torri'r Cod ar ddefnyddio ei offer cyfrifiadurol, drwy ddefnyddio cyfrifiadur a roddwyd iddo gan y Cyngor yn amhriodol at ddibenion preifat drwy lawrlwytho delweddau pornograffig amhriodol o oedolion ac anfon nifer o lythyrau i bapur newydd lleol, gan honni'n anwir mai aelodau o'r cyhoedd oedd yn eu hanfon. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi camddefnyddio offer y Cyngor gan dorri'r Cod a'i fod wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod. Cafodd ei anghymwysu am 2 flynedd a 6 mis rhag bod, na dod, yn aelod o awdurdod lleol.

Gwneud penderfyniadau'n wrthrychol

Gweler paragraff 8(a)

Wrth gymryd rhan yng nghyfarfodydd eich Cyngor, neu wrth wneud penderfyniadau ynghylch busnes y Cyngor, rhaid i chi wneud hynny â meddwl agored ac yn wrthrychol. Yn ystod y broses penderfynu rhaid i chi weithredu'n deg ac ystyried budd y cyhoedd yn briodol. Mae'r rhan fwyaf o'r penderfyniadau sy'n cael eu gwneud gan gyngor cymuned yn ymwneud â materion lleol ac ariannu prosiectau lleol. Er bod maint yr arian sy'n cael ei wario'n llai nag ar lefel sirol, rhaid i'r holl benderfyniadau gael eu gwneud ar sail y ffeithiau sydd o'ch blaen, a rhaid i chi beidio â phenderfynu ymlaen llaw i'r graddau eich bod yn hollol anfodlon ystyried yr holl dystiolaeth a chynghor a gewch chi. Rhagderfynu yw'r enw ar fod â meddwl hollol gaeedig. Mae gennych hawl i fod â safbwynt ymlaen llaw ynghylch mater penodol cyn cyfarfod (rhagdueddiad) ar yr amod eich bod yn cadw meddwl agored a'ch bod yn fodlon ystyried rhinweddau'r holl ddadleuon a phwyntiau a wneir ynghylch y mater a drafodir cyn i chi wneud penderfyniad. Mae rhagderfynu ar y llaw arall yn golygu'ch bod yn amlwg wedi penderfynu ar gwrs gweithredu cyn y cyfarfod ac yn gwbl amharod i ystyried y dystiolaeth a'r dadleuon a gyflwynir ar y mater hwnnw yn ystod y cyfarfod. Gallai rhagderfynu wneud y penderfyniad yn annilys, a byddai hefyd yn torri gofynion y Cod.

Ystyried cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau

Gweler paragraff 8(b)

Rhaid i chi roi sylw i'r holl gyngor a gewch gan eich Clerc. Fel arfer, y Clerc yw'r Swyddog Priodol hefyd ac mae ei rôl yn cynnwys ymchwilio i'r polisi, y canllawiau a'r ddeddfwriaeth sy'n berthnasol i'r cyngor a roddir wrth wneud penderfyniadau.

Mae bob amser yn fuddiol cael cyngor mor gynnar â phosibl. Os gallwch, gofynnwch am gyngor mewn da bryd cyn cyfarfod, yn hytrach nag yn y cyfarfod neu'n union cyn iddo ddechrau. Gofalwch eich bod yn rhoi'r holl wybodaeth angenrheidiol i'r Clerc wrth iddo roi cyngor i chi.

Os byddwch yn gofyn am gyngor, neu os cynigir cyngor i chi, er enghraifft, ynghylch a

ddylech gofrestru buddiant personol, dylech ystyried y cyngor hwn cyn i chi benderfynu. Gallai methu â gwneud hynny olygu'ch bod yn torri gofynion y Cod.

Fel mater o arfer da, os byddwch yn anghytuno ag argymhellion y Clerc wrth wneud penderfyniad, dylech roi rhesymau clir dros eich penderfyniad. Os byddwch yn penderfynu pleidleisio'n groes i gyngor y Clerc, dylech sicrhau bod eich rhesymau dros wneud hynny'n cael eu cofnodi yn y cofnodion perthnasol.

Treuliau

Gweler paragraff 9(a)

Mae angen i chi ddilyn y gyfraith a gofynion eich Cyngor wrth hawlio treuliau a lwfansau. Os nad ydych yn sicr am eich hawliau, neu am y ffordd briodol o hawlio, dylech ofyn i'ch Clerc am gyngor. Mae angen i chi gadw cofnodion priodol o wariant wedi'u hategu gan dderbynebaw os yw'n briodol, er mwyn i chi allu cyflwyno tystiolaeth briodol o'ch hawliadau.

Hyd yn oed os nad yw cynllun penodol yn mynnu'ch bod yn cyflwyno derbynebaw, fe'ch cynghorir yn gryf i gadw'r rhain er mwyn gallu profi faint rydych wedi'i wario ar yr eitemau rydych yn hawlio amdanynt.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 9(b)

Mae'n bwysig nad ydych yn derbyn unrhyw roddion na lletygarwch i chi'ch hun, nac ar ran pobl eraill, a fyddai'n eich rhoi o dan rwymedigaeth neu'n ymddangos ei fod yn gwneud hynny. Gellid ystyried bod derbyn rhoddion neu letygarwch o'r fath yn tanseilio'ch gallu i fod yn wrthrychol wrth wneud penderfyniadau neu gyflawni gwaith y Cyngor. Mae hyn yn wir hefyd am unrhyw wasanaethau neu roddion mewn nwyddau.

Nid yw hyn yn eich atal rhag mynd i ddigwyddiadau swyddogol fel derbyniadau dinesig neu giniawau gwaith os yw'r rhain wedi'u hawdurdodi gan eich Cyngor.

3. Buddiannau personol a rhagfarnus

Mae elfennau yn y Cod sy'n ymwneud â buddiannau personol a rhagfarnus yn arwain at nifer o gwestiynau gan aelodau. Pwrpas yr elfennau hyn yw diogelu egwyddorion anhunanoldeb a gwrthrychedd. Eu nod yw rhoi hyder i'r cyhoedd fod penderfyniadau'n cael eu gwneud er y lles pennaf iddyn nhw, nid er y lles pennaf i aelodau awdurdodau neu bobl y mae ganddynt gysylltiad personol agos â nhw.

Mae buddiannau personol yn ymwneud â materion lle mae gennych chi neu rywun y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef ryw gyswllt â mater sy'n cael ei drafod. Bydd y buddiannau hyn yn rhai rhagfarnus pan fyddai sylwedydd annibynnol gwybodus yn gallu dod i'r casgliad y byddai'r buddiant yn dylanwadu ar eich pleidlais, neu ar eich penderfyniad.

Yn fy mhrofiad i, y gwahaniaeth rhwng buddiant personol a buddiant rhagfarnus, a'r camau y dylai aelod eu cymryd yn ôl natur ei fuddiant, sy'n achosi'r anhawster mwyaf i aelodau.

Mae'r paragraffau isod yn cynnig canllawiau yn y maes hwn. Rwyf yn argymhell yn gryf, os nad ydych yn sicr a oes gennych fuddiant personol neu ragfarnus, neu, os oes gennych fuddiannau o'r fath, pa gamau y dylech eu cymryd, y dylech ofyn i'ch Clerc am gyngor. Fodd bynnag, chi fydd yn penderfynu pa gamau y dylid eu cymryd.

Er mwyn rhoi mwy o gymorth i chi, rwyf wedi cynnwys siart llif mewn Atodiad i'r canllawiau hyn. Mae wedi'i seilio ar ddogfen a baratowyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Mae'n mynd â chi drwy'r cwestiynau y dylech ofyn i chi'ch hun wrth benderfynu a oes gennych fuddiant. Mae'r siart llif yn un esboniadol yn unig ac nid yw'n un swyddogol.

Mae canllawiau ar gofrestru buddiannau yn Rhan 4.

Buddiannau Personol

Gweler paragraff 10

Oes gennych chi gyswllt
neu gysylltiad agos â'r
eitem dan sylw?

Wrth i chi gyflawni'ch dyletswyddau, bydd angen i chi benderfynu a oes gennych fuddiant personol ac, os felly, a oes angen i chi ei ddatgelu. Mae'r rhan fwyaf o aelodau'n gwybod bod angen datgelu buddiannau personol mewn cyfarfodydd, ond mae adegau eraill, er enghraifft, wrth siarad â'r Clerc am y mater dan sylw, pan fydd angen i chi wneud hynny hefyd. Mae rhagor o fanylion am hyn isod.

Isod mae rhestr o gwestiynau y dylech eu gofyn wrth benderfynu a oes gennych fuddiant.

Oes gennych i fuddiant personol?

Bydd gennych **fuddiant personol** mewn rhan o fusnes eich Cyngor, gan gynnwys penderfyniadau sydd i'w gwneud, pan fydd honno'n ymwneud â neu'n debygol o effeithio ar:

1. eich swydd neu'ch busnes

2. eich cyflogwr, neu unrhyw ffyrm rydych yn bartner neu'n gyfarwyddwr sy'n cael tâl ynddo
 3. unrhyw un sydd wedi talu am gostau'ch ethol neu'ch treuliau fel aelod
 4. unrhyw gwmni y mae gennych gyfrannau ynddo sydd â gwerth nominal o fwy na £25,000 neu lle mae'ch daliad yn fwy nag 1% o gyfanswm y cyfalaf cyfrannau a ddyroddwyd, sydd ag eiddo neu dir yn ardal eich Cyngor
 5. unrhyw gontract y mae'ch Cyngor yn ei wneud â chwmni rydych yn bartner, yn gyfarwyddwr sy'n cael tâl neu'n dal cyfrannau ynddo fel y nodwyd yn 4
 6. unrhyw dir y mae gennych fuddiant ynddo ac sydd yn ardal eich Cyngor (mae hyn yn bwysig iawn ym mhob mater cynllunio gan gynnwys cynlluniau strategol)
 7. unrhyw dir a osodir gan eich Cyngor i gwmni rydych yn bartner neu'n gyfarwyddwr sy'n cael tâl ynddo neu gorff fel y nodwyd yn 4
 8. unrhyw gorff rydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich Cyngor
 9. unrhyw
 - awdurdod neu gorff cyhoeddus sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus
 - cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen neu gorff a gyfarwyddir at ddibenion elusennol
 - corff ac iddo'r brif swyddogaeth o ddylanwadu ar bolisi neu farn gyhoeddus
 - undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol
 - clwb neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu yn ardal eich Cyngor, yr ydych yn aelod ohono neu lle rydych mewn swydd reoli gyffredinol, neu
 10. unrhyw dir yn ardal eich Cyngor y mae gennych drwydded i'w feddiannu am o leiaf 28 diwrnod.
- Mae bob amser yn fwy diogel datgan buddiant. Fodd bynnag, holwch eich Clerc neu Swyddog Monitro os nad ydych yn sicr.

Materion sy'n effeithio ar eich lles neu'ch sefyllfa ariannol

Os gellid ystyried bod penderfyniad yn effeithio ar eich lles neu'ch sefyllfa ariannol chi neu les neu sefyllfa ariannol unrhyw un sy'n byw gyda chi neu rywun y mae gennych **gysylltiad personol agos** ag ef, yn fwy na phobl eraill yn ardal eich Cyngor, mae gennych fuddiant personol.

Enghreifftiau o benderfyniadau o'r math hwn yw materion amlwg fel dyfarnu contractau i gwmni'ch partner, yn ogystal â materion sy'n ymwneud â lleoli datblygiadau, lle gallai hynny wneud gwahaniaeth mawr i le rydych chi neu bobl y mae gennych gysylltiad agos â nhw yn byw. Un enghraifft a gafwyd oedd lleoli meysydd chwarae, lle mae aelodau etholedig wedi

gwrthwynebu eu lleoli ger eu tai oherwydd materion yn ymwneud â swm.

Beth yw "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus"?

Mae'r ymadrodd "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus" wedi cael ei ddehongli'n eang gan y llysoedd at nifer o ddibenion gwahanol. Er nad yw'n bosibl gwneud rhestr derfynol o gyrff o'r fath, dyma rai o'r meini prawf i'w hystyried wrth benderfynu a yw corff yn cwrdd â'r diffiniad hwnnw:

- A yw'r corff hwnnw'n cyflawni gwasanaeth cyhoeddus?
- A yw'r swyddogaeth yn cael ei harfer o dan ddeddfwriaeth neu'n unol â phŵer statudol?
- A ellir cael adolygiad barnwrol o'r corff?

Wrth gynnal busnes cyngor cymuned mae'n debygol y byddwch yn gweithredu ar gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus. Gallech wneud hyn hefyd os ydych wedi cael eich penodi i weithredu ar ran y Cyngor mewn grŵp buddiant neu brosiect cymunedol.

Beth yw ystyr "effeithio ar lesiant neu sefyllfa ariannol"?

Un diffiniad posibl o'r term 'llesiant' yw bod yn fodlon a hapus. Mae unrhyw beth sy'n effeithio ar eich ansawdd bywyd, yn gadarnhaol neu'n negyddol, yn debygol o effeithio ar eich llesiant. Gall buddiant personol effeithio yn gadarnhaol ac yn negyddol arnoch chi neu ar bobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw. Felly, os yw'n bosibl i chi neu iddyn nhw ennill neu golli oherwydd mater sy'n cael ei ystyried, mae angen i chi ddatgan buddiant

personol yn y naill sefyllfa a'r llall.

Mae pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw'n cynnwys ffrindiau, perthnasau, rhai rydych yn ymwneud â nhw drwy fusnes a rhai rydych wedi bod mewn anghydfod â nhw

Beth yw'r diffiniad o rywun y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef?

Mae pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw yn cynnwys pobl fel ffrindiau agos, cydweithwyr y mae gennych gysylltiadau cryf iawn â nhw, pobl rydych yn ymwneud â nhw drwy fusnes a pherthnasau agos. Nid yw'n cynnwys cydnabod achlysurol, perthnasau pell neu bobl nad ydych ond yn dod i gysylltiad â nhw drwy'ch swydd fel aelod neu'ch gwaith yn y gymuned leol.

Gall pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw hefyd olygu rhywun rydych wedi bod mewn anghydfod ag ef, neu rywun y gellid credu bod gennych fuddiant mewn achosi anfantais iddo. Er enghraifft, ni fyddai bod yn aelod o'r un clwb golff â rhywun arall ynddo'i hun yn golygu bod gennych gysylltiad personol agos ag ef ond, os oeddech yn bartner golff iddo bob wythnos, gallai hynny olygu bod gennych gysylltiad personol agos ag ef. Os nad ydych yn siŵr, holwch eich Clerc neu Swyddog Monitro.

Aelodau sy'n "gwisgo dwy het"

Os ydych yn aelod o gyngor cymuned ac o gyngor sir, ni chewch eich atal rhag trafod yr un materion yn y ddau le. Er enghraifft, gallwch gymryd rhan mewn trafodaeth am gais cynllunio yr ymgynghorwyd â'ch Cyngor Cymuned yn ei gylch, a chymryd rhan wedyn mewn penderfynu ar y cais os ydych yn eistedd ar Bwyllgor Cynllunio eich Cyngor Sir.

Os byddwch yn gwneud hyn, fe'ch cynghorir yn gryf i ddweud yng nghyfarfod y Cyngor Cymuned y byddwch yn edrych ar y mater o'r newydd wrth ei ystyried yng nghyfarfod y Cyngor Sir, ac y byddwch yn ystyried yr holl wybodaeth a chynghor a roddir i chi. Yn y Pwyllgor Cynllunio, dylech ddweud yn glir nad ydych wedi cael eich rhwymo gan farn y Cyngor Cymuned. Mae'r cyngor ynghylch gwneud penderfyniadau gwrthrychol yng nghyd-destun paragraff 8 o'r Cod yn berthnasol yma hefyd.

Wrth gwrs, os oedd y cais wedi cael ei gyflwyno gan y Cyngor Cymuned, yna byddai gennych fuddiant personol a buddiant rhagfarnus, a byddai'n ofynnol i chi ei ddatgan a thynnu'n ôl yn unol â'r canllawiau isod ynghylch "beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus".

Enghraifft

Cafwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod drwy fethu â datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn trafod cydnabyddiaeth ariannol y Clerc; roedd yr aelod a'r Clerc mewn perthynas ac wedi dyweddio ar y pryd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu y dylai'r aelod fod wedi datgan buddiant personol yn yr eitem busnes oherwydd ei gysylltiad personol agos â'r Clerc. Penderfynwyd hefyd fod natur y berthynas rhwng yr aelod a'r Clerc yn achosi buddiant rhagfarnus gan ei fod yn golygu mantais sylweddol i'w ddarpar briod. Roedd y Panel Dyfarnu yn credu y byddai'r buddiant yn effeithio ar ganfyddiad y cyhoedd o allu'r aelod i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd.

Roedd y Panel Dyfarnu wedi nodi eto mai'r cwestiwn hanfodol oedd nid a oedd yr aelod wedi gwneud y penderfyniad heb ragfarn ond a oedd yn ymddangos ei fod wedi gwneud hynny. Cafodd yr aelod ei atal o'i swydd am 3 mis.

Beth os nad ydych chi'n gwybod am fy muddiant personol?

Dim ond os ydych yn ymwybodol o fuddiant personol neu **os byddai'n rhesymol disgwyl i chi fod yn ymwybodol ohono** y bydd y ddyletswydd i ddatgan buddiant personol mewn cyfarfod yn gymwys. Wrth reswm, nid oes disgwyl i chi ddatgan rhywbeth nad ydych yn ymwybodol ohono. Ni fyddai'n ymarferol disgwyl i chi ymchwilio i gyflogaeth, buddiannau busnes a gweithgareddau eraill eich holl berthnasau a phawb y mae gennych gysylltiad agos â nhw. Fodd bynnag, ni ddylech anwybyddu bodolaeth buddiannau y dylech wedi bod yn ymwybodol ohonynt, o safbwynt sylwedydd rhesymol a gwrthrychol.

Ar ôl datgelu buddiant, cewch aros a chymryd rhan os nad yw'n fuddiant rhagfarnus

Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant personol

Gweler paragraff 11

Os byddwch yn penderfynu bod gennych fuddiant personol, yna rhaid i chi gymryd y camau canlynol cyn i'r mater gael ei drafod neu cyn gynted ag y daw'n amlwg i chi ac eithrio mewn amgylchiadau cyfyngedig:

- Datgan bod gennych fuddiant personol, a natur y buddiant hwnnw
 - mewn cyfarfodydd
 - wrth gyflwyno sylwadau ysgrifenedig (gan gynnwys negeseuon e-bost, ffacs etc.)
 - wrth wneud sylwadau ar lafar, hyd yn oed os yw'ch buddiant ar y gofrestr buddiannau.
- Cadarnhau'ch buddiant drwy neges e-bost neu mewn llythyr i'r swyddog cysylltiedig ac i'r Clerc cyn pen 14 diwrnod
- Ystyried a oes gennych fuddiant rhagfarnus (gweler isod).

Os ydych wedi cytuno â'r Clerc neu Swyddog Monitro fod y wybodaeth am eich buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yna dylech ddatgan bodolaeth y buddiant personol, a chadarnhau bod y Clerc neu Swyddog Monitro wedi cytuno bod y wybodaeth amdano'n sensitif. Mae rhagor o wybodaeth am hyn yn yr adran isod.

Os ydych yn datgan buddiant personol, cewch aros yn y cyfarfod, siarad a phleidleisio ar y mater, **oni bai fod eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus**. Mae'r adran nesaf yn amlinellu'r hyn sy'n fuddiant rhagfarnus.

Buddiannau Rhagfarnus

Gweler paragraff 12

Oes gennyf i fuddiant rhagfarnus?

Peidiwch â phenderfynu ar sail eich barn eich hun yn unig - meddyliwch beth fyddai aelod o'r cyhoedd yn ei feddwl

Bydd eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus mewn mater os byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd, sy'n gwybod am y ffeithiau perthnasol, feddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o liwio'ch barn ynghylch budd y cyhoedd. Ceir esemptiadau i hyn ym mharagraff 12(2) o'r Cod er bod nifer o'r enghreifftiau'n annhebygol o fod yn berthnasol i fusnes cyngor cymuned.

Beth sydd mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o liwio'ch barn?

Os byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd sy'n gwybod yr holl ffeithiau perthnasol yn meddwl y gallai'ch barn am y budd i'r cyhoedd fod wedi'i rhagfarnu, yna mae gennych fuddiant sy'n rhagfarnu. **Prawf gwrthrychol** yw hwn. Rhaid i chi benderfynu ar hyn - nid a fydddech yn gwneud y penderfyniad heb ragfarn, ond a ellid gweld eich bod yn gwneud hynny.

Rhaid i chi ofyn i chi'ch hun a fyddai **aelod o'r cyhoedd**, os oedd yn gwybod yr holl ffeithiau perthnasol, yn meddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel y byddai'n debygol o liwio'ch barn. Mewn geiriau eraill, rhaid i'r buddiant ymddangos fel pe bai'n gallu niweidio neu amharu ar eich gallu i farnu budd y cyhoedd.

Fel arfer, ni fydd bodolaeth gwybodaeth leol, neu gysylltiadau o fewn y gymuned leol, yn ddigon ar eu pen eu hunain i fodloni'r prawf. Rhaid cael rhyw ffactor a all niweidio'ch gallu i farnu budd y cyhoedd yn wrthrychol. Mae natur y mater hefyd yn bwysig, gan gynnwys a yw'n effeithio ar nifer mawr o bobl yn yr un modd ynteu a oes effaith benodol arnoch chi neu ar grŵp llai.

Rhaid cofio egwyddorion cyffredinol wrth gymhwyso'r prawf hwn. Mae'n amlwg y dylech weithredu er budd y cyhoedd ac nid er budd pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw. Rydych yn gwarchod y pwrs cyhoeddus a budd y cyhoedd a dylai'ch ymddygiad a'ch penderfyniadau adlewyrchu'r cyfrifoldeb hwn.

Byddai gennych fuddiant rhagfarnus mewn ystyried a phenderfynu ar gais cynllunio os oedd rhywun y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef (er enghraifft, eich mab neu gyfaill agos) yn byw y drws nesaf i'r safle dan sylw. Y rheswm am hyn yw y byddai'r cais yn debygol o gael mwy o effaith ar y sawl y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef nag ar y rhan fwyaf o'r bobl sy'n byw yn ardal eich Cyngor ac mae hyn yn golygu bod gennych fuddiant personol yn y mater. Mae bodolaeth y cyswllt personol agos yn golygu y byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd yn gallu meddwl y byddai hyn yn lliwio'ch barn am fudd y cyhoedd wrth ystyried y cais cynllunio. **Nid oes gwahaniaeth a fyddai'n gwneud hynny mewn gwirionedd ai peidio.**

Mewn achosion eraill, lle cafwyd anghydfod rhyngoch chi ac unigolyn y byddai penderfyniad yn gallu bod o anfantais iddo, gallai aelod gwybodus rhesymol o'r cyhoedd gasglu y byddech yn tueddu i bleidleisio'n unol â hynny, boed hynny'n wir ai peidio.

Ni fydd buddiant rhagfarnus gan gynghorwyr cymuned mewn penderfyniadau gan eu Cyngor sy'n ymwneud â grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall i grwpiau cymunedol neu sefydliadau gwirfoddol os nad yw'n werth mwy na £500. Ar ben hynny, ni fydd gan gynghorwyr cymuned sydd wedi'u penodi i'r grŵp cymunedol neu'r sefydliad gwirfoddol dan sylw, e.e. bwrdd neuadd gymunedol, gan eu Cyngor Cymuned ddim buddiant sy'n rhagfarnu mewn penderfyniadau a wneir gan eu Cyngor yng nghyswllt unrhyw grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall. Ar y llaw arall, os ydych yn aelod o fwrdd o'r fath drwy'ch hawl eich hun a heb gael eich penodi gan eich Cyngor, yna bydd gennych fuddiant rhagfarnus.

Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus

Gweler paragraff 14

Rhaid i chi ddatgan eich buddiant a gadael yr ystafell

Os ydych yn credu bod gennych fuddiant rhagfarnus ym musnes eich Cyngor, rhaid i chi gymryd camau penodol.

Er hynny, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus, mae'r Cod yn cefnogi'ch rôl fel

eiriolwr cymunedol ac yn eich galluogi, mewn rhai amgylchiadau, i gynrychioli'ch cymuned ac i siarad am faterion sy'n bwysig iddyn nhw ac i chi.

Pwynt allweddol: Os oes gennych fuddiant rhagfarnus mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod, ar ôl i chi ddatgan eich buddiant personol yn y mater, rhaid i chi adael yr ystafell (neu unrhyw leoliad arall lle mae'r cyfarfod yn cael ei gynnal gan gynnwys, er enghraifft, lleoliad cyfarfod safle).

Mae hyn yn berthnasol oni bai fod aelodau o'r cyhoedd yn cael cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau am y mater, drwy hawl statudol neu fel arall. Os felly, cewch chi hefyd ddod i'r cyfarfod i wneud hynny neu gyflwyno sylwadau drwy lythyr i'r cyfarfod cyhoeddus. Fodd bynnag, os byddwch yn dod i'r cyfarfod, rhaid i chi adael yr ystafell neu'r siambr ar unwaith wedi i'r cyfnod ar gyfer ystyried sylwadau ddod i ben, a chyn dechrau unrhyw drafodaeth am yr eitem, hyd yn oed os yw aelodau o'r cyhoedd yn cael aros. Ni chewch aros yn yr oriel gyhoeddus i wyllo'r bleidlais ar y mater.

Ar ben hynny, rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddo. Mae'r rheol hon yn debyg i'ch dyletswydd gyffredinol i beidio â defnyddio'ch safle fel aelod yn amhriodol i roi mantais neu anfantais i chi'ch hun neu i rywun arall. Felly, yn ogystal â gadael cyfarfodydd lle mae'r eitem yn cael ei thrafod, ni ddylech ysgrifennu na gwneud sylwadau ar lafar am y mater.

Nid yw'r Cod yn rhoi hawl gyffredinol i chi siarad mewn cyfarfod pan fydd gennych fuddiant rhagfarnus. Mae'r Cod yn ceisio sicrhau bod aelodau'n cael yr un hawliau ag aelodau cyffredin o'r cyhoedd i siarad ar faterion penodol mewn cyfarfodydd, er bod ganddynt fuddiant rhagfarnus. Fel arfer, mae'r hawliau hyn yn cael eu rheoli gan gyfansoddiad, rheolau gweithdrefn neu reolau sefydlog eich Cyngor, a gallent fod yn rhwym wrth amodau gan gynnwys terfynau amser neu'r ffaith mai dim ond yn ysgrifenedig y ceir cyflwyno sylwadau.

Pe byddai aelod cyffredin o'r cyhoedd yn cael siarad mewn cyfarfod am eitem benodol, dylech chi gael yr un cyfle. Byddwch yn gallu gwneud sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus yn yr eitem. Mae newidiadau diweddar yn y Cod hefyd yn darparu'r hawl i gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r cyfarfod cyhoeddus yn yr amgylchiadau hyn. Fodd bynnag, ni chewch gymryd rhan yn y drafodaeth na gwyllo'r bleidlais.

Pryd y bydd yn rhaid i mi adael man y cyfarfod?

Rhaid i chi adael ar unwaith wedi i'r cyfnod ar gyfer cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau ddod i ben, a chyn dechrau unrhyw drafodaeth.

Beth mae dylanwadu ar benderfyniad yn ei olygu?

Rhaid i chi beidio â chyflwyno sylwadau na chymryd rhan mewn penderfyniadau y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddynt, ac eithrio lle mae gennych chi hawl i siarad fel yr eglurwyd

uchod. Gallai'ch presenoldeb yn unig gael ei ystyried yn ffactor a allai ddylanwadu ar y broses penderfynu.

Beth os na chaiff y cyhoedd siarad yn y cyfarfod am y mater?

Os na chaiff aelod cyffredin o'r cyhoedd siarad am y mater, ni chewch chi wneud hynny na chyflwyno sylwadau ysgrifenedig os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Rhaid i chi adael y man lle cynhelir y ddadl a rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar y drafodaeth mewn unrhyw ffordd.

Gall hyn ddigwydd, er enghraifft, pan fydd eich Cyngor yn trafod mater cyfrinachol mewn sesiwn gaeedig neu pan nad oes ganddo reolau gweithdrefn neu reolau sefydlog ar waith sy'n caniatáu i aelodau o'r cyhoedd siarad yn un o gyfarfodydd eich Cyngor. Yn yr un modd â'r cyhoedd, ni chewch chi gymryd rhan os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, os yw'r cyhoedd yn cael eistedd yn yr oriel gyhoeddus i wyllo'r cyfarfod, **bydd yn ofynnol i chi adael yr ystafell yn ystod y ddadl a'r bleidlais.**

Enghraifft

Cafwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod drwy fethu â datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn ystyried cais cynllunio am fferm wynt ar dir cyfagos i fferm yr oedd yn berchen arni. Roedd yr aelod wedi gwneud cytundeb Lesio Hawliau ar ei thir i hwyluso mynediad at y datblygiad arfaethedig. Ar y dechrau, roedd yr aelod yn dibynnu ar y ffaith bod cymal cyfrinachedd yn y cytundeb hwn i egluro ei gweithredoedd. Er hynny, roedd yr aelod wedi cymryd rhan mewn pleidlais gudd a gynhaliwyd i benderfynu a fyddai'r Cyngor Cymuned yn cefnogi neu'n gwrthwynebu'r cais.

Yn union cyn y gwrandawriad gerbron y Panel Dyfarnu, derbyniodd yr aelod fod ganddi fuddiant personol yn yr eitem ac wedyn ei fod yn fuddiant rhagfarnus. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi methu â chydymffurfio â pharagraffau 11(1) a 14(1) o'r Cod. Roedd o'r farn bod yr aelod wedi gadael i'w buddiannau personol gael y llaw uchaf a bod cadw'r buddiannau hynny'n breifat yn groes i'w dyletswyddau a chyfrifoldebau fel aelod etholedig. Cafodd ei hatal o'i swydd am 3 mis.

Goddefebau

Os oes gennyf fuddiant rhagfarnus, a allaf gael goddefeb i ganiatáu i mi gymryd rhan yn y cyfarfod?

Gallwch wneud cais ysgrifenedig i Bwyllgor Safonau eich Cyngor Sir am oddefeb ar un neu ragor o'r seiliau canlynol:

- y byddai o leiaf 50 y cant o aelodau'r Cyngor neu'r Pwyllgor yn cael eu hatal rhag cymryd rhan lawn mewn cyfarfod oherwydd buddiannau rhagfarnus

y byddai o leiaf hanner y cabinet yn cael ei atal rhag gwneud hynny (dylid cynnwys yr arweinydd yn y cabinet wrth gyfrifo'r gyfran)

- yn achos cyngor sir/cyngor bwrdeistref sirol, y byddai'n amharu cymaint ar y cydbwysedd gwleidyddol yn y cyfarfod fel y byddai'n debygol o effeithio ar y canlyniad
- oherwydd natur eich buddiant, na fyddai'r ffaith eich bod yn cymryd rhan yn niweidio hyder y cyhoedd
- bod eich buddiant yn gyffredin ymysg cyfran sylweddol o'r cyhoedd
- bod gennych rôl neu arbenigedd penodol a fyddai'n cyfiawnhau eich cyfranogiad
- bod y mater yn ymwneud â chyllid neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac rydych chi'n aelod o'i fwrdd neu ei bwyllgor drwy'ch hawl eich hun ac nid oes gennych fuddiant arall, er na fydd goddefeb a roddir i chi yn yr enghraifft hon yn caniatáu i chi bleidleisio ar y mater, neu
- bod y pwyllgor yn credu y byddai er budd y bobl yn ardal eich Cyngor i chi gymryd rhan a bod y pwyllgor yn hysbysu Gweinidogion Cymru cyn pen saith niwrnod.
- bod y pwyllgor yn credu ei bod yn briodol yn yr holl amgylchiadau, lle nad oedd yn bosibl fel arall, er mwyn gwneud addasiadau rhesymol i ddarparu ar gyfer anabledd rhywun.

Gallwch wneud cais am oddefeb yn unigol ac, mewn rhai amgylchiadau, gallwch wneud ceisiadau ar y cyd os yw nifer o aelodau am gael goddefeb i siarad neu bleidleisio ar yr un mater. Os bydd y Pwyllgor Safonau'n cymeradwyo eich cais, rhaid iddo roi'r oddefeb yn ysgrifenedig a chyn cynnal y cyfarfod. Os oes angen goddefeb arnoch, dylech wneud cais am un cyn gynted ag sy'n rhesymol bosibl.

Dim ond y Pwyllgor Safonau a all roi'r oddefeb a bydd yn gwneud hynny yn ôl ei ddisgresiwn. Bydd angen i'r Pwyllgor Safonau gydbwyso budd y cyhoedd mewn atal aelodau sydd â buddiannau rhagfarnus rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau, yn erbyn budd y cyhoedd mewn gwneud penderfyniadau gan grŵp o aelodau'r Cyngor sy'n weddol gynrychiadol. Pe byddai Cyngor neu bwyllgor yn methu â chael cworwm heb roi goddefeb, gall hyn fod yn rheswm dros roi goddefeb.

Os ydych wedi cael goddefeb, gallwch hefyd gyflwyno sylwadau ysgrifenedig ond rhaid i chi roi manylion yr oddefeb ym mhob gohebiaeth. Os byddwch yn gwneud sylwadau llafar, yn bersonol neu dros y ffôn, rhaid i chi gyfeirio at yr oddefeb a chadarnhau hyn drwy lythyr cyn pen 14 diwrnod.

4. Cofrestru Buddiannau

Gweler paragraff 15

Pwyntiau allweddol

Mae'n ofynnol i gynghorau cymuned gadw a chyhoeddi cofnod o fuddiannau eu haelodau mewn cofrestr o fuddiannau a gyhoeddir yn electronig. Mae'r cofnod hwn yn cael ei gadw gan eich Clerc. Mae'r gofrestr yn ddogfen y gellir ei chwilio pan fydd mater yn codi (neu cyn hynny), ac felly mae'n gadael i bobl eraill wybod pa fuddiannau sydd gennych, ac a allent arwain at wrthdaro buddiannau posibl.

Mae'r gofrestr yn eich amddiffyn chi hefyd. Chi sy'n gyfrifol am benderfynu a fyddwch yn datgan buddiant mewn cyfarfod, ond gall fod o gymorth i chi wybod yn gynnar a yw pobl eraill yn credu y gellid cael gwrthdaro buddiannau. Mae hefyd yn bwysig bod y cyhoedd yn gwybod am unrhyw fuddiant y byddwch chi neu aelodau eraill yn gorfod ei ddatgan, fel bod y cyhoedd yn gallu gweld bod penderfyniadau'n cael eu gwneud mewn ffordd agored a gonest. Mae hyn yn helpu i gynnal ymddiriedaeth y cyhoedd yn uniondeb llywodraethu lleol.

O ganlyniad i newidiadau diweddar yn y Cod, mae hefyd yn ofynnol, pan ddewch i wybod am newid mewn buddiant personol a gofrestrwyd, eich bod yn cofrestru'r newid hwnnw drwy hysbysu'ch Clerc drwy lythyr cyn pen 28 diwrnod. Mae hefyd yn ofynnol, wrth ddatgelu buddiant personol am y tro cyntaf, eich bod yn ei gofrestru yn y gofrestr buddiannau drwy hysbysu'r Clerc drwy lythyr.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 17

Pwyntiau allweddol

Rhaid i chi hysbysu'ch Clerc am unrhyw roddion neu letygarwch sy'n werth mwy na'r swm a bennwyd gan eich Cyngor a gewch yng nghyswllt eich dyletswyddau swyddogol fel aelod, ynghyd â ffynhonnell y rhodd neu'r lletygarwch.

Yn yr un modd â buddiannau eraill yn eich cofrestr buddiannau, gall fod gennych **fuddiant personol** mewn mater sy'n cael ei ystyried os yw'n debygol o effeithio ar berson a roddodd rodd neu letygarwch i chi sydd wedi'i gofrestru. Os felly, rhaid i chi ddatgan bodolaeth a natur y rhodd neu'r lletygarwch, y person a'i rhoddodd i chi, sut y mae'r mater dan sylw yn berthnasol i'r person hwnnw ac wedyn penderfynu a yw'r buddiant hwnnw hefyd yn **fuddiant rhagfarnus**. Mae hefyd yn arfer da darparu nodyn am unrhyw gynigion o roddion rydych wedi'u gwrthod.

A yw'r rhodd neu'r lletygarwch yn gysylltiedig â'm dyletswyddau swyddogol fel aelod?

Dylech ofyn i chi'ch hun, a fyddwn i wedi cael y rhodd hon pe na bawn i ar y Cyngor? Os nad ydych chi'n siŵr o'r cymhelliant y tu ôl i rodd neu letygarwch, rwyf yn argymhell eich bod yn ei gofrestru neu'n siarad â'ch Clerc.

Nid oes angen i chi hysbysu'r Clerc am roddion a lletygarwch nad ydynt yn berthnasol i'ch rôl fel aelod, fel anrhegion Nadolig gan eich ffrindiau a'ch teulu, na rhoddion nad ydych yn eu derbyn. Fodd bynnag, dylech bob amser hysbysu'r Clerc am rodd neu letygarwch os byddai modd i bobl ei weld yn rhywbeth a roddwyd i chi oherwydd eich safle neu os yw eich Cyngor yn mynnu eich bod yn gwneud hynny.

Beth os nad wyf yn gwybod beth yw gwerth rhodd neu letygarwch?

Yn gyffredinol, os nad ydych yn siŵr o werth rhodd neu letygarwch, dylech hysbysu'r Clerc amdano, fel mater o arfer da ac yn unol â'r egwyddorion o fod yn agored ac yn atebol mewn bywyd cyhoeddus.

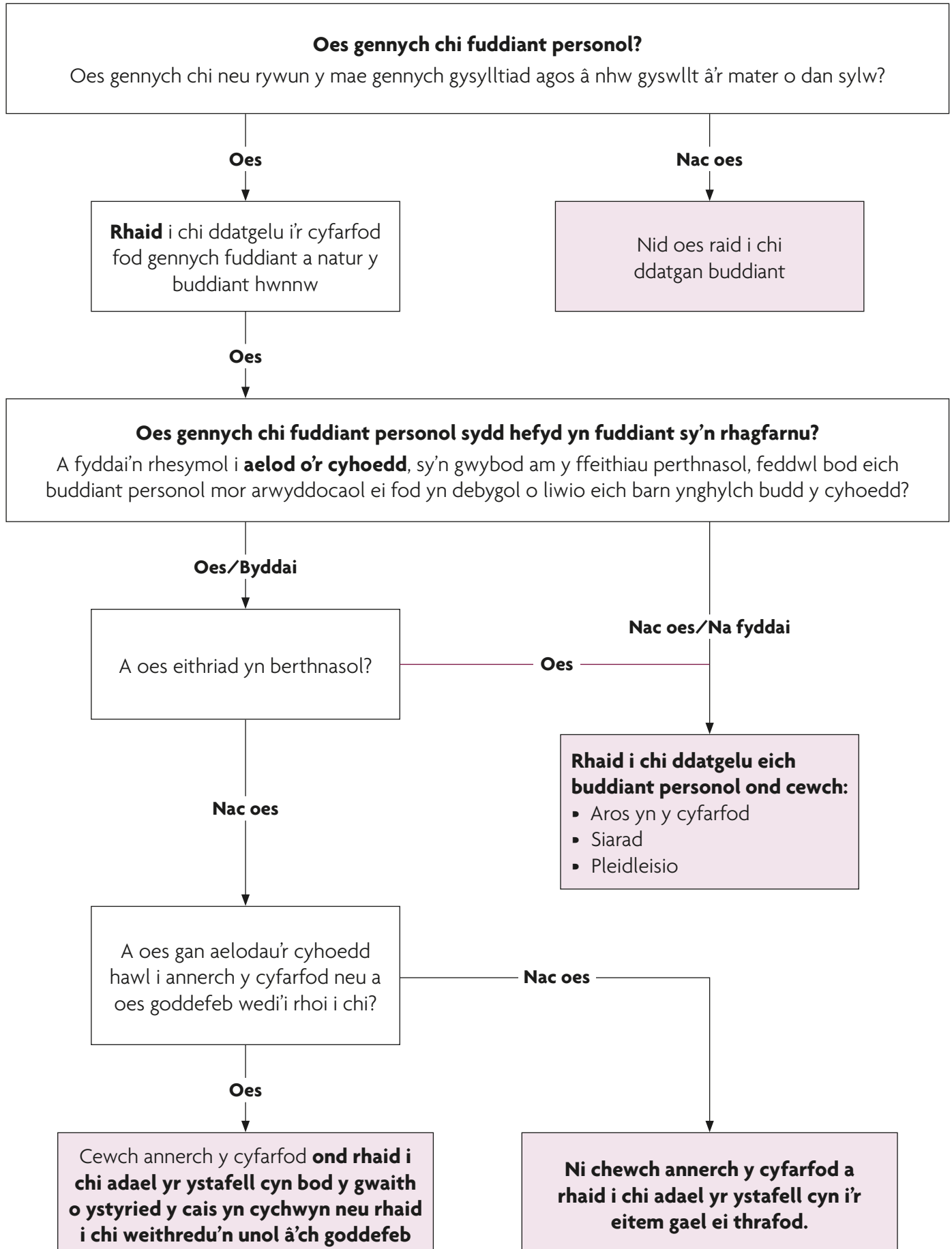
Efallai y bydd yn rhaid i chi amcangyfrif gwerth y rhodd neu'r lletygarwch. Hefyd, os ydych wedi cael nifer o roddion bach o'r un ffynhonnell dros gyfnod byr sydd, gyda'i gilydd, yn cyrraedd y gwerth a bennwyd gan eich Cyngor, dylech gofrestru hynny.

Mae'r Cod hefyd yn cyfeirio at fuddiant neu fantais faterol. Y ffordd o fesur hyn yw meddwl a fyddai sylwedydd annibynnol gwybodus yn gallu dod i'r casgliad y gellid gweld eich bod ar eich ennill o ganlyniad.

Atodiad 1

Datganiad o fuddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu

Cwestiynau i ofyn i chi'ch hun. Os nad ydych yn siŵr, holwch eich Clerc neu eich Swyddog Monitro.

Mwy o wybodaeth

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru 1 Ffordd yr Hen Gae
Pencoed
CF35 5LJ

Ffôn 01656 644200

Ffacs 01656 641199

e-bost holwch@ombwdsmon-cymru.org.uk (ymholiadau cyffredinol)

Dilynwch ni ar Twitter: @OmbudsmanWales

Ceir rhagor o wybodaeth am y gwasanaeth sy'n cael ei gynnig gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar ein gwefan www.ombwdsmon-cymru.org.uk

DATGANIADAU O DDIDDORDEB GAN AELODAU MEWN CYFARFODYDD

Enw'r Aelod:
Enw'r Cyfarfod:
Dyddiad y Cyfarfod:
Eitem ar y Rhaglen (rhif a theitl):

Rhaid i Aelodau lenwi blychau 1, 2, 3 a 4 isod.

1. Natur y diddordeb personol yw:

2. Busnes y Cyngor y mae'r diddordeb personol yn ymwneud ag ef yw:

3. Rhaid i'r Aelodau roi tic mewn un blwch

- ☐ **Nid yw'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ac fe gymerais ran yn yr eitem **NEU**
- ☐ **Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** a gadewais y cyfarfod pan oedd yr eitem yn cael ei thrafod **NEU**
- ☐ **Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ond rwyf wedi cael caniatâd arbennig.

*Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol sydd mor sylweddol fel y byddai aelod gwybodus o'r cyhoedd yn credu'n rhesymol na fyddai'r Aelod yn gallu gweithredu ar y mater er budd y cyhoedd.

4. Yn fy marn i, mae fy niddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu NEU sydd ddim yn rhagfarnu oherwydd:

Llofnod.....

Dyddiad Llofnodi.....

DYLID RHOI'R FFURFLEN HON AR ÔL EI CHWBLHAU I AELOD O STAFF Y GWASANAETHAU PWYLLGOR YN YSTOD, NEU'N UNION AR ÔL, Y CYFARFOD.

Cofrestr Buddiannau Aelodau

Mae cofrestr buddiannau a ddatganwyd gan aelodau yn gysyniad a gynhwyswyd mewn sawl darn o ddeddfwriaeth llywodraeth leol, ac yn enwedig felly ddeddfwriaeth a gyflwynwyd yn ystod y ganrif hon. Mae'r cysyniad hwn yn gydnaws â llywodraethu agored a thryloyw. Ceir cysyniad tebyg ar gyfer cofnodi unrhyw roddion neu letygarwch a dderbyniwyd gan aelodau etholedig. Fodd bynnag, yn gyffredinol, cyfyngwyd gweithredu gofynion o'r fath i'r cyrff sector cyhoeddus mwy megis awdurdodau unedol. Yn fwy diweddar, mae canllawiau gan Lywodraeth Cymru wedi cadarnhau fod angen hefyd i gynghorau cymuned a thref yng Nghymru gadw "cofrestr" o'r fath a bod rhaid i'r gofrestr honno gael ei harddangos yn electronaidd ar wefan y cyngor, cyfleuster y mae'n rhaid i bob cyngor lleol ei gael o 2015/2016 ymlaen.

Yn rhwystredig iawn, cafwyd dryswch a gwahaniaethau barn a heriau ar y mater yma, o ran beth yn union sydd ei angen. Mae Un Llais Cymru yn barnu mai ystyr "cofrestr" yw dogfennaeth mewn unrhyw fformat sy'n dangos buddiannau aelodau (a byddai'r un peth yn wir ar gyfer unrhyw roddion neu letygarwch a dderbyniwyd gan aelodau). Nid yw gweision sifil Llywodraeth Cymru yn awgrymu unrhyw fformatau penodol i'r perwyl hwn yn y canllawiau a gyhoeddwyd ganddynt. Datblygodd Un Llais Cymru ffurflen enghreifftiol ar gyfer diben o'r fath (gweler isod).

Beth mae angen i gynghorau ei wneud:

Yn dilyn trafodaethau gyda Llywodraeth Cymru, daeth yn amlwg nad yw'r cyfrifoldeb newydd i gyhoeddi'r gofrestr buddiannau ar-lein yn cynnwys llenwi'r ffurflen yr oedd Un Llais Cymru wedi'i dosbarthu i aelod gynghorau ar yr 28ain Mai 2015. Credwyd yn wreiddiol y cafodd y ddarpariaeth i eithrio cynghorwyr cymuned a thref o ofynion paragraff 15(1) y model god ymddygiad i gofrestru rhai buddiannau ariannol ac o fathau eraill o fewn 28 diwrnod i dderbyn eu swyddi ei dileu gan Ddeddf 2013. Fodd bynnag, yn dilyn trafodaethau gyda swyddog perthnasol Llywodraeth Cymru, gwelwn nad yw hynny'n wir. Mae'r swyddog yn deall efallai y bu dryswch ar y mater hwn, ac fe gadarnhaodd nad yw Deddf 2013 yn effeithio o gwbl ar ofynion y cod ymddygiad sy'n ymwneud â datgelu a chofrestru buddiannau. Yn fyr, mae gofynion y cod ymddygiad, fel y mae'n berthnasol i gynghorau cymuned a thref, fel a ganlyn:

- a) Rhaid i gynghorwyr ddatgan buddiant personol ac, os yn briodol, fuddiant rhagfarnol sy'n gysylltiedig â materion perthnasol pan maent yn bresennol mewn cyfarfodydd.
- b) Pan mae cynghorwyr yn datgan buddiant personol am y tro cyntaf, rhaid iddynt roi cadarnhad ysgrifenedig o'r buddiant i'r Swyddog Priodol, cyn neu'n union wedi diwedd y cyfarfod. Mae'n arfer da i'r Swyddog Priodol gofnodi'r datganiadau hyn yng nghofnodion y cyfarfod.
- c) Dylai'r Swyddog Priodol gofnodi buddiannau a ddatganwyd mewn cyfarfodydd am y tro cyntaf yn y gofrestr buddiannau yn unol ag adran 81 Deddf Llywodraeth Leol 2000. Rhaid i'r gofrestr fod ar gael i'w harchwilio gan

y cyhoedd ar unrhyw adeg resymol ac, yn dilyn dyfodiad Deddf 2013, rhaid iddi gael ei gosod ar wefan y cyngor.

d) Dylid diweddarau'r gofrestr cyn gynted ag y bo hynny'n rhesymol ymarferol yn dilyn pob cyfarfod pan gaiff buddiannau newydd eu datgan.

Pa ddatganiadau i'w cofnodi:

Dylid gwneud datganiadau o fuddiannau yn unol â'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru (trowch at y Canllawiau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar gyfer aelodau cynghorau cymuned – sydd ar gael ar lecyn aelodau gwefan Un Llais Cymru). Mae'r canllawiau yn cynnwys manylion am fuddiannau personol a rhagfarnol ac maent yn cyfeirio hefyd at roddion a lletygarwch. Yn y pendraw, mater i'r aelodau yw penderfynu a ydynt yn gwneud datganiad o fuddiant ai peidio, gan ddibynnu ar amgylchiadau eu sefyllfa. Mae gan eraill (trydydd partïon) wastad yr hawl i herio unrhyw fethiant i ddatgan buddiant, ac mae'n bwysig felly fod aelodau'n cael eu hatgoffa i gymryd materion o'r fath o ddifrif.

Templed ar gyfer cofrestr/datganiadau:

Mae Un Llais Cymru wedi paratoi "templed" i'w ddefnyddio gan aelod gynghorau at ddibenion gweithredu cofrestr o'r fath, a chafodd ei ddosbarthu i aelod gynghorau. Mae copïau o'r templed hwn ar gael ar lecyn aelodau gwefan Un Llais Cymru, os oes angen. Os ydych yn defnyddio'r ffurflenni hyn (neu unrhyw rai eraill) ar gyfer cofnodi datganiadau o fuddiannau yn swyddogol, y "gofrestr" fel y cyfryw fydd y casgliad o'r holl ffurflenni yn cael eu cyflwyno gyda'i gilydd. Gellir cyflwyno'r rhain mewn unrhyw ddull cyfleus, efallai wedi'u trefnu yn ôl enw aelod neu ddyddiad. Yn naturiol, ni fydd aelodau nad ydynt wedi datgan unrhyw fuddiannau wedi llenwi unrhyw ffurflenni i'r perwyl hwnnw, sy'n golygu y bydd eu cofnodion yn wag (hynny yw, ni fydd ganddynt unrhyw gofnodion). Nid yw'n cael ei ystyried yn angenrheidiol dangos unrhyw ffurflenni "gwag" o'r fath ar wefan y cyngor, ond nid yw'n anghywir gwneud hynny os mynnwch.